YÖN

HAFTALIK GAZETE

LİDERLER, HÜKÛMET, KUMANDANLAR VE AF!

VERGİ ADALETSİZLİĞİ

ZENGİNE AZ

FAKİRE ÇOK

Yıl : 1 - Sayı : 18 18 NİSAN 1962 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Vehbi Koç'a cevap

Muhterem Vehbi Bey,

Sizin, daima büyük iktisadi kurullar kurmak, endüstriler meydana getirmek, iş sahaları açmak arzusunda olduğunuzu söylerler. Buna inanırım. Çünkü, yeryüzünde «cimri» dediğimiz hastalar müstesna, sadece para kazanmak ve biriktirmek için çalışan insan yoktur. Hepsi, şuurlu veya şuursuz olarak birşeyler yapmak, varlık göstermek isterler. İnsan tabiatının icabı budur Fakat, gene bütün insanlar, yaptıkları işi en az sizler kadar «kendi kendilerine hakim ve şahsiyet sahibi» olarak yapmak isterler. Hiç kimse «ben bu dünyaya eşek gibi çalışmak maksadıyla geldim» demez. İnsan gibi çalışmak ister herkes. İnsan gibi çalışmanın bazı şartları vardır. Evvelâ, her insan karnı doysun ister. Çalışıp çalışıp canı çıktıktan sonra iyice doyamazsa kimsenin içinden iş yapmak gelmez, çalışamaz istese de! Biyoloji kanunları sarih, sarfedilen kalori yiyecekle karşılanmalı. Sonra, insan gibi çalışmak için insan gibi giyinmek, insani ihtiyaşları karşılamak gerek. Bunlar olmazsa, insanlar kendilerini küçük, hakir hisseder. Eh, biraz kalpleri ve zekâları var ise, bir parçacık izzet-i nefs ve haysiyet duyguları kalmışsa bu hale isyan edecekleri tabiidir. Ederler de! Hele, teknoloji ilerleyip, daha mütekâmil teknikleri öğrenmek için kendini zorlayan işçinin seviyesi yükseldikçe bu direnme ve isyan şiddetlenir, şuurlanır.

Fakat insanlar, hele «işçi» dediğimiz yapan, yaratan, imal eden insanların en tepesini attıran şey horlanmak, tahkir edilmek, zorbaca muamele görmektir. İşçi bunu asla affetmez. Kinini çeşitli reaksiyonlarla gösterir. Meselâ, bilebile işi bozar, sabote eder. Pasif mukavemet gösterir, çalışmaz. Çünkü çalışırsa «dürtülen bir eşek» olacaktır. O da çalışmaz. Haklıdır! Tenbel olmak insan tabiatına aykırıdır. İnsanlar çalışmıyorlarsa bunun bir nedeni olmalı, araştırılmalı, Fakat, nedense siz «büyük iş adamları» böyle basit mantık problemlerini anlamakta pek «tenbellik» gösteriyor, işin kolayına kaçıyorsunuz. İşçimiz tenbeldir, çalışmaz! diye bir «vahy-i ilâhi» ortaya atmak, bunu halka empoze etmek, milleti kendinden utandırmak, aşağılık duygusuna saplamakla ne kazanıyorsunuz bilmem. Ama, bildiğim bir şey varsa, işçimizin dünyanın en kabiliyetli ve iyi işçisi olduğudur. Nerden mi biliyorum? Senelerden beri usta olarak işçi çalıştırdım da ordan. Sizin hissedar olduğunuz Ar-Çelik fabrikasında da çalıştım. Siz, zannetmem ki vakit bulup ta bu fabrikayla ilgilenmiş olasınız. Hoş, zaten ilgilenseniz de ne anlayacaksınız. Fakat, bir teknisyen olarak fabrikanızın incelemesini yaparsam sizin için faydalı olur, idare ettiğiniz kurulların bir tanesinin durumunu öğrenmiş olursunuz.

Ar-Çelik, kuruluşunda epey hâtalı yönleri olan bir fabrikadır. Neyse, bir kere kurulmuş, ilerde faydalı hale gelebilir diyelim. Ben oradayken, imalâtınızın mühim bir kısmını yazıhaneler ve dosya dolapları teşkil ediyordu. Sonradan öğrendim ki, Devlet Malzeme Ofisi de fabrikaya hissedar edilmiş ve kanuna göre, elindeki imalâthaneler ve imkânlardan ihtiyaçları karşılayabildiği sürece başka bir kaynaktan karşılayamazmış. Böylece, açıktan % 10 nisbetinde hissedar edilmiş ofis, kaz gelen yerden tavuk esirgenmez kabilinden! Doğrusu ticarî zekânıza hayran olmamak kabil değil. Yalnız, sorarım, Devlet Malzeme Ofisine dosya dolabı ve yazıhane yapmak bizi, kalkındırır mı. Bu, yalnız Ar-Çelik fabrikasının % 90 hissesine sahip olanları kalkındırır

Fabrikanızın imalâtı çok pahalıydı ben oradayken. Tetkim ettim, sebepler şöylece sıralanabilirdi:

1) Pek çok sayıda memur ve hiç bir devlet dairesinde görmediğim kırtasiyecilik vardı.

2) Süper-lüks, pahalı ve büyük eşyalar yapılıyordu. Dosya dolapları, yazıhaneler, gaz sobaları, her şey böyleydi.

3) İşçiler çok yavaş, disiplinsiz çalışıyorlardı. Sebep, malûm. Aldıkları para az! Ama, kimse de onların çalışma tarzına pek aoldırmıyordu aslında. Acele iş oldu mu «götürü usulü» verip, o tenbel işçiyi çabuk çalıştırmanın yolunu bildiğini gösteren zeki idarecileriniz vardı. İşçinin tenbel olduğu konusunda onlar sizinle hem fikir değiller galiba.

4) Muazzam fire veriliyordu, fire saçlar çok güzel, mükemmel ve muntazam malzemeydi ve hurda diye satılmak için bir yanda bekliyordu.

5) Umumi masraflar, işçinin çok yavaş çalışmasına rağmen, işçilikten kat be kat yüksekti.

6) İşç'lere iş dağıtan ve fabrikanın nazımı rolünü oynayan zatın iş organizasyonu hakkındaki fikri bir derebeyinin fikrinden farklı değikdi. Oysa, endüstri disiplini zart zurt ve tedbişle değil, prensip ve bilgiyle kurulabilir.

7) Ve, en nihayet, işin çok pahalıya maledilmesi zannımca o zamanki Millî Korunma Kanununa göre, fazla para kazanmanın en iyi yoluydu, şöyle ki: Fabrikanızın belli bir sac tahsisi vardı ve bundan fazla sac işleyemezdi Bu tahsisi, ucuz ve halk tipi eşyalar yapmak için kullansa, rasyonel bir çalışmayla her şeyi çok ucuza maletse, en fazla % 20 kâr koyabileceği için, fazla kazanamazdı. Oysa, satılacağı garantiye bağlanmak şartıyla çok pahalı şeyler yapılsa, bunların % 20 kârı yüksek olacak ve böylece çok para kazanılacaktı. Eh, dosya dolapları ve yazıhaneler bol bol, kocaman kocaman, süper-lüks şeylerdi. Fiatlarını bilmiyorum, ama ucuz değillerdi tabiî. Ne de çok yazıhane lâzımmış memlekete! Gaz sobaları da öyle, süperlüks. Sayısı az, dışardan da gelmiyor. Satışı kolaylaşıyor. Masrafların çokluğu maliyet arttırır, maliyetin artışı da % 20 yi arttırır olduğundan, bir sürü memur beslemek fabrikaya yük değil, nimet oluyor. Kısaca, haşmetli binasına, yepyeni bir nefis makinalarına rağmen, fabrikanız bir «endüstri» değildi.

İşte böyle Vehbi bey. Belki siz bunları detay sayıp meşgul olmadınız. Güvendiğiniz iş adamlarına her şeyi havale edip sadece sermaye koymak suretiyle işe ortak oldunuz. Ama biz işçiler daha ziyade teknik ve sosyal problemlerin çözümüyle ilgiliyiz. Bunlar bizim insan gibi yaşamamıza sizin ticarî hesaplarınızdan daha çok hizmet ederler. Sizin ticarî hesaplarınız, yanlış ve irrasyonel düzenleri bir oldu bitti olarak kabul etmek suretiyle yapılmıştır. Gayesi de sadece kâr! Buna bir şey diyemiyeceğiz. Ne yapalım, suç işlemiyorsunuz ki, para kazanmak için kanunen gayrı meşru olmayan yollar buluyorsunuz. Ancak, bunları yaptıktan sonra, endüstri meslelerinde ihtisas sahibi olan Ford ve Westinghouse cinsinden müteşebbisler gibi ortaya çıkarak işçilerden, işçilerin tenbelliğinden falan bahis açarsanız, bu hareketinizi nasıl dürüst ve samimi kabul edebilirim? Sizi anlıyorum. Bir «nefis müdafaası» ruh haleti içindesiniz. Ama ,ben sizin yerinize olsam, iş ve endüstrinin, teknolojinin, atölye ve iş yeri idaresinin «ticari deha» dediğiniz şeyden mühim olacağı bir yeni düzene göre kendimi hazırlamak için, böyle bir düzen kurmak istiyenlerle anlaşmak ve onları tanımak isterdim. Çünkü bu memleket bu düzeni kuramazsa er geç mahvolur. «Biri yer biri bakar, kıyamet bundan kopar» meselesini unutmayınız. Çok büyük bir kütle sefildir, açtır. Ve bunlar, bırakın milyonerleri, şöyle düzgünce giyinen dolmuşla işine gidip gelen orta hallilere bile düşmandır! Zengin düşmanlığı bir din haline gelmeden evvel açları doyurmalı, çıplakları giydirmeli, halka insan muamelesi etmeli, gelecek korkusunu atmalı ve her konuda güven ve ümit vermeliyiz.

Bunu yapabilirsek ne âlâ! Yapamazsak, çocuklarımız, soy-sopumuzu en büyük tehlikeye maruz bıraktığımızı idrâk etmeliyiz. Türkler mağrur ve hassas insanlardır. İzzet-i nefs ve saadetleri kırılmış, yıkılmış, aç ve hassas insanlar kadar tehlikeli mahlûklar yoktur. Kinleri yıllar ve yıllar boyu gittikçe parlıyarak yanar. Bir gün intikam almak hırsı onlar için bazan bir gün mesut olmak ümidinden mühim olur. İnsanlarımızı bu hale getirmemek için tek çare onları anlamak, dertleriyle ilgilenmektir. Bu da bilir bilmez «tenbel işçilerden» bahis açan konuşmalar yapmakla olmaz. Bizler, bu türlü bilgisiz ve anlayışsız, sadece bir çıkar zihniyetine hizmet eden konuşmalar yüzünden olması mukadder bir felâkete mani olmağa çalışıyoruz. Eğer vaktiyle Rusyadaki asilzadeler, zenginler, patronlar, Gorki, Tolstoy, Dostoievsky gibi yazarların onlara anlatmak istediklerini anlamağa çalışsalardı o korkunç ihtilâl olmaz, çoluk çocuklarıyla birlikte 9 milyon Beyaz Rus öldürülmezdi! Bizler, memleketimizi böyle bir felâketten korumağa çalışıyoruz. Bizi anlamağa çalışmak menfaatınız icabıdır.

Hürmetlerimle,
Yılmaz İdil

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

YÖN

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

İDAREHANE: BAKANLIKLAR — ANKARA. ATATÜRK BULVARI 137/8 Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagaloglu. Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN HAFTALIK GAZETE

Sistemsiz iyi niyet

BAKIŞ

Sayın İnönü, temel meselenin «iktisadi» olduğunu söyliyerek, dertlerimize doğru teşhis koymuştur. Başbakan, *geniş ölçüde dış yardım alacağımızı* müjdeliyerek, 1967 yılı için istihsal rakamları vererek ve aslında fazla önemli olmıyan yatırım projeleri taslaklarını överek, gözleriizi yarının Türkiyesine çevirtmek istemiştir.

Sayın İnönü'nün, bütün meseleleri Kayseri affının geri plâna ittiği bir sırada, af taleplerine lâyık olduğu mevkii vermesi ve halk efkârının dikkatini ciddî dâvalara çekmeye çalışması sevindirici bir olaydır. *Bununla beraber, «bol dış yardım,* büyük istihsal artışları, nûrlu istikbal» gibi sözler, halk efkârının yabancısı değildir. Geçmiş yıllarda çok işitilen bu sözlere artık kanıksanmıştır.

Başbakanın konuşmasında, geçmiş devreye nazaran tek fark, kalkınmanın plân çerçevesinde yürütüleceğinin belirtilmesidir. *Fakat soyut bir plân sözünün,* halk efkârının ilgisini çekmiyeceği âşikârdır. Bu sebeple Başbakanın konuşmaları [illegible] beklenen ihtizazı yaratamamış, Kayseri affı günün konusu olarak kalmıştır. [illegible] başka türlü olması beklenemezdi. [illegible] plân yapıyor. Ümit verici dış [illegible] *müzakerelerine giriştik»* şeklinde konuşmaların aç ruhları doyurması mümkün değildir. Halbuki aç ruhların hasretle beklediği çeşitli dâvalar vardır. *Meselâ sayısı gittikçe artan topraksız köylü,* toprak hasretiyle [illegible]. Hazine topraklarını *ağalar istedikleri gibi kullanmakta, bir çok* çiftçi tapusu elinde olduğu halde toprağını ağaların elinden kurtaramamaktadır. *Kadirlide göçenler, 30 yıl önce kendi* [illegible] verilen toprağı ağalardan sökebilmek için hâlâ mahkeme kapısındadır! [illegible] köylüleri 360 dönüm tapulu arazisini ağaların 18 bin dönüme sahiplenmesinden şikâyet için, beyhude yere İçişleri [illegible] kapısını çalmışlardır.

[illegible]dan, arazileri toprakları ağalar tarafından zorla işgâl edilen çaresiz [illegible] devamlı şikâyetler geliyor. [illegible] istatistiklerin de gösterdiği üzere [illegible] *Akdeniz Bölgesinde* toprakların [illegible] çiftçilerin yüzde 3'ünün elindedir. Derhal halledilmesi gereken bir toprak adaletsizliği meselesi vardır. Halbuki toprak istiyen ve ağalardan yakınan [illegible] çiftçi kütlelerine Başbakanın [illegible] «toprak reformu sadece toprak *dağıtmaktan ibaret değildir»* veya «Türkiyede artık toprak ağası kalmamıştır» [illegible] sözlerdir.

Bir toprak politikasının mevcut olmayışı [illegible] herkesi memnun etmek endişesiyle [illegible] tercihlerden ürkmesi, bu tarz [illegible] sözlere yol açmaktadır. Bugünkü toprak kanunu çerçevesinde dahi [illegible] *toprak vereceğim. Ağa istibdadına* [illegible] *etmiyeceğim»* diyen ve Topraksu [illegible] Umum Müdürlüğüne ve Valilere [illegible] *tâlimat gönderen bir* [illegible] çiftçi kütlelerinin gönlünü [illegible] ve plânı benimsemesini [illegible].

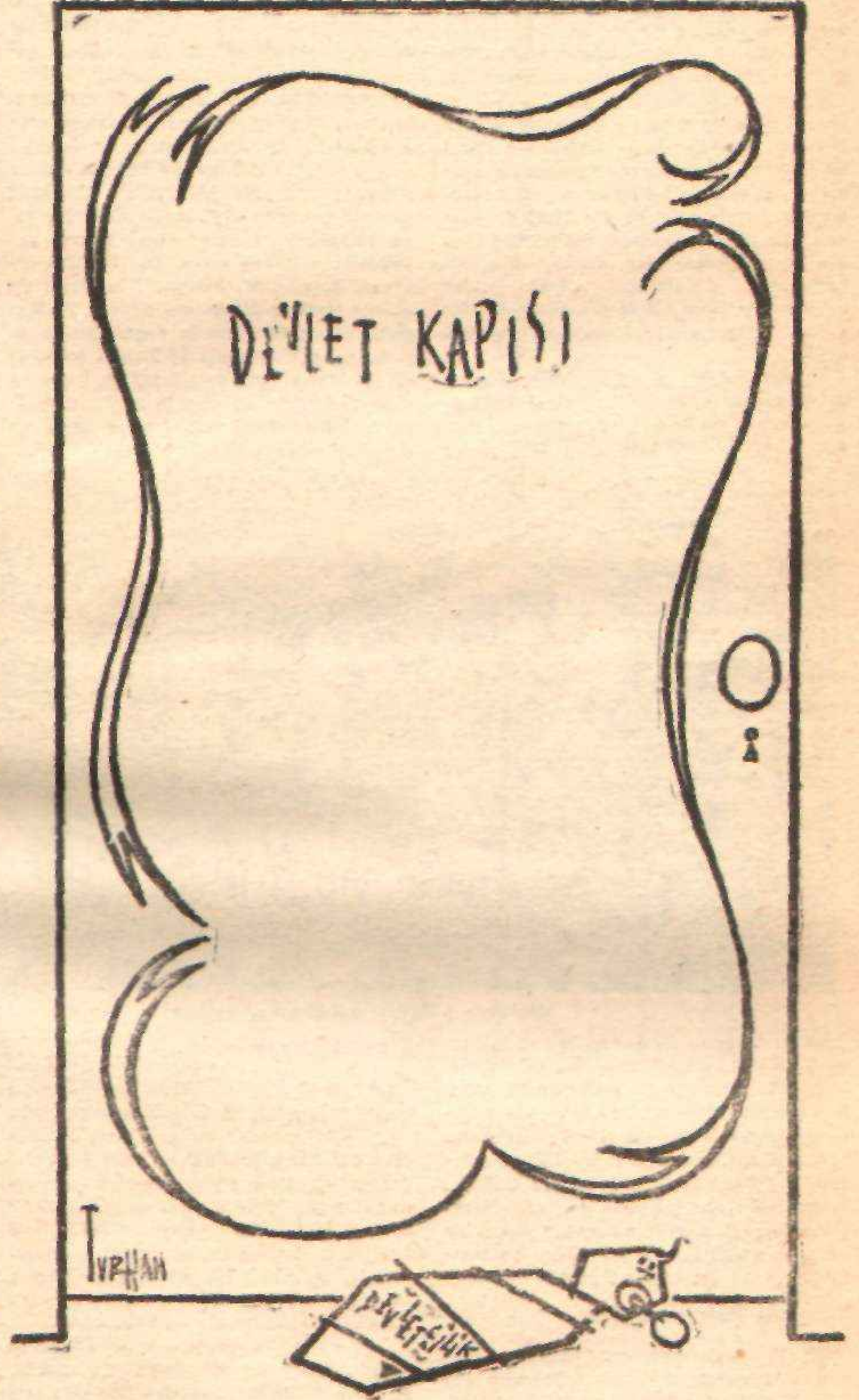
[illegible] içinde de durum farklı değildir. Geçen gün İnönü, mesken konusunu [illegible] çok iyi vazeden, bilimsel [illegible] çok değerli ve doğru bir konuşma [illegible] fakat bir mesken oplitikası tesbitinden [illegible] kaçınmıştır. Kirada oturan [illegible] gelirlerinin yüzde 37 sini [illegible] gittiğini belirten başbakan, [illegible] *rahatlatacak* bir kira politikası [illegible] açıklamak ihtiyacını duymamıştır. *Kira rezaletinin temel* sebeplerinden biri olan arsa spekülâsyonu meselesinde vaziyet almamıştır. Evlerinin yıkılması korkusuyla huzuru kaçan *gecekonducuları gönüllerini rahatlatacak* bir görüş getirmemiştir. Halbuki yeter sayıda mesken yapmanın imkânsızlığı karşısında, *«yerine ev vermeden gecekondu yıkılmıyacaktır.* Evini kendi yapan fakir vatandaşlara arsa verilecektir» tarzında, zaruretlerin çizdiği bir politikanın açıklanması, gecekonduda yaşıyan vatandaşlar için, af konusunu unutturmaya yeter ve artardı. Bu tercih te yapılmamış, mesken meselesini inceliyen uzmanlara ışık tutulmamıştır.

Vergi konusunda da adaletsiz sistemin değiştirileceğini gösteren en ufak bir *işaret yoktur. Hükûmetin politikasından* habersiz uzmanlar tarafından mevcut adaletsizliği arttırıcı yönde, tasarılar hazırlanmaktadır. Sosyal adalet içinde hızlı *kalkınmayı sağlıyacağını söyliyen* hükûmetin bir vergi politikası yoktur.

Örnekleri çoğaltmak kolaydır. Hükûmet, herkesi memnun etme endişesiyle, *her alanda tercihlerden kaçınmaktadır.* Bu yüzden bir hükûmet politikası mevcut değildir. Ortada ciddi ve inandırıcı bir hükûmet politikası olmadığı için de halk *efkârını ve basını ciddi meselelerle ilgilendirmek* güçleşmektedir. Bu durumda af dedikoduları elbette gazetelerin baş sayfalarında yer alır. Toprak, iş ve mesken bekliyen büyük vatandaş kütlesi elbette ümitsizliğe düşer.

Kalkınmanın temel şartı

ercihlerden kaçış, hızlı kalkınma politikasının yürütülmesini ve plânın uygulanmasını da imkânsızlaştıracaktır. Hükûmetçe benimsenen kalkınma hızının gerçekleştirilebilmesi için, önümüzdeki yıl devlet gelirlerinde asgari 2 milyar bir artış sağlanmasına ihtiyaç olduğu hesaplanmıştır. Halbuki *yeni* vergi kanunları ve tasarıları vergi azaltıcı yöndedir. Güçlü çevrelerden gelen vergi indirimi *taleplerine karşı koyamıyan hükûmet,* ağır vergi yükü altında ezilen dar gelirli ücretlilerin sırtından, vergi kayıplarının büyük rakamlara ulaşmasını önlemeye çalışmaktadır. *Buna rağmen* büyük sermaye vergilerden ve işçilere tanınan hakların fazlalığından şikâyetçidir! *Milyoner bir iş adamı, müteşebbislerin* şahsi giderleri için ayırdıkları gelirlerin dışında vergi ödememesini, bakanlardan talep *edebilecek kadar dünyadan habersizdir.*

Bu taleplere karşı konsa bile, dış yardımların yanı sıra devlete büyük çapta yeni gelir kaynakları bulmadıkça, hızlı kalkınmayı gerçekleştirmek hayaldir. Kâğıt üzerinde dünyanın en mükemmel plânı da *yapılsa, bugünkü gidişle, ayakta durabilmek bir mucizedir.* Kısaca, kalkınmaya ayırdığımız kaynakları, geniş ölçüde arttırmaktan başka çare yoktur.

Bu noktada temel bir tercihe ihtiyaç vardır: Büyük yatırım gayretinin *gerektirdiği fedakârlıklar, hangi sınıflara yüklenecektir?*

Menderes devrinde olduğu gibi, kalkınmanın fiyatını dar gelirli vatandaşlar mı ödiyecektir?

Menderes devrine nazaran çok daha elverişsiz imkânlarla, çok daha fazla yatırım yapmaya karar verdiğimiz bir sırada, bu soruların sarih olarak cevaplandırmamız lâzımdır.

Bizim ilk günden beri ısrarla savunduğumuz *tez şudur: Milletçe tasarrufu* arttırmak zorundayız. Bu da emekçi kütlelerinin şevkle çalışmasını ve fedakârlığa katlanmasını gerektirecektir. Fakat bugünkü adaletsiz düzen devam ettiği müddetçe, *özellikle demokratik bir idare* altında, kütlelerin fedakârlığa rıza göstermesi ve şevkle çalışması hayaldir. Ancak emeğin üstün değerinin tanınması, nimet ve külfetlerde eşitliğin sağlanması, kalkınmanın gerektirdiği fedakârlık için uygun bir ortam *yaratabilir.*

Bugün tam bir istismar düzeni içinde bulunuyoruz: Gelir farkları korkunçtur. Çiftçiler, ağaların ve tefeci tüccarların **elinde sömürülmektedir.** Memur ve işçilere aynı iş için çok farklı ücretler *ödenmektedir. Emek ezilmekte,* sermaye saltanat sürmektedir. Vergi yükü fakirlerin sırtındadır. Bu adaletsizlikleri kaldırmaya yönelmedikçe, nüfusu hızla artan, büyük dış yardımlarla *ancak ayakta durabilen bir memlekette,* Menderes devrinin adaletsiz kalkınma tecrübesiyle gözleri açılan emekçi kütlelerinden fedakârlık istenemez. İstense de elde edilemez. Emeğin üstün değeri tanınmalı, fedakârlık ve *nimette eşitlik sağlanmalıdır.* 1962 Türkiyesinde, başka türlü kalkınmak mümkün değildir.

Bu temel tercih karşısında [illegible] hükûmetler, Türkiyeyi kalkınma yoluna [illegible] yamaz.

Doğan Avcıoğlu

REJİM

Günün konusu

22 Şubat olaylarından sonra, bu olaya karışanların affı ile ilgili kanun tasarısı bir türlü Meclise gelmedi. Derken Suriyedeki askeri hükûmet darbesi oldu. Ancak C.H.P. Meclisindeki tenkitlerden sonra, hükûmet, 22 Şubatçıların affı ile ilgili tasarının üzerine eğildi. Aynı günlerde de Ortak Hükümetin AP kanadında bir darbe oldu. Genel Başkan Gümüşpala, mutedil politikasından vazgeçip, müfritlerle anlaşmaya vardı. Partinin Kurultayından sonraki en yetkili organı, istifa etmediği halde istifa etmiş sayılıp, müfriti bol yeni bir Genel İdare Kurulu teşkil edildi.

AP Genel İdare Kurulundaki darbeyi takip eden günde ise, AP Meclis Gruplarında, günün konusu olmaya namzet lâf ortaya atıldı. Bir takım senatör ve milletvekilleri, 22 Şubatçıların affı ile birlikte siyasi affın da çıkarılması tezini ortaya koydular. Gümüşpala ise o günlerde, Cumhurbaşkanı Gürseli ziyaret etmiş, bu ziyaretinin sonuçları hakkında Grup toplantısında verdiği bilgide, AP lileri gıdıklayıcı bazı sözler söylemiş, Devlet Başkanının da siyasi bir affa taraftar olduğunu belirtmişti. Gümüşpala «Sayın Devlet Başkanı ile fikir birliğine vardık» diyordu. Gürsel'in ilgisi meseleyi alevlendirdi.

Son günlerde tirajları süratle düşmeye başlayan gazeteler ise, mal bulmuş magribiler gibi derhal Af konusunun üzerine eğildi. O günden sonra da af artık gazetelerin manşetlerinden hemen hiç inmedi. Memleketin gerçek dert ve meselelerinden nasipsiz politikacılar ile bir kısım basın el ele vermişlerdi. Ankarada sadece beş liralık bir işi sen alacaksın ben alacağım diye birbirlerinin gırtlağına sarılan üç yüz kişi, Başbakanlığın önünde, boğaz tokluğuna çalışmak istiyoruz diyenlerin feryatları, gizli ve açık sayıları bir milyona varan işsizin feryatları, bu politikacıları ve bu basını ilgilendirmiyordu.

Yangını körükliyenler

Tabii ki, af konusunu istismar edenler sadece politikacılar, sadece düşen tirajlarını kıpırdatabilmek için af ticareti yapan gazeteler değildi. Bunlara bir de, adlarından her gün bahsedilmesine alışmış olup da, son zamanlarda bunu duyamıyanlar, gazete sütunlarında poz poz resimleri arzı endam etmediği için üzüntüye kapılanlar katılmıştı. Bu yüzden, demeçler, ziyaretler, fısıltı şeklinde veya açıktan sohbetler de birden ortaya çıktı.

Devlet Başkanı Gürsel ise, geçen salı günü dört parti merkezine yaptığı ziyaretle bir kere daha af konusunun üstünü açmış oldu. Hele Gürsel'in sıra ile ziyaret ettiği AP., CKMP. ve YTP Genel Merkezlerinde bir sohbetten asla ileri gitmemesi gereken konuşmalarında ısrarla af konusu üzerinde durması, partilere giriş ve çıkışlarında gazetecilerin de Devlet Başkanına ısrarla af konusunda sorular sorması, hele ve hele Gürsel çıktıktan sonra her siyasi parti idarecisinin Gürselden naklen af konusunda yaptığı yorumlar, ortalığı iyice karıştırdı. Partililerden alınan bilgiye göre, Gürsel, af konusunda her partiye o partinin meşrebine göre şerbet vermişti. AP Genel Merkezinde Gürsel, «Siyasi bir affa taraftar olduğunu» en kesin bir dille belirtmiş, CHP Genel Merkezinde, «Siyasi aftan önce 22 Şubatçıların affının çıkması lâzım geldiğini» söylemiş, CKMP de, daha önce gittiği iki partidekinden daha da değişik bir dille konuşup, «önce huzur, sonra af» demişti. YTP de ise, partilerarası protokolde Kayseri affının yer alması lüzumunu savunmuştu.

Gürsel'in ziyaretlerini takip eden günde gazetelerin bu konulardaki yorumları gerçekten ibretle okumaya değerdi. AP kanadının gazeteleri «Gürsel siyasi affa taraftar» diyorlardı. CHP kanadının gazeteleri ise «Gürsel önce 22 Şubatçıların affı çıkması lâzım, siyasi af zaman işi dedi» diyorlardı. Tarafsız gazeteler ise, hem öyle hem böyle diyorlardı. Ne var ki, kim ne derse desin, edilen lâflar eninde sonunda hep dönüp dolaşıp affa geliyordu.

22 Şubatçıların affı, umumî siyasi af lâflarının arasına bu sırada bir başka lâf daha karıştı. Gürsel Cumhurbaşkanı olarak, Anayasanın kendisine verdiği yetkiye dayanarak, hasta ve aşırı yaşlı mahkûmları affedebilirdi. Nitekim bir takım çevreler de bu af furyası içinde bu konuyu ortaya attı. Gürsel ise bu konuda sadece yuvarlak lâflar etmekle yetindi. «Yetkimi kullanmıyacağım diyemem» dedi. Ne zaman kullanacağı sorusuna ise «zamanı gelince» diye cevap verdi. Bu yuvarlak cevaplar karşısında ortalıkta bu sefer de af için tarihler dolaşmaya başladı. 27 Mayısta dendi, 29 Ekimde dendi. Bu kadarıyla da yetinilmeyip af kademelendirildi. 27 Mayıs 1962 de Gürsel 90 hasta ve yaşlı mahkûmu affedecek, 29 Ekim 1962 de de bütün siyasi mahkûmlara şamil bir Genel af çıkacak dendi.

Başbakan İnönü, Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvetler Kumandanlarıyla

Kısır muhayyileliler

Son derece kritik iki tarihi ortaya atıp, affın bu tarihlerde çıkacağını ileri sürecek kadar gözleri dönmüş olan bir takım insanlar, aslında affı gerçekten istiyorlar mıydı istemiyorlar mıydı bilinemez. Milletin direnme gücünü kullanarak bir zulüm idaresine karşı baş kaldırdığı tarihin daha ikinci yıldönümünde, o zulüm idaresinin mesullerinin affının çıkacağını söyleyenlere gerçekten iyi niyetli insanlar olarak bakılamazdı.

Nitekim, Cumhurbaşkanı Gürsel'in Siyasi Partilere yaptığı ziyaretin anında, 27 Mayıs ihtilâlini kuvveden fiile çıkarmış olanların elebaşıları, Gürsel'in eski can yoldaşları, Tabii Senato üyeleri, eski MBK cılar, aralarındaki binbir ihtilâfa rağmen bir araya geldiler. 27 Mayısta bir affın bahis konusu edilmesi kanlarını beyinlerine sıçratmıştı. Millet Meclisindeki özel odalarında yaptıkları bu toplantıda tabii Senatörler, önce Gürsel'in gerçek fikrinin ne olduğunu anlamak gerektiği üzerinde olduğunu anlamak gerektiği üzerinde ittifak ettiler. Gürselden randevu talep edildi. Devlet Başkanı ise, Tabii Senatörlere, yarı vefakârı Genel Sekreteri eski İçişleri Bakanı Nasır Zeytinoğlunu gönderdi. Zeytinoğlu eski MBK cılara, Gürselin partilere ziyareti sırasında yaptığı konuşmaların basına yanlış aksettiği yolunda teminat verdi. Gürsel aslâ ve aslâ 27Mayısta bir af lâfı etmemişti.

Bu teminata rağmen eski MBK cılar o akşam bu konudaki fikirlerini açıklamakta fayda gördüler. 27 Mayıs veya 29 Ekim tarihlerine rastlayacak bir af aslâ bahis konusu olamazdı. Hele 27 Mayısta çıkarılmaya kalkışılacak bir af «İkinci bir 27 Mayıs hareketinin doğmasına» yol açardı. Eski MBK cıların ortaya koydukları ikinci mesele, bir siyasi affın çıkabilmesi için, Senatodaki bütün Tabiî Senatörlerin tam tasvibi alınmalıydı. Tabii Senatörlerin tamamının imzasının bulunmadığı bir tasarı veya teklif bu Meclisten çıkamazdı. Böyle olmayan bir af kimden gelirse gelsin mukavemet görecekti.

«İtimat isterim»

Tabii Senato üyeleri, yakın tarihlerde bir af konuşunun ortaya atıldığı günlerde sinir krizleri geçirirken, Ortak Hükûmetin Başı da, ortaya birden bire çıkarılan siyasi af lâflarından son derece alınmıştı. İnönü, lâfların kuvvetlenmesinin mes'ulü olarak biraz da Devlet Başkanının lüzumsuz ziyaretini görüyordu. Haftanın sonunda Gürsel'den randevu talep etti ve Çankayada gayet açık olarak af konusunda düşündüklerini ortaya koydu. Kendisi Hükûmet Başkanı olarak, 22 Şubatı 23 Şubata bağlayan gece, silâha sarılmış olan kuvvetler komutanlarına söz vermiş, harekâta katılan subayların emekliye sevkedileceklerini ama haklarında kanuni bir işlem yapılmıyarak, Meclisçe affolunacaklarını vaat etmişti. O gece harekâta katılan subaylar, sadece bir sözle de yetinmemiş, yazılı bir belge istemişlerdi. İnönü bu konuda mesul bir Hükûmet Başkanı olarak böyle bir belge imzalayıp vermişti. Dolayısı ile 22 Şubatçıların affı Meclisten mutlaka çıkmalıydı. İnönü bunu temin için her şeyi yapacaktı. Ama, 22 Şubatçıların affı ile birlikte bir siyasi affın bahis konusu edilmesi aslâ ve aslâ bahis konusu değildi ve bu olsa olsa bir teşhis hatası, bir siyasi körlük olurdu ve rejimin ve politikacıların başına yeniden büyük gaileler açardı.

Başka siyasilerin aksine, «istifa ederim» lâfını ağzına dahi almayan İnönü Devlet Başkanına açıkça, «Şayet 22 Şubatçıların affı Meclisten çıkmaz veya buna bir de siyasi af eklenmek istenirse, Hükûmet Başkanı olarak karşı koyar, Meclisten güven oyu isterim» dedi. Gürsel, İnönünün gerçekten dediğini yapan bir insan olduğunu bildiği için, Hükûmet Başkanına bir kere daha kesin teminat verdi ki, tamamiyle Başbakanıyla ayni şekilde düşünmektedir ve etrafa yayılmış olan sözlerin aslı yoktur.

Başbakan istediği kadar direnstin, 22 Şubatçıların affı ile Siyasi affın birbirine karıştırılmamasını söylesin, Gürsel istediği kadar siyasi partilerde söylediği sözlerin yanlış mânalandırıldığını iddia etsin. Memleketin zinde kuvvetlerinin temeline konmuş kundağın fitili bir kere ateşlenmişti. Dört yıl sonraki seçimler için yatırım yapmak hırsındaki bir kısım AP liler ve YTP liler konuyu alabildiğine istismar ediyordu. Öyle ki, bu kervanın dışında kalmak korkusu ile CKMP dahi başsız haliyle bir bildiri yayınladı. CKMP nin prensip olarak siyasi affa taraftar olduğunu, bu konuda şimdiye kadar da boş durmadıklarını, ancak memleket menfaatlerini kollamak amacıyla konuyu istismar etmediklerini açıkladı.

CHP Meclis Grupları İdare Kurulu ve Merkez İdare Kurulu ise, üst üste yaptığı toplantılar ile, birden parlayan bu alev karşısında partinin durumunu tesbitte fayda gördü. CHP lilerin verdikleri karar, pek tabii ki, İnönünün kendilerine telkin ettiği karar oldu. Yani CHP liler önce 22 Şubatçıların affı çıkar, sonra siyasi affın çıkmasına da biz prensip olarak taraftar olduğumuzu ilân ederiz. Ne var ki, ilerde zamanı geldiğinde de siyasi affın şu veya bu partinin teklifi ile çıkmasına rıza gösteremeyiz. Af partiler üstü bir mesele olarak alınır, hattâ bir Hükûmet tasarısı olarak Meclise getirilir, dört parti de bunu destekler, partiler teker teker affı biz çıkardık diye siyasi yatırım yapamazlar kararına vardılar.

Izdırap yaratan kafile

Siyasi partiler bütün bu kararları ala dursunlar, arada senaryoya yeni elemanlar da karıştı. Günün birinde, sayıları 18-20 yi bulan bir hanım topluluğu, nereden, kimden cüret aldıkları belli olmayacak bir şekilde, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlarından randevu talep etti. Ankaranın ve İstanbulun en şık terzilerinin elinden çıkmış tayyörler, kaplar ve mantolar içinde defileye gidecek kadar süslü bu hanımlar kendilerine bir de isim yakıştırmıştı: Iztırap kafilesi. Istırap kafilesi yahut kervanı, Korgeneral Tansel ve Koramiral Urandan randevuyu, «Kayseridekilerin eşleri» adına almışlardı. İki Kuvvet Komutanı da hiç bir ilişikleri olmamasına rağmen bu defilecilerle görüşmekte bir mahzur görmedi. Tabiii, çikolata ve kahve ikram edilen bu iki ziyaretin ertesinde ise malûm bir takım gazeteler derhal, Kuvvet Komutanlarının siyasi affa taraftar oldukları yaygarasını sokağa döktü. Ama, hanımlar sadece Kuvvet Komutanları ile görüşmeyi yeterli bulmuyorlardı. Haftanın sondan iki öncesi gün, Başbakan İnönüden de ayni şekilde randevu talep ettiler. Bu randevu da, bir gün önce, boğazı tokluğuna bize iş bulun diyen yüzlerce vatandaşın talep ettikleri randevunun aksine hemen kabul edildi.

Defileye gider kadar süslü ıstırap kafilesinin ziyaretinden sonra Başbakan İnönü gazetecilere, «Ben vazifem icabı dert dinlerim, onların da dertlerini dinledim» dedi. Ne var ki o sırada, saatlerden beri Başbakanlığın kapısında İnönüyle görüşmek isteyen yetmişlik bir köylü, elinden alınan arazisini kendisine geri verdirtebileceğini umduğu İnönüye sokulmak, derdini anlatmak isterken, polisler tarafından yaka paça oradan uzaklaştırılıyordu.

Kocaları da memlekete pek pahalıya mal olan «ıstırap kafilesi» ise arkalarından gelen ve içerde ne konuşulduğunu öğrenmek isteyen gazetecilere karşı birbirlerini ikaz ediyor, «bu yılanlara bir şey söylemeyin, başımıza ne geldiyse bunların yüzünden geldi» diyorlardı. Doğruydu, kocalarını alaşağı eden gençlik yılandı, tanklarıu altında can veren, coplarla beyni sarsılan, kurşunlara göğüslerini hedef tutanlar, saçları kesilip hapishanelerde aylarca yatan gençlik ve gazeteciler yılandı. Bunların hocaları ve kendileri ise melek...

İnönü, ıstırap defilesini teshir etme fırsatını kaçırmadı. Onlar ile: «Bu politik hayatımızın acı bir tecrübesi olarak hatıralarda kalacaktır. Bu acılar gelip geçecektir. Af elbette çıkacaktır.» tarzında konuştu. Hele Başbakanın aralarında harika yardımcıların, Tokuşların, Timurların, Atademirlerin, Fıratların, Topçuların bulunduğu hanımlardan birinin: «Bari yaz sıcaklarını Kayseride geçirmeseler» yolundaki sözleri üzerine çapkınca göz kırpması ve bu göz kırpmasının Kayseridekilerin sonbahardan önce affa uğrayacakları şeklinde» hanımlarca yorumlanması çok hoştu...

Karavanacılar

Manşetlerden eksik olmaz bir lâf haline yeniden gelmiş olan af konusunda elbette ki yapılıp edilenler sadece bunlar değildi. Nitekim YTP nin İstanbul il Başkanı Hamdi Akça «Önce huzur sonra af fikri artık iflâs etti. Eğer affı millet istemiyor derlerse, referandum yapılmasını teklif ederiz» diyor, AP liler, affı geciktirmiyelim diye nâra atıyorlardı. İstenen vasat iyiden iyiye yaratılmış, af artık ortalıkta rahatça konuşulan ve gerçekleşse pek fazla da reaksiyon uyandırmayacak bir konu haline geliyordu.

Af konusunu istismar ederek siyasi yatırım yapmaya pek meraklı AP içinde ise bu sırada önemli istihaleler oluyor, müfritler, Grup İdare Kurullarından sonra, Merkez İdare Kurulunda da kilit başlarını tutmanın sevinci ile, istediklerini İnönüye yaptırmaya, Gümüşpalayı ise

SÜR GİT

bir sözcü gibi kullanmaya hazırlanıyorlardı.

Nitekim, ilk adım olarak, 22 Şubatın arifesinde ve sonrasında, 22 Şubatçıların temsil ettiği ruhtan korktuklarından dolayı AP den atılmış olan altı kişi —Burhan, Apaydın, Tahsin Demiray, Gökhan Evliyaoğlu, Mehmet Ali Aytaç, Hami Tezkan ve *Mehmet Turgut*—, *evvelki karar* yok sayılıp yeniden bağra basılıyor, YTP müfritlerinden, Yassıada avukatlığı ile şöhret yapmış Ertuğrul Akça ile de takviye ediliyordu. Artık sıra, Ortak Hükûmetin AP kanadının yapmak istediği işlerde İnönüyü sözcü yapabilmeye gelmişti!

Not: Sonunu ben bağlıyacağım:

A.P. nin yeni hâkimleri şimdilik Koalisyonu bozmaya değil, ondan faydalanmaya hazırlanıyor. Nitekim partiye tekrar alınan en sivri milletvekilleri bile «Koalisyona karşı olmadıklarını, sadece koalisyon içinde A.P. nin daha şahsiyetli olmasını istediklerini» açıklamışlardır.

Bu durumda, koalisyonun A.P. kanadının İnönünün politikasına şimdilik rıza göstermesi lâzımdır. İnönü en ufak bir tâviz vermeye yanaşmadığına göre, 22 Şubat ile Kayseri afları ayrı mütalâa edilecek ve A.P. Bakan değiştirme sevdasından vazgeçecektir. Fakat bu çok kısa vâdeli bir anlaşmadır. Son değişiklikler A.P. de hem iktidarda kalmak, hem de muhalefet yapmak temayülünü kuvvetlendirmiştir. *Büyük Kongreye yani 9 Eylüle* kadar bu böyle sürüp gidecektir. Kongrenin yaklaşması muhalefet yapma temayüllerini daha da arttıracaktır. Başka bir deyişle koalisyon *yaşıyabilir,* fakat ancak son dakikada önlenebilen sürekli buhranlardan kurtulma şansı gittikçe azalmaktadır. Bugün af diyenler, yarın af yapılırsa, başka bir lâf bulacaklar ve cüretleri de artacağı için, yatıştırılmaları daha zor olacaktır.

Bütün bunlar, mevcut siyasi partiler arasına dağılmış bulunan idareci zümrenin, ağır bir iktisadi ve sosyal buhran içinde bulunan Türkiyeye öncülük yapamıyacağının delilleridir. Memleketin gerçek meseleleriyle idareci zümrenin *meseleleri arasında gittikçe genişliyen* bir uçurum vardır. Bu aykırı gidiş, her halde çok uzun zaman devam edemez.

Millet Meclisi

Bizim Radyo

Kadirli Kaymakamı, meseleleri, CHP'nin devrimci kanadıyla ağa savunucularını karşı karşıya getirdi. Kavga ve gürültü içinde geçen, çekişme sonunda, ağa savunucuları Türk halk efkârı önünde mânevi bir bozguna uğradı. Sözlü soru müessesesinin bir bakımdan hesap sormak için değil de, bakan el altından sağladığı malzemeyle onu savunmak için kullanan Kemal Bağcıoğlu (Maraş A.P.) ve Ali Nail Erdem (İzmir A.P.), ağalara boyun eğmeyen Kadirli Kaymakamını ve basını komünistlikle ve "Bizim Radyo" dan talimat almakla suçlandırdı. Bağcıoğlu **"Komünist radyoları Mehmet Canı tutuyor. O halde talimat Moskovadan geliyor. Komünist radyolarının savunduğu bir adamı, bir milletvekili nasıl savunur?"**

Bu aşağılık susturma ve sindirme metodlarına Suphi Baykam gereken cevapları verdi: "Komünist radyoları, 27 Mayısı da tutmuşlardı. O halde 27 Mayısa karşı mı olmak lâzımdı?"

İçişleri Bakanı Topaloğlu da, "Fotoğraflara inanmayın. Park parka benzemiyor. Çamlar kurudu. Kaymakam elbise tahsisatı aldı" gibi incir çekirdeğini doldurmayan iddialardan medet umarak ve gizli müfettiş raporlarını sokağa dökerek zayıf bir savunma yaptı. Beyinsizce yapılan bu savunmalar ve iftiralar, Mehmet Can aleyhtarlarının maskesini düşürmekten başka bir sonuç vermedi. İyi bir parlömanter olan Suphi Baykam, bakandan tedarik ettikleri malzemeyle, bakanı savunmak için sözlü soru veren iki milletvekili ve Topaloğlunu bu haklı dâvada perişan etmesini çok iyi bildi. Halbuki Topaloğlu, Cuma günü kendinden oldukça emindi.

«Iztırap kafilesi» Başbakanlıkta

Polis Metodu

O gün, Topaloğlu oldukça sinirliydi. Sinirliydi ama, ne de olsa eski bir polis olarak sinirliliğini gizlemesini biliyodu. Meclis koridorunda ayak üzeri yakalandığı gazetecilere ve gazetecilerle birlikte olan iki milletvekiline, - Malik Yolaç ile Süreyya Endik -, içini dökmeden edemedi. Şayet Meclis gündemine başka bir şey girmez ise, Kadirli Kaymakamı Mehmet Can hakkında verilen bir sözlü soruya cevap verecekti. Cevap verecek ve soruyu soran milletvekillerinin de, Kadirli Kaymakamının da canına okuyacaktı. Öyle diyordu.

Kadirli Kaymakamı hakkında alınmış sürü ile tahkikat kararı vardı. Bu dosyalar mahkemeye sevkedilmişti. Mehmet Canın yolsuzlukları bir iki değildi. Çeltik Komisyonu Başkanı olarak her yıl kendisine bu komisyon parasından birkaç takım elbise yaptırmıştı. Gene bu ko*misyon parasıyla otomobil aldırmıştı.*

Mehmet Canı tutanlara gelince. Topaloğlu onları da biliyordu. Mehmet Can hâdisesinin üstüne körükle gidenler hep belliydi. Önce Yaşar Kemal yazmıştı. Yaşar Kemal ki, daha 13 yaşında ortaokulda okurken helâ duvarlarına orak çekiç resmi çizdiği için, komünizm propagandası yaptığı için, ağalar tarafından değil, okuldaki arkadaşları tarafından dövülerek Kadirliden kovulmuştu. Bunun içindir ki, Yaşar Kemal Kadirlilerin düşmanıydı. Elbette Mehmet Canı tutacaktı. Zaten diğer gazetelerde de hep müseccelIer bu Mehmet Canı tutmuşlardı. Cumhuriyet gazetesi bir de Erol Dallı adında bir muhabir göndermişti. İyi ama, Erol Dallı da amansız bir Topaloğlu düşmanıydı. Topaloğlu, Dallının kendisinin düşmanı olduğunu, seçim kampanyası sırasında, loğlu, "Maamafih ben asıl kaynağını bilişik odadan kulakları ile duymuştu. Topaloğlu, "Maamafih bir asıl kaynağını biliyorum bu işin" dedi. Asıl kaynak, Hale*tin Kocasıdır". Bütün melânetler onun* başının altından çıkıyor." Topaloğlu bundan sonra koltuğu altındaki dosyasını açtı. "Bakın" dedi. Pelür kâğıda yazılmış bir takım yazılar vardı. "Bunlar" *dedi,* "Komünist bizim radyonun, Moskova Radyosunun Türkçe yayınlarının metinleri. Bütün bunları biz takip ediyoruz. Mehmet Can kampanyasını yürütenler talimatı bu radyolardan alıyorlar." Sonra Topaloğlu, elinde çoğaltılmış olan metinleri gazetecilere dağıttı, "Alın, okuyun bunları" *dedi.* Sonra gülümseyip, "Tabii Meclis kürsüsünden gazeteciler kasıtlı hareket ediyorlar demeyeceğim" buyurdu ve polisçe gözünü kırparak, "Enayi miyim?" mânasına bir hareket yaptı. "Sadece bir takım vâkıaları ortaya koyacağım. Deliller vereceğim, ama hiç basındaki kasıtlı propagandadan bahsetmeyeceğim. Basın benim dostum olmalı. Ne yazarlarsa yazsınlar" dedi. Topaloğlunun "Enayice" bulduğu iş pa*zartesi* günü, bakanın *savunucusu* milletvekilleri tarafından yapıldı.

Sonra, sözlü soruyu veren milletvekillerinin kullanması muhtemel vesikaları bakanlıkta *hangi kademelerden temin* ettiklerini bildiğini, hepsini adım adım adım takip ettiğini de söyledi. Bunlara çok ustaca cevaplar hazırlamıştı. Bütün bunları söyledikten sonra, milletvekili dostlarından ve gazetecilerden müsaade istedi, yürüdü. Birkaç adım alargada, bir Milli Emniyet mensubu kendisini bekliyordu. Onunla birkaç kelime konuştu, daha doğrusu fısıldaştı ve Meclis Genel Kurul salonuna doğru yürüdü.

Meselenin içyüzü

Mehmet Canın Kadirliden uzaklaştırılmasının sebeplerini bulmak için Moskovaya kadar uzanmaya lüzum yoktur.

Mehmet Can Kadirlide kaldığı 18 ay içerisinde tam 4 defa tâyin edilmek istenmiş, 3 defa kararname çıkmış, bir defasında kararnameye girmesi önlenmiş, son defasında ise ağalar galip gelmiştir.

Mehmet Can 30.7.1961 ta Kadirliye gelmiştir, ilk işi tavassutu kaldırmak ve oradaki köy okulları inşaatiyle dağ köylerinin yollarına başlatmak olmuştur.

Nakil haberleri, Aralık 1961 başlarında **Afşarlar** ve **Karamüftülerin** köylerinden çıkıp, etrafa dağılmıştır (en uzak dağ köylerine kadar). Tâyin emrinden 1 hafta önce aynı şahıslar, tâyinin 1 hafta içerisinde gelmiş olacağını duyurmuşlardır. Tâyin emri telle 14.1.1961 de vilâyete gelir.

TÂYİNİ YAPTIRANLAR:

Ahmet Karamüftüoğlu (CHP Adana Milletvekili) ark ve tavassut imkânsızlığı dolayısiyle, İçişleri Müsteşarına **Muhlis Babaoğlu** vasıtasiyle. Babaoğlu Maraşlıdır, Maraş çeltikçileri Kadirli ovasında ortak çeltik ekerler, araya belki ikinci kişiler girmiş olabilir.

Galip Afşar (Adana Senatörü, eski Adana D. P. İl Başkanı ve Adana Belediye Başkanı o *devirde* Adana Valisi Hilmi İncesulunun yakın dostu). **Başbakanlık Müsteşarı** H. İncesulu vasıtasiyle (ki İncesulu bundan önce İçişleri Müsteşarı idi) tâyin işini **İçişleri Zât İşleri U Md. Şerif Ergen**'e "ilham" eder.

Bu suretle tâyin, Bakan Kızıloğlunun bilgisi dışında, ağaların politik mevkilere gelmiş olanlarının bakanlık teşkilâtına direkt olarak tesiriyle yaptırılmıştır.

TÂYİNİN DURMASI:

MBK ve Kızıloğlu durumdan haberdar olur, Kızıloğlu tâyini derhal durdurur, fakat bakanlık teşkilâtı, kararnameyi iptal etmektense, şimdilik Muradiye Kaymakamı sıfatiyle Kadirlide vazife görmek ve üç ay içerisinde yeni bir kararname ile tekrar Kadirliye verilmesi formülünü tercih etmişlerdir (Democles kılıcı). Nite*kim 3 ay geçmeden* Kızıloğlu *ayrılmış,* yerine Nasır Zeytinoğlu geçmiştir.

Kızıloğlu gider gitmez gene aynı dedikodular çıkmağa başlar, **Mart 1961 sonunda** kaymakamın **1 hafta içerisinde** gitmiş olacağı dedikodusu **Karamüftülerce** duyurulur.

5.4.1961 de tâyin emri kazaya gelir (tel emri **4.4.1961**), emrin Adanaya gelişi Nasır Zeytinoğlu ile Zat İşleri Müdürü Şerif Ergen'in Adana seyahatlerine rastlatılır, işten haberdar olduğu zehabı uyandırılır, bu suretle valinin en çalışkan kaymakamını savunması ve verilen söz üzerinde durulması önlenir.

7.4.1961 de *durum* MBK *ve* Nasır Zeytinoğluna akseder, Zeytinoğlunun hiçbir

şeyden haberi yoktur, teşkilât tarafından kendisine duyurulmamıştır, bakanın da böylelikle **ikinci bir defa çeltikçi - politikacı ağaların emrindeki İçişleri Bakanlığı teşkilâtının üst kademeleri** tarafından **atlatılmış** ve **aldatılmış olduğu** açığa çıkmıştır. Durumu öğrenen bakan tâyini derhal durdurur, ayrıca, bir olup bitti sağlamak için M. Can yerine tâyin edilen kaymakamın da naklini durdurur.

9.4.1961 de MBK üyelerinden **Sami Küçük, Suphi Gürsoytrak,** topçu uçaklariyle Kadirliye gelirler. Günlerden pazar olduğu ve kimse geleceklerini bilmediği halde âniden büyük bir halk kalabalığı toplanmıştır, komite üyelerinin ilk oturdukları öğretmenler lokalinin bütün camları derdini dökmek isteyen halkın âdeta hücumu ile kırılmış, komite üyeleri bunun üzerine belediye bahçesine çıkıp halkla açık bir oturum yapmışlardır. Buradaki sahneleri şahit olan **Fikret Ekinci**'den dinlemek gerektir. Komite üyelerinin halkın dileklerini sormaları üzerine halk tekrar tekrar, ve yalnızca "Kaymakamı isteriz!" diye feryat etmiştir, "Peki, o kalacak, başka ne isteğiniz var?" soruları üzerine "Kaymakam, kaymakam, kaymakam kalırsa zaten bütün isteklerimiz hallediliyor" ve "Bizi hâlâ mı ağalara ezdireceksiniz" feryatları yükselmiş, ancak Sami Küçük'ün kalkarak "Ağaların bugün de başı ezilecektir, yarın da" diye seslenmesi üzerine heyecan biraz yatışmıştır.

Dr. Suphi Baykam

Bu kalabalığın içerisinde AP Başkanı **Tevfik Coşkun**'un hâdiseleri ayakta büyük bir dikkatle takip ettiği görülmüş, ve daha sonra "Beklemek lâzım, **seçimleri beklemek lâzım**" dediği duyulmuştur.

Durum bu arada ayrıca **İsmet İnönü**'ye de duyurulmuş, bir hukuk devletinin bu şartlarla tahakkuk edemeyeceği, devlet otoritesinin taşradaki parti temsilcileri tarafından ayaklar altına alındıkça bundan hukuk devleti anlamı, halkın güveni ve ilgili parti veya partilerin de zarar göreceği cihetle, parti temsilcilerinin bu şekildeki hareketlerinin ve kendi küçücük şahsi menfaatleri uğruna memleket ve parti menfaatlerini baltalamalarına müsaade edilmemesi gerektiği bir prensip meselesi olarak ele alınmıştır.

Seçimlerden sonra

Seçimlerden evvel ve hemen sonra kaymakamın bu defa artık mutlaka nakledileceği dedikoduları gene yayılır, **Topaloğlu** bakan olunca iş tamamdır.

(Topaloğlu **Balmumcudan** çıktıktan sonra kaymakamı tekrar tekrar tebrik etmiş, kendisi milletvekili ve **Hatay Valisi** iken, elinde her türlü imkân olduğu halde, kendi kazasına M. Canın yaptıklarından hiçbirini yapamamış olduğunu, kendisine teşekkür borçlu olduğunu defalarca söylemiş, Balmumcudan çıkmış olması dolayısiyle yanına gelmekten çekindiğini - kaymakama zarar vermemek için - defalarca ifade etmiştir.)

YENİ NAKİL DENEMELERİ:

Topaloğlunun kendi ifadesine göre, kendisi bakan olur olmaz Müsteşar **Babaoğlu ile Zat İşleri Genel Müdürü Şerif Ergen** kendisine M. Canın tâyinini "**İki defa isabetsiz olarak MBK** tarafından durdurulmuştur, bunun **artık gitmesi lâzımdır**" gerekçesiyle getirmişlerdir. Bakan, tâyinin 1961 senesi sonundaki bir kararnameye konmasını, "kendi kazamdan başlamam biçimsiz olur" diye geri bıraktırmış, yeni bir formüldüşünülmüş, Kadirliye müfettiş gönderilmesine karar verilmiştir.

Müfettiş işi

Müfettişler gelmeden önce **Tevfik Coşkun,** müfettiş getiriyoruz, **bizim adamlarımızdan** müfettiş geliyor, diye duyurma yapmış, **müfettişlerin gelmesinden bir hafta önce** bir hafta sonra geleceklerini söylemiş, dediği gün de gelmiştir. İkincisi de geliyor, demiş dediği gün o da gelmiştir.

T. Coşkun'un dediği gibi: Adana bölgesinde mevcut 4 mülkiye müfettişi varken, iki müfettiş uzak vilâyetlerden özel olarak getirilmiştir. (Ali Akarsu Ankaradan, Arif Tümer Çankırıdan). **Ali Akarsu** son seçimlerde **AP Uşak adayı** idi ve inkılâptan önce **İstanbul Belediyesi yolsuzlukları işini** (Kemal Aygün) tahkike memur edilmiş, Belediyeyi temize çıkaran bir rapor tanzim etmiştir. (İnkılâptan sonra bu işlerde muazzam yolsuzluklar tespit edilmiştir). Müfettişler 16. 12. 1961 de, vilâyete haber vermeden (ki normal değildir) gelirler. **Ali Akarsu Mersin Valiliği** beklemektedir.

Müfettişlerin tutumu bitaraf değildir, yalnız aleyhte olan şikâyetçileri yazarlar, lehtekileri hesaba almazlar, her hallerinden bu tutumları açıktır. Tahkik edilen konular hep daha önce MBK zamanında ve MBK üyeleri gelmeden öncesine ait, tahkik edilmiş işlerdir, ki bunların sonunda o zaman kaymakama takdirname verilmiştir.

Müfettişler kaymakamı yürütmeye müsait bir şey bulamazlar, halkın heyecanı karşısında 25.12.1961 sabah erkenden kaçarcasına kazadan ayrılırlar. Hiçbir suiistimal bulunmadığı halde "Kazada ikilik vardır, kaymakamın gitmesi lâzımdır" fromülünü ortaya atarlar.

İçişleri akanı Ahmet Topaloğlu

Yeniden nakil denemesi

Topaloğlu bu safhada: "Ben kaymakamı çok beğeniyordum, fakat ne yapayım, evvelâ ben bakan olur olmaz, Müsteşar ile Zat İşleri Genel Müdürü bana bu tâyini getirdiler, o zaman yapmadım, benim için doğru olmaz diye, daha sonra bütün mebuslar gelip bu kaymakamı Kadirliden aldırmam için bana müracaat ettiler, ben de müfettiş gönderdim, artık gitmesi şart olmuştur, gidecektir" demiştir.

Bu safhada, Senatör Sami Küçük durumu incelemiş, bahis konusu şikâyetlerin (ki bunlar ağalar tarafından halktan bazı kimselere kısmen para mukabilinde, kısmen elde etme ve korkutarak yaptırılmıştır) hep kendi tetkiklerinden geçmiş eski hâdiselere ait olduğu neticesine varmıştır.

Neticede kaymakamın, ancak her türlü siyasi baskı dışında içişleri yönetmeliği çerçevesi içerisinde nakil edilebilece-

---

İlhan Selçuk

Satılan Cumhuriyet

Bu ay bir cumhuriyet satın aldım. Pahalı bir heves, amma işte o kadar. Çoktandır canım istiyordu, aldım kurtuldum. Bir memleketin hâkimi olmak daha fazla memnun edici bir şey sanıyordum.

İyi bir fırsat vardı ve işi birkaç günde bitirdik. Reisicumhur çok sıkışmıştı, müşterilerinden teşkil edilmiş vekiller heyeti tehlikeli durumda idi. Cumhuriyetin kasaları bomboştu, yeniden vergi ihdası, iktidardakilerin devrilmesi, belki de ihtilâl için işaret vermek demek olacaktı. Zaten şimdiden çeteler kurup önüne gelene makam ve memuriyet vâdeden bir general da ortaya çıkmıştı.

Orada bulunan Amerikalı bir acente bana haber verdi. «Hacienda» nın nazırı New-Yorka koştu, dört günde mutabık kaldık. Cumhuriyete bir kaç milyon avans verdim ve bundan başka, Reisicumhur ile nazırlarının ve bütün kâtiplerinin aylıklarını devletten aldıklarının iki misline çıkarttım. Buna karşılık bana, milletin ruhu bile duymadan gümrüklerle tekelleri verdiler. Ayrıca, Reisicumhur ile nazırlar, memleketin bütün hayatının fiilen kontrolunu bana veren bir gizli vesika imzaladılar. Oraya gittiğim vakit bir misafir gibi görünüyorsam da, hakikatte memleketin mutlak hakimi benim. Bugünlerde, ordu teçhizatını yenilemek için çok mühim bir yeni avans verdimse de karşılık olarak yeni imtiyazlar aldım.

Manzara benim için oldukça eğlenceli. Meclisler, görünüşte serbestçe müzakere ediyor, kanunlar çıkarıyorlar, millet Cumhuriyetin müstakil ve muhtar, her işin idaresinin kendi iradelerine bağlı bulunduğunu zannetmekte devam ediyor. Kendilerinin vehmettikleri her şeyi -hayatları, varlıkları ve hakları- nihayet bir yabancının, yani benim elimde olduğunun farkında değiller.

İstesem yarın meclisi kapatır, anayasayı değiştirir, gümrük tarifelerini iki misline çıkartır, mültecileri atabilirim. Keyfim isterse, iktidarın imzaladığı gizli vesikayı neşredek, reisicumhurundan kâtibine kadar, hükümeti devirebilirim ve elimde olan memlekete, komşu cumhuriyetlerden birine harp ilân ettirmek de benim için imkânsız değildir.

Bu gizli fakat hudutsuz kudret bana birkaç hoş saat geçirtti. Şüphesiz politika komedyasının bütün sıkıntılarını ve mecburiyetini çekmek insanı hayvanlaştıran bir yorgunluktur Fakat perdenin arkasından her istediğin hareketi yapan kuklaların ipini çeken bir kimse olmak, zevkli bir meslektir.

Ben bir «mütenekkir» kralım, tehlikede bir küçük cumhuriyetin kralı! Fakat onu ele kolayca geçirebilişim ile ilgililerin bu sırrı gizli tutmaktaki açık menfaatlerini gözönüne getirince, benim cumhuriyetimden daha büyük ve daha çok önemli başka milletlerin farkına varmadan esrarengiz yabancı hükümdarların emri altında, buna benzer bir muhtariyet içinde yaşadıklarını düşünüyorum. Böylesi devletleri satın almak daha çok para istiyeceğinden, benim vaziyetimde olduğu gibi bir efendi yerine, o zaman bir tröst, bir mali sendika, mahdut bir kapitalist veya banka grupu icabeder.

Fakat elimdeki esaslı malûmata göre, bir çok memleket, fiilen, görünmeyen kralların teşkil ettikleri küçük komiteler tarafından idare edilmektedir. Bunları ancak emniyet ettikleri adamları tanır. Onlar da meşru şef rollerini gayet tabii bir surette oynamaktan geri kalmazlar.»

*

Yukarıdaki satırları Yirminci Yüzyılın ünlü İtalyan yazarlarından Giovanni Papini'den aldım. Papini 1956 yılında öldü.

Bu satırların yayınlandığı kitabın adı: Gog. İş Bankası yayınlarından: Eseri Fikret Adil Türkçeye temiz ve aydınlık bir dille çevirmiş.

Dört yıl önce okuduğum kitabı bir daha gözden geçireyim demiştim... Politikanın gürültüsünden, gazete haberlerinin şamatasından kitapların durmuş, oturmuş sayfalarına sığınmak isteği... Ama Gog'un sayfaları arasında da hele İkinci Dünya Savaşından sonra pek geçer akçe bir politikanın nefis mizahına raslayıca sütunuma aktarmadan geçemedim.

Gog, eserin kahramanının adıdır. Birinci Dünya Savaşı sonunda kısa bir süre içinde zengin olmuştu Gog... Elli yaşlarında ve:

«— Tam bir cahil iken, çürümüş bir kültürün uyuşturucu maddelerinin incelikleriyle beslenmek istedi.»

Papini, Gog'u bir tımarhanede tanımış... Yaşadığı hayat, muvazenesini bozmuştu. Ama özelliği:

«— ... başkalarının kendi kendilerine dahi itirafa cesaret edemiyecekleri en isyan ettirici tasavvurları, iptidai mahlûk samimiyeti ile açıklıyabilmesidir... Gülünç şekilde büyütülmüş vak'alarda içinde bulunduğumuz medeniyetin gizli hastalıkları daha kolay görülmektedir.»

Yukarıda okuduğunuz parça milyarder Gog'un bir cumhuriyet satın alma hikâyesidir. Dünya politikası ve ekonomisi hakkında fikir sahibi olan okuyucularımızın, bu nefis mübalağa sanatı içinde büyük gerçekler saklandığını sezmemelerine imkân yoktur. Şu satırlara bakınız:

«— Bu ay bir cumhuriyet satın aldım...... Reisicumhur çok sıkışmıştı müşterilerinden teşkil edilmiş vekiller heyeti tehlikeli durumda idi. Cumhuriyetin kasaları bomboştu, yeniden vergi ihdası, iktidardakilerin devrilmesi, belki de ihtilâl için işaret vermek olacaktı.

Cumhuriyete bir kaç milyon avans verdim......»

Bu nefis kitabı okuyucularıma sağlık veririm

Nihat Erim ile bir konuşma

Soru: Partilerimizin belli başlı meselelerde fikirleri olmadığı görülüyor. Fikirsiz partiler onlardan beklenen fonksiyonları yerine getirebilir mi?

Cevap: Fikirsiz parti elbette vazifesini göremez, hattâ tersine, zararlı olur..

Soru: Siyasi partilerimiz nasıl fikir partileri hâline getirilebilir?

Cevap: Fikir partisi tâbirinden ne kastediyorsunuz, bilemiyorum. Çünkü, görünüşte her partinin programından hangi fikre, hangi doktrine yöneldiği tesbit edilmiştir. Eğer bugün yurdumuzdaki partilerin programları eklektik ise, sebebini ve âmilini toplumda aramak gerekir.

Soru: Bir çok ilde partilere ağaların hâkim olduğu, seçim listelerinde ağaların başyerleri işgal ettiği söyleniyor. Düşünceniz?

Cevap: Bir memlekette ferd, vatandaş belli bir kültür seviyesine ve belli bir ekonomik standarda ulaşmadıkça, onun şu veya bu şekilde sömürülmesi kanun tedbiri ile, yasakla önlenemez. Türkiye'nin baş derdi dün olduğu gibi bugün de eğitim eksikliğidir. Gerçek bir eğitim seferberliğine hemen girişmek şarttır. Her şeyimiz bu işin hızla halline bağlı. Öte yandan da, ekonomik ve sosyal tedbirler alınmalıdır.

Soru: Sosyal ve ekonomik tedbirlerden maksadınız?

Cevap: Önce vergi ve kredi sistemi yeniden ele alınmalı ve herkes behemmahal kazancı ölçüsünde vergi ödemelidir. Zekâya ve beden çalışmasına adalet dairesinde hak tanınmalıdır. Bunun dışında servet birikmesine yer kalmamalıdır. Toprak meselesi en önemli dâvalarımızdan biridir.

Herkes toprak reformundan bahsediyor, lâkin bundan ne anlaşıldığı derli toplu izah edilmiş değildir. Ben, bu reformu şöyle anlıyorum: Topraktan ekmeğini çıkaracak her ferde devlet ekeceği tarlayı mutlaka çıkarıp vermelidir. Çiftçinin toprak üzerinde sömürülmesine imkân bırakılmamalıdır. Topraktan fazla mahsûl almak için gerekli usuller köylüye öğretilmeli ve fennî vasıtalar da verilmelidir. Ancak toprak reformuna bu şekilde bir kaç açıdan gidilirse beklenen netice alınabilir.

Soru: Eğitime önem verdiğinize göre, Köy Enstitüleri hakkında düşünceniz nedir?

Cevap: Köy Enstitüleri Türk milletinin medeniyete topluca ulaşmasını kısa zamanda sağlıyabilecek en güzel bir buluştur. Ne yazık ki çok partili hayatın ilk demagojik saldırışlarına bu müesseseler kurban edildi. Yapılacak iş, hiç vakit kaybetmeden Enstitüleri aynı metodlarla yeniden açmaktır. Hattâ ben daha ileriye gideceğim. Önümüzdeki 5 yıl içinde hem okulsuz çocuk bırakmamak, hem de eğitim ilkelerimizi Batının rasyonel bilinci ve değer yaratıcı pragmatist felsefesine göre baştan düzenlemek gerekiyor.

Soru: Seçim sonuçlarına bakılırsa C.H.P. donmuş bir oya sâhip. Genişleme istidadı göstermiyor. Fakir köylü ve özellikle işçi, görünüşe göre, C.H.P. ye oy vermiyor. Doğru mu?

Cevap: C.H.P'nin oylarının donmuş göründüğünü, hattâ azalmak yolunda olduğunu 15 Ekim 1961 seçimlerinde alınan netice karşısında bir dergiye verdiğim demeçte söylemiştim. Aradan geçen altı ay bu teşhisi ne yazık ki daha da kuvvetlendirdi. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Kabahati başkalarına yükleyip rahatlamak âdetini bir yana bırakarak, meselenin üzerine dikkatle eğilmek lâzımdır..

İşçi belki; fakat fakir köylünün C.H.P.'ye oy vermediği şeklinde bir genel olay yoktur. Oy vereni de var, vermeyeni de..

Soru: C.H.P. nin bir eşraf partisi hâline geldiği söyleniyor. C.H.P. nasıl halkın partisi hâline getirilebilir?

Cevap: Halk kütleleri arasında C.H.P.'ye inanışı çoğaltmak için, partinin yüksek kademelerinde, liderlik çevrelerinde yepyeni bir anlayış, bir ruh, bir canlılık ve düşüncede verimlilik gerekiyor. C.H.P.'nin toptaze bir enerjiyle silkinmesi beklenir.

C.H.P.'nin eşraf partisi haline geldiğini zannetmiyorum. Öteki partiler ne ölçüde eşraf partisi ise bizim parti de o kadar öyledir. Asıl dâvaya üçüncü soruya verdiğim cevapta işaret ettim.

Soru: C.H.P. nin prensiplerinden uzaklaştığı ileri sürülüyor? Sizce hangi prensiplerden en çok tâviz verilmiştir?

Cevap: C.H.P. iki ayrı etki altında kalmıştır: 1. Demokrasi içinde bazı prensiplerin korunabilmesi imkânı azalmıştır. 2. Partinin üst kademelerinin tutumuna göre prensipler yürümüş veya ihmale uğramıştır. Tâviz denilen davranışları bu iki açıdan incelemek doğru olur.

Soru: Sık sık bir lider buhranından şikâyet ediliyor. Siyasî partilerde lider yetişmiyor demiyor. Bu görüş doğruysa ne yapmak lâzım?

Cevap: Siyasî partilerde lider yetişmesi için zemin elverişli olmamıştır. Partiler genel olarak otoriter rejimlerde görülen bir nevi saray entrikası usulüyle elde tutulmuş, demokrasi gerçekleşememiştir. Her müessesede sadece «şekli» demokrasi uygulanabildi. Yeni anayasa ve yeni parlamento bile şu ana kadar gerçek demokrasi rahatlığıyla işlemeye başlayamadı. Demokrasi liderleri, gerçek demokrasilerde yetişir.

Soru: Yeni bir partinin başarı şansı size nedir?

Cevap: Yeni bir parti vatandaşa neler vaadederek ortaya çıkacaktır? Bu bilinmedikçe başarı şansları için bir şey söylenemez.

Soru: 1946 — 50 Meclisi ile bugünkü Meclisin bir mukayesesini yapabilir misiniz? Hangisi daha muhafazakâr?

Cevap: 1946—1950 Meclisi ile şimdikini kıyaslamak doğru olmaz. 1950—1960 Meclisleri ile bugünkü parlamento karşılaştırılırsa, aydın nesillerin siyasî hayatta gittikçe çoğaldığı görülür. Bence seçilene değil, gözlerimizi seçmene çevirmeliyiz. Eğitimin bizim için hayatî değerine bir kere daha dikkati çekeceğim.

Soru: Koalisyonun yaşama şansları nedir? Aksayan tarafları nelerdir?

Cevap: Bugünkü koalisyon.. Kısaca bu bir «Zor Nikâh» tır.. Koalisyonun nasıl meydana geldiğine dair söylenenlere kulak vermek yeter. Buna rağmen, bir arada yaşama belki zamanla dirlik düzenlik getirir, deyelim ve geçelim.

Soru: Hükûmetin teşkili ve icraatı hakkındaki düşünceleriniz?

Cevap: Hükûmetin teşkili için zor nikâh tâbiri herşeyi anlatıyor. İcraat için bir şey söylemeye yeter vakit henüz geçmedi deniyor. Beklemeli.

Soru: Sosyalist cereyanlar hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Cevap: Ferdin kazanç hırsının ekonomik hayattaki değerine ve müteşebbisin rolünün önemine inanıyorum. Ama, sosyal adaletin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması lâzım geldiğine de aynı şekilde inanıyorum. Yani ben ortanın solundayım.

Türkiye'de sosyalist düşünceleri derleyip toplamak faydalı bir hareket-tir. YÖN Dergisi bu alanda değerli bir hizmet yapıyor. Sosyalizmi komünistlik zannedenleri aydınlatıyor. Gaflet uykusunda olanları da sarsalıyor. Fikir mücadelesinin güzel örneklerini veriyor. Fikirler serbestçe yayılabilir, teşkilâtlanabilirse toplum hayatı dengeye, dolayısıyla güvene ve esenliğe kavuşur.

Ağa savunucusu Dernek Başkanına cevap

Bu haftaki derginizde «Ağalar susuyor uşakları konuşuyor» başlıklı yazınızı okudum. Çok üzüldüm. Ama bu üzüntüm okuduğum kısım için değil, mensubu bulunduğum «Çukurova Okullarından Yetişen Derneği» adına.

Ben halen bu cemiyetin Genel sekreteriyim. Bir talebe teşekkülü olan bu derneğin İdare Heyetine ne gayelerle gelmiştik, Ne güzel tasavvurlarımız vardı. Tüzüğümüzün bütün gayelerini yerine getirecektik. Bir defa Adana Talebe Yurdunu, ilk defa biz açacaktık. 5 Ocak kurtuluş balomuz gelmiş geçmiş en güzel balo olacaktı. Fakir talebelerimize yardımlarımızı en randımanlı şekilde teksif edecektik. Çok hoş bir dergi çıkaracaktık. Geziler, tanışma çayları tertip edecektik.

Sözüm ona; sözde milliyetçi, dinci geçinen bir gazetede, beyenat veren zavallı Başkan arkadaşım da aynen bizler gibi düşünüyordu.

Zavallı Başkan arkadaşım. Seçimleri kazanıp seni uysal, şahsiyetini kimselere çiğnetmez diye Başkan yaptıktan sonra ne kadar da değiştin. Acıyorum, acıyorum sana. Yakında Fakülteyi bitireceksin ama bir hiç olarak.

Hani beraber çalışacaktık, derneğimizin gayeleri tahakkuk edecekti. Ne oldu sana böyle, fikirlerini, ideallerini ne çabuk yitirdin. Bu güzel şeyleri hangi şeytanlara çaldırdın. Bak cemiyetimizin her işi yüz üstü duruyor. Arkadaşlarının sarhoşluğuyla keşmekeş hale dönen şu balomuzun hesabını hâlâ veremedin. Murakabe Heyeti durmadan seni arıyor. Müslümanlıkta kimseye söz söyletmezsin. Gelde makbuzsuz alınan paraların, faturasız masrafların hesabını ver.

Acıyorum sana; siyaset cambazlarının oyuncağı oldun. Burada fakir arkadaşlar yardım beklerken, talebe cemiyetinde olduğunu unutup af çıksın, diye bağırıyorsun. Derneğimizin adını kullanarak bir partiye iltihak ettiğini gazetelerde okuyan arkadaşlarım var.

Söyle bana biz böylemi sözleşmiştik. Müslüman insan yalan söyler mi? İkimizde Elhamdülillâh müslümanız ama, sen yalancı çıktın. Kendini siyaset kurtlarına yem ettin. Genç yaşta bütün Adana Yüksek tahsil gençliğinin sevgisini kaybettin. Söyle bana Hukuk Fakültesinde tahsil yapan 200 e yakın Adanalı talebe içinde sana rey veren yirmi kişi çıkar mı? (Nitekim Fakülte seçimlerinde dersini de aldın). Seçimi sen kazanmadın. Başkanlığı ise maskenle kazandın.

Cemiyetimizde her şey yüz üstü dururken sen hâlâ çocukça işler peşindesin. Yakında Genel Kurulumuz toplanacak ne yüzle huzurlarına çıkacaksın. Bana faaliyet raporumuzu kitap halinde bastıralım diyorsun. Hangi faaliyetten bahsediyorsun. O raporda siyasî partiye iltihakından siyasî af hakkındaki konuşmandan, Yön dergisi için bir gazetede verdiğin saçma protestondan da bahsedecek miyiz? Sana acıyorum.

Yaşın müsait, siyasî bir takım kanaatların olabilir. Partiye iltihak edebilirsin, af için konuşabilirsin, bütün bunları anlıyorum. Yalnız anlamadığım bir şey var. Bizim talebe cemiyetinin buralarda ne işi var. Partiye iltihak ettiğini arkadaşlar gazetede okuduklarını söylüyor. Benim karşımda inkâr ediyorsun. Korkuyor musun yoksa arkadaşım.

Bak şimdi de tutmuş Kadirlili ağalara yağ çekiyorsun. Kadirli kaymakamı lehinde, yazılanlara kızıyorsun. Yok kaymakam haksız, ağalar haklıymış. Ağaların kazançları meş'ruymuş Ağalara haksızlık oluyormuş, biz onların çocuklarıymışız. Daha neler.. daha neler. Birde bunun için Çukurova Okullarından Yetişenler Derneği, adına bir protesto çekmişsin Yeni İstanbul gazetesinde.

Sana soruyorum Başkan arkadaşım bu protestoyu çekerken derneğimiz İdare Heyeti mensuplarından hangisinin fikrini aldın. Adana Yüksek Tahsil gençliğinin kaç tanesi seni destekledi. Derneğimiz adına konuştuğun gençlikte seni destekliyen acaba kaç kişi çıkar merak ediyorum.

Yine sana soruyorum. Kadirliyi hiç gördün mü? Kadirli kaymakamını tanıyor musun? Yaptıklarını gördün mü? Ağaları tanıyor, kazançlarıyla ne derece ilgileniyorsun?

Ağalar aleyhine yazılanlara dayanamıyor musun yoksa? Ne kadar da hassasmışsın. Derneğimizin işlerini yaptın da bunlarla uğraşmak mı kaldı sana? Hem bu adamlar kendi haklarını aramaktan âcizler mi?

Bu yazıyı benim ve dernek üyesi arkadaşlarımın isteğiyle kaleme almış bulunuyorum. Derginizde neşrinden memnun olacağız.

Çukurova Okullarından
Yetişenler Derneği
Genel Sekreteri
ERKAL KIZILAY

→

gi kararına varılmış, M. Can'ın o sıralarda çıkan kararnamelere (8.1. 1962 ve 9.1.1962 tarihli kararnameler) girmesi son bir defa önlenebilmiştir.

Yönetmelik gereğince: Kaymakamlar doğu hizmetine ancak Mayısın ilk haftasiyle Eylülün ilk haftasında tâyin edilebilir. (2.11.1960 gün ve 291 sayılı yönetmeliğin 12 nci maddesinde bu hususta sarahat vardır).

KATİ NAKİL:

Kaymakamın nakli en erken olarak Mayıs başlarında mümkün olduğu halde, bu defa bilhassa Tevfik Coşkun kanalından nakil haberleri gene tazeleniyor, diğer taraftan, mevsim geçmekte olduğu halde çeltikçilerin belediye arklarına müşteri çıkmamakta ısrar ettikleri dikkati çekiyir.

Çeltik mevsimi başında ise Mehmet Can Kadirliden uzaklaştırılıyor.

Türk işçisinin dertleri:

UTANÇ BÖLGESİ: II

Sina Pamukçu

Sömürme

Bir işyeri düşünün ki orada Türk bayrağı yırtılmakta, Türk işçilerine küfredilmektedir. İşçilerin zaman zaman tekme yemeleri, bitişikte sığınacak bir yer olduğu hâlde yağmur altında tutulmaları, içecek su, yemek yiyecek yer, ısıtacak ateş bulamamaları, bunlar hep o işyerinde rastlanan manzaralar. Orada çalışanların nasibine zaman zaman dağ başında araçsız kalmak, toz toprak içinde yemek yemek, işe girmek için haraç ödemek gibi hâller de geliyor. Şikâyet eden işçilerin hemen işine son verilmektedir. Ücretler çoğu zaman eksik ödenmekte, bu durumdan şikâyetçi olanlara da «işsiz adam çok; beğenmezseniz buyrun gidin» denilmektedir. Fazla mesai ücretlerinin ödenmemesi yüzünden şimdiye kadar 300 dâva açılmıştır ve 1500 dâva daha açmak gerekmektedir. Fakat mahkemeye başvuranların işine son verildiğinden, işçiler korkmaktadırlar. Dâva açtıkları için işlerinden kovulan dört işçiye, sonradan, «dâvanızdan vazgeçerseniz, size iş veririz» denmiştir. İşçiler bu söze inanıp dâvalarından vazgeçmişler ama, ancak ikisine iş verilmiş, öbür ikisi ise hiç işe alınmamışlardır. İşveren, sigorta primlerini ödememekte, kanunen yapması gereken iç Yönetmenliği yapmamaktadır. Açılacak dâvâlardan bir kısmı da sigorta primlerinin ödenmemesiyle ilgilidir.

Bu işyerinden bir örnek daha: İşçilerin hakkını arayan bir işçi temsilcisinin işine son veriliyor. İl Hakem Kurulu, temsilciyi işine geri gönderiyor. Aynı temsilcinin işine tekrar son veriliyor; İl Hakem Kurulu kendisini yine işine geri gönderiyor. Tabiî, işverenler, işçilerin hakkını böylesine bir azimle arayan temsilciye gereken cezayı vermek kararındadırlar. İşyerine gelen temsilci, ders olsun diye, bir yaz günü tam sekiz saat müddetle güneşin altında bir varilin üstüne oturtuluyor. Temsilci hastalanıp on günlük rapor alıyor. Şimdi, bu mesele mahkeme önündedir.

Aynı işyerinden bir başka örnek: İşveren vekilinin canı sıkılmış, kendine eğlence arıyor. Bir işçiyi çağırarak, «git» diyor, «iş araçlarına bakan nöbetçiden bana bir kürek al». Oysa aynı işveren vekili, daha önce, nöbetçiye, «kimseye kürek vermiyeceksin» buyurmuştur. Eğlence arayan işveren vekili, yine yabancı arkadaşlarıyla birlikte kulübenin arkasına geçiyor ve iki Türk işçisinin birbirine girmesini sadist bir zevk içinde seyrediyor.

Çaresizlik

Bütün bunlar, Manisa ve İzmir çevresindeki füze rampalarının ve Çiğli NATO hava alanının yapımını üzerine alan ve 2.000'e yakın Türk işçisi çalıştıran Morrison Şirketinin işyerinde devam edegelen acı olaylarıdır.

Şimdiye kadar çaresizlik içinde kalan ve ne yapacaklarını pek kestiremiyen işçiler önce Başkan Kennedy'ye telgraf çekmişlerdir (bazıları Kennedy'yi Morrison'a ortak sanmaktadırlar). Gazetelerde bu konuyla ilgili birkaç haber çıkmış, okadar. Bir de Millî Savunmanın İkinci İrtibat Bürosuna şikâyet edilmiş ama, bu yazıya hâlâ cevap alınamamış.

Öte yandan, Morrison Şirketi, kudret ve paranın verdiği korkusuzluk içinde, Türk Anayasasını ve Türk kanunlarını çiğnemekte devam etmektedir.

Fakat, 2 Nisan 1962 tarihinden itibaren, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve Türkiye Yapı-İş Federasyonu meseleye elkoymuş ve işçilerin haklarını en etkili yollardan aramak için harekete geçmiştir. O gün, Türkiye Yapı-İş Federasyonu Başkanı Tahir Öztürk, yanında Uluslararası Yapı, Tarım ve Yiyecek Federasyonlarının Türk-İşteki temsilcisi Amerikalı Sendikacı John Thalmayer olduğu hâlde, İzmir'e geliyor. Gerekli incelemeler yapıldıktan sonra, işverenden randevu isteniyor ve Çiğli Havaalanında iki toplantı yapılıyor. Sendikacılar, çalışma şartlarının kötülüğünü, işçinin artık dayanamıyacağını ve şirket tutumunun artık değişmesi gerektiğini çok açık bir şekilde bildirerek işverene bir toplu sözleşme örneği sunuyorlar. İşveren, cevap vermek için mühlet istiyor. Toplantı, 13 Nisan 1962 günü tekrar buluşmak üzere, dağılıyor.

Avukatın kurnazlığı

13 Nisan 1962 günü saat 13.30'da ikinci toplantı başlıyor. Bunda da, birincisinde olduğu gibi, işçileri, sendika temsilcileri ile birlikte, demokratik usûllerle seçilmiş iki işçi, S. Kşucu ve Z. Tanış temsil ediyor. Bu defa, işverenlerin başında yeni bir adam var: Tahran'dan ivedilikle getirtilmiş şirket avukatı Conraw Toplantının başlamasıyla birlikte, sendikayı temsil eden beş kişinin zorla havaalanı dışına çıkartılması bir oluyor. Bu arada giriş izin kartları da ellerinden alınıyor. Maksat, sendika temsilcilerini aradan çıkarmak ve işçileri kendi işverenleriyle başbaşa bırakmaktır. Sırf böyle bir durumu önlemek ve işçi haklarının daha iyi savunulmasını sağlamak amacıyla gelen sendika temsilcileri durumun açıklanmasını istiyorlar. Aldıkları cevap şu: «Alay komutanının emri böyle!» Oysa, ertesi gün, adıgeçen Komutanın Amerika'da olduğu öğreniliyor...

Sendikacılar, halen bir basın toplantısı yaparak, bu davranışın Türk Anayasasını ve Türk kanunlarını çiğnemek demek olduğunu halk efkârına duyuruyorlar. Çalışma ve Millî Savunma Bakanlarına, Türk—İş'e ve Hür Dünya Sendikalarına telgraflar çekiliyor.

Amerikalı İşverenler, çok şaşkın, bunun böyle olacağını önceden bilmiyorlarmış ve sendikacıların kovulmasında kendilerinin hiç payı yokmuş gibi davranıyorlar. Sendikacılar da, herkesi kendileri gibi dürüst bildiklerinden, bu defa Havaalanı dışında başka bir görüşme teklifinde bulunuyorlar. İşin gerçeği de bundan sonra ortaya çıkıyor.

Avukat Conraw, üçüncü toplantıda, sendika falan tanımadığını, işçilerin durumlarının çok iyi olduğunu, sendikacıların Şirketle mücadeleye girişmeden önce Türk işverenlerin çalıştırdığı işçileri sendikalı hâle sokup ancak ondan sonra böyle yabancılarla uğraşmağa başlamaları gerektiğini hiç çekinmeden açıkça söylüyor. O zaman, sendikacılar, Tahran'dan gelen bu parlak fikirli yabancı avukatın Türkiye'deki uyanıştan habersiz olduğunu ve 27 Mayıs devriminden sonra bu uyanışın hangi çevrelerce desteklendiğini bilmediğine iyice kanaat getiriyorlar.

Bu iş yerindeki durum gün geçtikçe kötüye gitmektedir. Sendika, bundan böyle çıkacak karışıklıklardan sadece işverenin sorumlu olacağını ikinci bir basın toplantısı ile halk efkârına açıklıyor. Bu basın toplantısından bir gün önce yapılan genel işçi toplantısında da, Morrison Şirketinde çalışan işçiler, kanunla tanınan haklarını almağa azimli olduklarını ve Türk, Amerikan, İngiliz, Fransız ne ulustan olursa olsun, hiç kimsenin kendilerini sömürmesine artık izin vermiyeceklerini bildirmiş durumdalar.

Şimdi, bu olaylar karşısında okuyucularımdan soruyorum: Bütün bu olaylar karşısında susmak mı, yoksa, sendikların çevresinde kilit olmuş, Morrison Şirketinde çalışan Türk işçilerinin yardımına koşmak mı gerekir? «uraya geliyor, işsizlerinize iş veriyoruz, sizin için NATO Hava alanı kuruyoruz, daha ne istiyorsunuz?» demeğe getiren bu sömürücüyü haklı görecek misiniz, yoksa, «biz Türk işçisinin insan haysiyetinden mahrum bırakılmasını, Türk işçisinin sömürülmesi pahasına hava alanı yapılmasını istemiyoruz» mu diyeceksiniz? Türk işçisinden yana olanlar, şimdiden gerekli yerlere şiddetli protesto telgrafları yollamağa başlamışlardır bile. Bu arada Ankara'daki Amerikan Büyükelçisine de hayli şikâyet telgraflarının yağacağı muhakkaktır. Türk basınının da bu kampanyaya büyük ölçüde katılacağı şüphesizdir.

Avukat Conraw, siz de lütfen Tahran'a dönünüz ve onları bir kâbusmuş gibi kabul ediniz.

PORTRELER

Sahte milliyetçilerden biri daha...

1960 yılının Mayıs ayının ortasına yaklaşmış günlerinden birindeyiz. İstanbul Üniversitesi bahçesinde Üniversiteli gençler, «Olur mu böyle olur mu?» diye ortaya çıkmışlar, kurşunlanmışlar, coplanmışlar, şehitler, gaziler vermişler. Ankara kaynıyor. Siyasal Bilgiler Fakültesinde, yumruklarından başka silâhları olmayan öğrencilerin üzerine yaylım ateşler açılmış, Ankaranın Hürriyet Meydanı, o zamanki adı ile Kızılay meydanı her akşam, Türk milletinin hürriyet uğrunda bir yeni hamaset örneği ile süsleniyor. 555 k. olayları olalı daha haftasını bulmamış. İzmirde gençlik şahlanmış, Anadolu kaynıyor. Bir zulüm idaresi son günlerini yaşamakta.

Türkiye tek bir vücut olmuş, kalbi «Hürriyet, Hürriyet» diye çarpıyor. Nabzı, «Hürriyet, Hürriyet» diye atıyor. Zulüm idaresinin sürdürücüleri ve maşaları hariç, Türk milleti bir bütün.

İşte, o günleri şöyle bir hatırladıktan sonra gelelim, ırkçılığın, Türkçülüğün, milliyetçiliğin, vatanseverliğin, ahlâkın, namusun, faziletin ticaretini yapan kafatası ölçücülerinden birine. Günlerden 11 Mayıs 960. Millet bir bütün ya, milletin kalbi sadece hürriyet diye çarpıyor ya, işte o günlerde, Demokrat Partinin Samsun il Başkanı olan Doktor Tevetoğlu Fethi'nin iştigal mevzuu şudur; DP Genel Başkanlığına, İçişleri Bakanlığına, Bayındırlık Bakanlığına, Samsun Valiliğine ve bir Samsun milletvekiline yazılan bir resmî yazıdan satırlar:

«Evvelce Erkek Sanat Öğretmeni iken vazifesinden ayrılarak Samsunda tesis edilen Radar Grubunda tercümanlık vazifesi ile Amerikalılar içine sokulmuş Hüseyin Erçelik adlı şahıs emniyet teşkilâtlarımızın üzerinde dikkatle duracakları şaibeli bir kimsedir.

Bu şahsın Amerikalı askeri ve sivil porsenele hükümetimiz aleyhinde Amerikalıların bu iktidara güvenmemeleri hususunda ileri geri konuşarak propagandalar yaptığı sabittir.

Hüseyin Erçelik, Orhan Arıkan ve Amerikalıların satış mağazasında çalışan Bayan Özlü (Cevat Özlü kızı) müfrit Halk Partilidirler. Ve bu mahrem askerî müesseseye alınan Türk işçi ve müstahdeminin Halk Partili olmalarını bilhassa dikkatle ve hasasiyetle temin ve takip etmektedirler. Evlerinde Amerikalılarla tertip ettikleri içkili, danslı ve saireli partilerde bu plânlı ve maksatlı partizanların ve mühim, mahrem müessesedeki personeli avlamak için gösterdikleri faaliyetler cümlesindendir. Ayrıca Hüseyin Erçelik CHP tarafından şehrimizde neşredilmekte olan ve her nüshasında türlü yalan, tezvirat ile fikirleri teşviş eden bir yıkıcı ve müfsit gazetede (Halkın Sesi) sahip ve mesul müdür bulunmaktadır. İki günden beri Hüseyin Erçelik muhtelif kimselere Hava ve kara Kuvvetleri Kumandanlarımızın istifa ettikleri haberini ecnebi radyolara atfen yaymaktadır. Kız Enstitüsünde öğretmen olan eşinin öğretmenler ve talebeler arasında kocasının faaliyetlerine müvazi müfsit propagandalarda bulunduğu sabittir.

Yukarıda arzolunan hususların süratle ve dikkatle nazara alınarak gerekli tahkikat ve takibatın yapılmasına ve bilhassa millet ve memleketimizin müdafaası bakımından son derece mahrem ve ehemmiyetli olan bu askeri tesislerde SİYASÎ ve AHLÂKÎ ZAAFLARI SABİT YKUARDAKİ İSİMLERİ GEÇEN Hüseyin Erçelik, Orhan Arıkan ve Bayan Özlü başta olmak üzere diğer şaibeli ve müseccel siyaset kundakçılarının derhal uzaklaştırılmaları hususunun ehemmiyetini yüksek takdirlerinize arzederim.»

Evet, Abdülhamit devri jurnalcılarına taş çıkartan bu satırların yazarı, bu millet bölücü, milliyetçinin adı Tevetoğlu Fethidir.

Mahkeme kararı ile kapatılan ilk Milliyetçiler Derneğinin Samsun Şubesi başkanı olduğu yıllarda, duvarda asılı duran Atatürkün resmini hışımla oradan indiren bu büyük milliyetçimiz şimdi nerededir bilir misiniz? Türkiye Büyük Millet Meclisinde. Tıpkı geçen hafta portresini çizmeye çalıştığımız bir başka ideal arkadaşı Senatör gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisinde ve dokunulmazlık zırhının arkasında.

Tahsil için gittiği Amerika'da ilânihaye kalma sevdalısı, zengin çocuk doktoru. Tevetoğlu, tıpkı diğer ülküdaşları gibi, millet bütünlüğüne, halk hâkimiyetine, insanların uyanması, okuyup yazması düşüncelerine düşman bir garip milliyetçidir. Köy Enstitülerine düşmanlığı bunun içindir, ileri hareketlere, Türkiyenin kalkınması düşüncesine karşı koyması bunun içindir. Daha ne diyelim? Bildiklerimizin hepsini yazsak, harcanan mürekkebe, harcanan kâğıda yazık olmaz mı?

Büyük sermayenin Talepleri

Büyük sermayeyi üç ayda bir bakanlarla karşı karşıya getiren toplantılardan ikincisi haftanın başında Ankarada yapıldı. Burnunun ucundan ötesini görmiyen bizim büyük sermaye, mûtad üzere, insaf hudutlarını aşan *şımarık taleplerle ortaya çıktı.* Bakanlara sunulan 39 sayfalık raporda, özel sermayenin yapacağı yatırımlardan emin olmasını sağlamak amacıyla, Anayasanın *kamulaştırma ile ilgili 39. maddesinin* uygunlanmıyacağının hükûmetçe ilânı isteniyordu! Hükûmet hiç değilse belli bir müddet için Anayasanın 39 ncu maddesini yürürlükten kaldıracaktı!

Radyo konuşmasında *sermayenin iradesini millî iradenin yerine* ikame eden Vehbi Koç ise, yatırımlardan vergi alınmamasını istedi! Milyoner Koç, böylece ancak özel ihtiyaçları için harcadığı *mahdut para üzerinden vergilendirilebilecekti.* Yani Koçun teklifi büyük sermayenin hiç vergi ödememesini gerektirmektedir! Büyük sermayenin menfaatini

Bakanlar, özel sektör temsilcileriyle yaptıkları toplantıda

Türkiyenin menfaati [illegible] iş adamına göre, ihracatın teşviki için de vergi indirimleri şarttı.

Teklifler devrin havasına o kadar aykırı idi ki yumuşak yüzlü Maliye Bakanı Şefik İnan bile, ihracat indirimi talebine «aslâ» ve vergisiz yatırım fikrine «önce vergi» cevabını verdi! İnan «Batıda maliye polisleri vardır, insana ahtopot gibi yapışır» diyerek, miyopluğu ölçüsünde *şımarık büyük sermayeyi aydınlatmaya* çalıştı.

Devlet Bakanı Feyzioğlu da

Vehbi Koç

«Özel teşebbüs, plânlı kalkınma devresine ayak uydurmazsa memleket felâkete gider» sözleriyle, bizim sermayedarları boş yere etraflarını görmeye çağırdı..

Balarıları ve Topaloğlu

Kadirli Kaymakamı meselesi Balarıları'nın da ağzına düştü. Balarıları:

Dahiliye Vekili coştu
Kadirli Kaymakamı uçtu...

diyorlar.

Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri de Topaloğlu'nu huzuruna *polisle çağırılmaktan şaşkın..* Topaloğlu polisli dâvetlerinin ilkinde öğrencilere «Maksadım Kaymakamı terfi ettirip vali yapmak» demiş. İkinci polisli dâvette ise, İşin iç yüzünü bilmiyorsunuz. bu işte ağaların rolü yoktur. Kay*makam çalışkandır,* fakat bir çok kanunsuz işleri, suçları vardır» diye kestirip atmış...

Bu arada Kadirli ağalarını yakından tanıyan C. H. P. *Balıkesir Milletvekili Aydın Bolak* nedense susuyor. Aydın Bolak, Yaşar Kemalin «Teneke» romanının kahramanı olan eski Kadirli Kaymakamıdır da...

Bağımsızlar

A.P. içinde tepişme ve darbe, ırkçı turancı ve mûfrit ekibin durumunu kuvvetlendirmesi, yuvadan kışalanmışların da yeniden yuvaya dönmesi ile sonuçlanıp af kampanyası şiddetlendiğinde, gidişi gidiş olmayarak görmediklerini beyan eden, ama aslında, bir başka türlü siyasî yatırım yapan ve başka bir kapıya yanaşmaya çalışan bir takım adamlar A.P. [illegible] başladı. Başı önce, aylarca bakanlık bekleoğu söylenen Celil Cevhelioğlu ile, Genel İdare Kuruluna kendi yerine Tevetoğlunun girdiğini gören Mehmet Başaran çektiler. Derken *bunları, istifayı âdet haline getiren* Süreyya Endik takip etti. Genel İdare Kurulundaki darbe sonunda saf dışı edilen Rauf Kıray ve Saki Zorlu ile, İmar Bakanlığının tek adayı olduğunu sandığı halde, bu koltuğa oturamamış Celalettin Uzer de bir basın taplantısı ile kafileye katıldı. Sonradan çıkanlar, kendilerinin «şimdilik» kaydı ile bir partiye girmeyeceklerini, Mecliste «Müstakil» grup teşkil edeceklerini, koalisyonu destekleyeceklerini, kendilerine daha bir hayli arkadaşlarının iltihak edeceğini açıkladılar. Bir fikrin peşinde olmaktan çok, istikballerinin *tehlikeye girdiğini gördükleri için* endişelenen bu yedi kişinin hareketini gerçekten daha başka birkaç kişi takip edebilirdi. Edebilirdi ama bu sırada, politikaya istidadı olmayan eski bazı M.B.K. cıların lüzumsuz bir deklerasyonu, yeni adımları önledi.

Eski M.B.K. üyelerinden Mucip Ataklı, Fikret Kuytak, Ekrem Acuner, Şükran Özkaya, Haydar Tunçkanat, Emanullah Çelebi ve *Refet Aksoylu,* bir deklerasyon ile ortaya çıkıp, «Bir muvazene unsuru halinde siyasî istikrarı temin maksadıyla girişilecek bağımsız grup» teşebbüsünü destekleyeceklerini ilân ettiler. Bu deklerasyon ise, istikballeri için *siyasî yatırım yapmaktan* başka bir endişeleri olmayan bazı A.P. ve Y.T.P. lileri ciddi olarak endişeye düşürdü. Öyle ki, âdeta müstakillere katılmaları kesinleşmiş olan Hayri Mumcuoğlu ve Alâaddin Eriş gibi bazı Y.T.P. liler partilerine yeniden kenetlendiler. Müstakillerin sözcülüğünü yapan Süreyya Endik ve Raif Kıray ise eski M.B.K. cılarla hiç bir ilişkileri olmadığını belirttiler. Hareket de iyice dejenere oldu.

Bağımsızlar kafilesine en son katılanların yaptığı tek olumlu iş, Meclis basın odasında tertipledikleri basın toplantısında, A.P. içindeki müfritleri ve kendilerine vefasızlık eden Gümüşpalayı itham ederken bir gerçeği dile getirmek oldu. «Gümüşpala ve öteki müfritler, af diye diye affı geciktirmek istiyorlar».

Plân ve İnönü

Radyoya verilmeden önce, İnönünün konuşması son dakikada değiştirildi. İlk metinde, Plân «Mayıs ayı içinde bitecek» deniyordu. Sonradan «Mayıs ayı» çıktı, yerine «bir iki ay içinde» ibâresi konuldu. Bunun sebebinin, Batılı dostlarımıza Plânı incelemek için yeter zaman bırakmak olduğu söyleniyor. Bununla beraber, Plânı Mayısa yetiştirmenin güçlüğünü de hesaba katmak lâzım Plânlamanın en zor safhası bundan sonra başlıyor. Sektörler arasındaki karşılıklı alışverişler gözönünde tutularak, 20 sektörde gerekli yatırım miktarları tesbit edilecek. Halbuki sektörler arasındaki alışveriş gösteren tablo bile, henüz tamamlanmış değil.

Eyidoğan Hasanoğlanda

Geride bıraktığımız hafta içinde bir gün Başbakan Yardımcısı Akif Eyidoğan (AP), eski Başbakan vekillerinden Tabii Senatör, Emekli Orgeneral Fahri Özdilek ve Senatörlerden eski Sağlık Bakanı Profesör Ragıp Üner Hasanoğlan köyüne gidip, orada köylüler ve Öğretmen Okulu ilgilileri ile dikkate şayan konuşmalar yaptılar.

Başbakan Yardımcısı, Hasanoğlanda yaptığı sohbette, etrafı *gezip dolaştıktan sonra ilk olarak* Köy, Enstitülerinin kapatılmasından duyduğu üzüntüyü belirtti. Köy Enstitülerinin kapatılması bir hâtâ olmuştu. Şimdi artık okullardan *sadece okuma yazma* öğrenmiş insanlar çıkıyordu. Yahut da okuma yazma öğretecek insanlar. Halbuki Köy Enstitülerinin kuruluş gayesi ne kadar başkaydı. *Eyidoğan, «Memleketimizin* elinden iş gelen insanlara ihtiyacı var, bu ihtiyaç da her geçen gün artıyor» dedi. *Halen Öğretmen* Okulu olarak faaliyet gösteren Atatürk İlk Öğretmen Okulunun, okuma yazma öğretmenliği dışında başka iş kollarında da birşeyler öğretip öğretmediğini sordu. Bir iki sanat kolunda da birşeyler öğretildiği cevabı verildi. Eyidoğan ve arkadaşları başlarını salladılar, «Vaktiyle burada, köylülere faydalı olacak çok daha fazla iş öğretilirdi» dediler. Sonra Eyidoğan, Malatyadaki eski Köy Enstitüsünün, şimdilik ilköğretmen okulunun işliklerine ekilmiş şeftali ağaçlarının durumunu sordu. 80 bin ağacın kuruduğu *cevabını aldı. İlgililer, buna rağ*men, bu işlikte yetişen şeftali ve kaysıların yılda 80 bin lira gelir getirdiklerini belirttiler. Eyidoğan hüzünlü hüzünlü başını salladı. «*Yazık, Tonguç o zamanlar* Enstitüleri kendi kendilerine döner sermayeli teşekküller haline getirseydi, çok daha iyi olurdu, bu enstitüler de kendi kendilerini kur*taracaklarından göze daha az* çarparlar, yaşamak imkânını bulurlar, memleketin gelişmesine yardımlarına devam ederlerdi» dedi. Etrafındakiler de bu görüşü paylaştılar.

Akif Eyidoğan

Ortak Hükümetin AP. Kana*dının başı ve arkadaşları,* o bir zamanların gerçekten dünyada bir eşi daha olmayan Yüksek Öğretmen Okulundan üzgün ayrıldılar. Bir zamanların verimli okulunun *yerinde şimdi sıradan bir öğret*men okulundan başka birşey kalmamıştı.

İNÖNÜ NE YAPACAK ?

İçişleri Bakanı Topaloğlu, çeltik mevsiminin başında, Çeltik ağalarına göz açtırmıyan Kadirli Kaymakamını, bakanlığın tâyin yönetmeliğine aykırı olarak Doğuya yolladı. Topaloğlu, kaymakamın naklinde, Çeltik ağalarının rol oynamadığını ispat için de; Millet Meclisi kürsünüden «Çeltikçi akrabam yok» dedi. Halbuki Topaloğlu ve ailesi, tepeden tırnağa kadar çeltiğin içine *gömülmüştür.* Topaloğlunun seçim kampanyasını yürüten, kardeşinin kayınpederi Tevfik Coşkun, Kadirlinin suyuna ve toprağına el koyan müthiş bir çeltik mütegallibe*dir. Tevfik Coşkun'u gelecek sayıda* okuyucularımıza tanıtacağız. Şimdilik Çeltik ekimi için bu yıl komisyona müracaat eden Topaloğlunun kardeşlerinin ve diğer arkabalarının isimlerini bildirmekle yetiniyoruz:

4 Sıra No: da kayıtlı 980 dekar	:	Rahmi Gürgan
		Hayri Çamurdan
5 Sıra No: da kayıtlı 856 dekar	:	Fehmi Çamurdan
		Meral Ünsal
8 Sıra No: da kayıtlı 650 dekar	:	Tevfik Coşkun
		Necati Ünsal
15 Sıra No: da kayıtlı 740 dekar	:	Mehmet Topaloğlu
		Abdullah Topaloğlu
		Dülgar Topaloğlu
16 sıra No: da kayıtlı 315 dekar	:	Sıtkı Coşkun
		Celil Coşkun
22 Sıra No: da kayıtlı 850 dekar	:	Mehmet Topaloğlu
26 Sıra No: da kayıtlı 200 dekar	:	Cafer Coşkun
34 Sıra No: da kayıtlı 300 dekar	:	Ali Topaloğlu
		Nahit Topaloğlu
		Galip Topaloğlu
		Mehmet Topaloğlu
45 Sıra No: da kayıtlı 1025 dekar	:	Hasan Coşkun
		Muzaffer Coşkun
48 Sıra No: da kayıtlı 430 dekar	:	Bekir Topaloğlu
		Mustafa Topaloğlu
51 Sıra No: da kayıtlı 804 dekar	:	Hüsnü Coşkun
		Rahmi Coşkun
54 Sıra No: da kayıtlı 950 dekar	:	Mehmet Topaloğlu
59 Sıra No: da kayıtlı 390 dekar	:	Fevzi Sarıaslan V.s. V.s.

İnönü, C.H.P. Kurultayında, yalan söylediği için; Kasım Gülekle beraber çalışamıyacağını ileri sürmüştü.

Başbakan İnönü'nün şimdi ne yapacağını merakla bekliyoruz.

CHP Grubunda Yön

Merkez İdare Kurulundan sonra, C.H.P. grubunda da yöne çatıldı. Süreyya Koç, «Halk Par*tili gözlüküpte Halk Partisi* aleyhinde neşriyat var, önlenmeli» dedi. Koç, kürsüde isim vermedi. Fakat kürsüden indikten sonra, «Neymiş o neşriyat?» diyenlere, «Yön» cevabını verdi.

Meselenin en tuhaf tarafı, Süreyya Koçun kürsüden devletçiliği savunması..

Kurucu Aksoy

C.H.P. den ayrılıp ayrılmamak hususunda aylardır karar veremiyen Muammer Aksoy nihayet *Çalışanlar Partisinin kurucuları* arasında yer almaya karar verdi. Aksoyun parti başkanlığına getirileceği söyleniyor. Bununla beraber, aydınlar Çalışanlar Partisine *fazla rağbet etmiyor.*

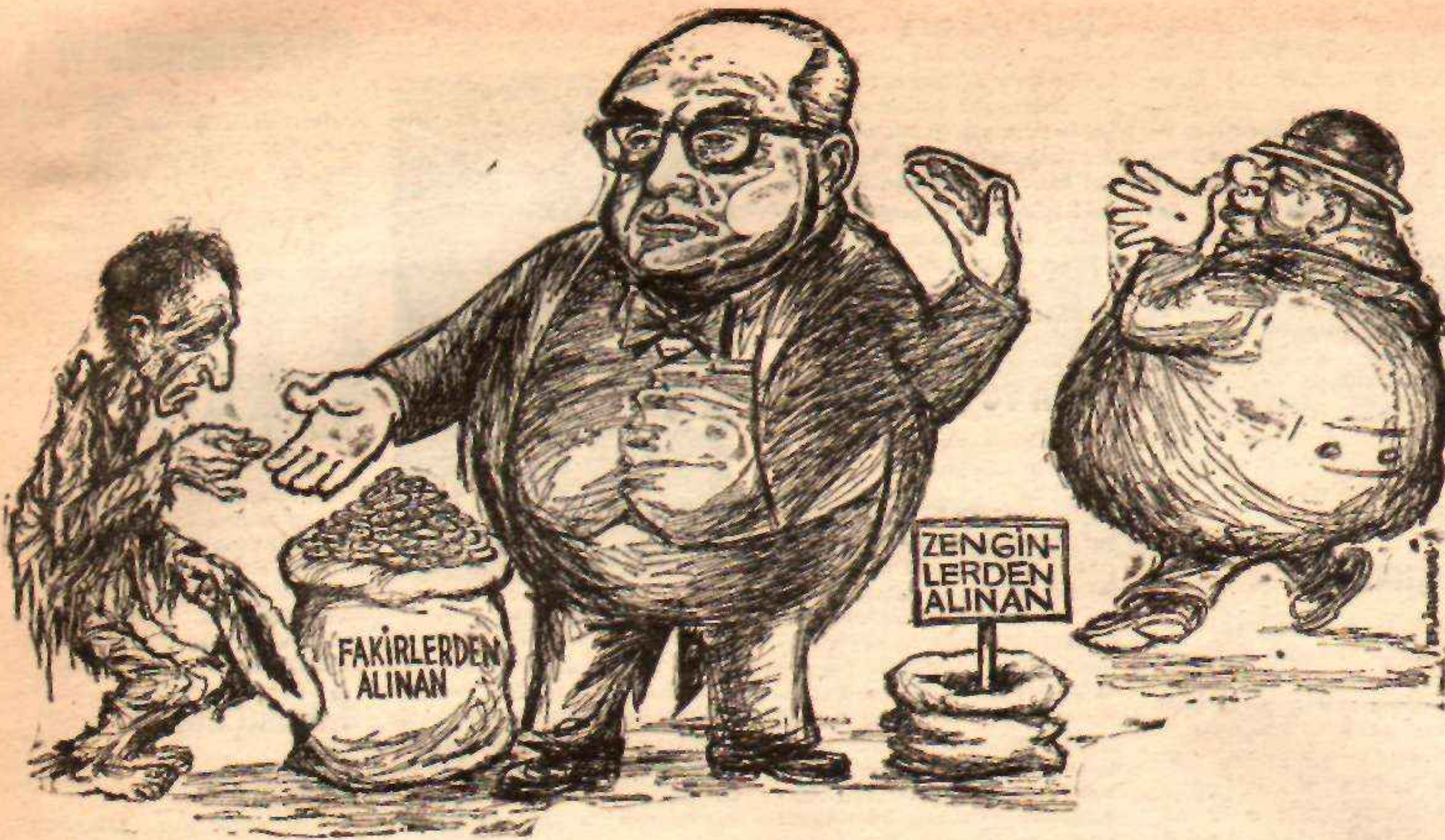
Kabukçuoğlu ağaları

Nevşehirin Kozaklı İlçesinin Kanlıca *köyünden gelen Mehmet* Ünal ve Hüdaverdi Karalar adında iki vatandaş, ellerinde 140 imzalı bir dilekçe ile İçişleri Bakanlığına gidip, dilekçeyi İçişleri Bakanı *Topaloğluna vermek istediler. Ama* Topaloğlu o sırada, ağaları savunmak için malzeme toplamak ile meşguldür. Bir köy halkını temsilen gelen iki temsilciyi kabul *etmedi. Ünal ve Hüdaverdi* Karala rdilekçelerini İçişleri Bakanlığı kayıt kalemine verip kaydını yaptıdılar. Sonra da çıkıp Ankara sokaklarında gazete bürosu aramaya başladılar. Köylü vatandaşlardı ama, gözleri açılmıştı.

Söyledikleri üzerinde dikkatle durulmaya değerdi. Kanlıca Köyünde ve civarında 18 bin dönüm arazi, tapusu olmadığı halde Kabukçuoğlu ağaları adını alan dört *ağa tarafından işletiliyor,* toprakların gerçek sahipleri olan Kanlıcalılar bu tokraklarda kendi adlarına ekim yapamıyorlardı. Ağaların aslında köy hodutları içinde 360 dönüm toprakları vardı, ama 18 bin dönüme sahip çıkıyorlardı. Köydeki bu arazi ihtilâfları yüzünden son yıllarda dokuz cinayet olmuştu. Köy içindeki bir asayiş karakolu da, köylülerin kendi arazilerin kendilerinin işlemesine engel olmakta, ağalardan tarafı tutmaktaydı. Kanlıcalıların temsilcileri, ağalardan olduğu kadar karakolun davranışından da el aman demişlerdi. Bu karako*lu köyümüzden alın götürün diye* şikâyete gelmişlerdi. Ağalarla kaymakam başa çıkamamıştı. Bir ara Köye yolu düşen Devlet Bakanı Avni Doğan köylüleri dinleyip onlara *hak vermişti* ama, Ağalar hak falan dinlemiyorlardı. Köylüler şimdi, karakol kaldırılsın, hükümet bizim işimize karışmasın, biz kendi topraklarımızı kendimiz savunalım, kendi hakkımızı kendimiz alalım diye, Ankaraya gelmişler bir başka ağaya, Topaloğluna baş vuruyorlardı!

Avni Doğan

Vergi

Yeni Gelir Vergisi Kanunu Tâdil Tasarısı memur, işçi, subay gibi ücretlileri cezalandırıyor!..

Türkiye, dünyanın en adaletsiz vergi sistemine sahip olan memleketlerden biridir. Maliye Bakanlığı, Gelir Vergisini bu adaletsizliği arttıracak şekilde değiştiren bir tasarı hazırlamıştır. Tasarı zengine indirim, fakire ise zam getirmektedir. Bu tarz bir vergi anlayışıyla ne kalkınma olur, ne de sosyal adalet! Aşağıdaki yazıda bu mesle teferruatıyla incelenmektedir.

Bu mu reform!

Geride bıraktığımız haftanın sonunda, Vergi reformunu hazırlayan maliyecilerimiz, az gelişmiş memleketlerin mali meselelerini en iyi bilen, dünya çapında meşhur iktisatçı Nicholas Kaldor'un etrafında toplanmışlardı. Konu, vergi reformu idi. Prof. Kaldor, Devlet Plânlama Teşkilâtının teşebbüsü üzerine, Vergi reformu projelerini incelemek ve tavsiyelerde bulunmak maksadıyla Türkiyeye gelmişti.

Maliye Bakanlığının yüksek memurları, reform projelerini, özellikle son Gelir Vergisi Kanunu Tâdil Tasarısını, Kaldor'a açıkladılar. Fakat açık sözlü Profesöre, bir yılı aşan çalışmaların mahsulü olan projeleri beğendiremediler. Kaldor, **«Böyle reform olmaz»** diyordu. **«Ben vergi arttırıcı projeler bulacağımı sandım. Halbuki bunlar vergi ziyan ettirici tâvizler. Yeni vergiler koymak zorundasınız. Bundan sonraki toplantıda umarım ki, yeni vergileri konuşacağız. Sonra projelerinizde, sosyal gaye güdüldüğünü de görmedim. Gelir Vergisi, servet ve gelir dağılışındaki adaletsizlikleri azaltmalı. Tasarıda böyle bir yön yok.»**

Vergi sisteminin verimsizliğini ve adaletsizliğini yakından tanıyan ve reform projelerinin güçlü sınıflara verilen yeni tâvizlerden ibaret bulunduğunu çok iyi bilen Maliye uzmanları, bu haklı tenkitler karşısında fazla bir şey söyliyemediler. Bir iki kemküm etmekle yetindiler. Uzmanlar, pişirdikleri aşı beğenmiyen aşçıların durumunda idiler.

Reform projesi, büyük ziraatçilerden ve tüccardan gelen tepkiler üzerine hazırlanmıştı. Kurucu Meclisin çalışmaya başlamasından bir kaç gün önce, Millî Birlik Komitesi tarafından çıkartılan vergi kanunları, vergi ödemeye alışmamış bulunan varlıklı sınıflarda geniş tepki yaratmıştı. Bu kanunların teknik bakımından ufak tefek bâzı hataları vardı. Bu hatalar da mübalâğa edilerek, Millî Birlik Komitesinin vergi kanunları aleyhine müthiş bir kampanya başladı. Adına Vergi Reform Komisyonu denilen tâviz komisyonu, bu kampanya üzerine kuruldu. Komisyon, kuruluş sebebine uygun olarak, varlıklı sınıflara geniş tâvizler verdi. Vergi lâfını hiç sevmiyen iş çevrelerinin, reform projelerini benimsemesi ve bir an evvel kanunlaşmasını istemesi, reformun yönünü açıkça göstermektedir. Bununla beraber Reform Komisyonu, Millî Birlik Komitesince, işçi, memur, subay gibi ücretlilere tanınan avantajlara dokunmaya cesaret edememişti. Böylece, zenginlere çok geniş tâvizler veren, fakat fakirlere tanınan haklara da dokunamıyan, hattâ ücretliler için ufak çapta bir özel indirim istiyen teklifler ortaya çıkmıştı.

Bunun sonucu, zâten yetersiz bulunan vergi gelirlerinin büyük ölçüde azalması olacaktı. Yeni Maliye Bakanı bu güçlüğü, fakirlerin faydalanacağı, kanunla tanınmış avantajları kaldırarak, bir dereceye kadar yenmesini bildi! Gerçekten, Başbakanlığa sevkedilmiş bulunan yeni Gelir Vergisi Tâdil Tasarısı, güçlü sınıflara oldukça geniş tâvizler tanırken, asgari geçim indirimi yoluyla, dar gelirlilerin kademeli olarak faydalanacakları kanun hükûmlerini kaldırmaktadır. Varlıklı sınıfların vergi nisbetleri geniş ölçüde azaltılırken, dar gelirlilerin vergi nispetlerine el sürülmemektedir.

Geçim indirimi donduruluyor!

Yüksek gelirlerin ortalama vergi nispetlerinde önemli azalmalar vardır, 75 bin lira yıllık kazançtan itibaren, bu azalış bâriz bir şekilde hissedilmektedir. Meselâ halen 75 bin liralık kazancın ortalama vergisi yüzde 36.5 iken, Şefik İnan'ın teklifinde bu nispet yüzde 29.5 a inmektedir. Demek ki, yüzde 7 nispetinde vergi azaltılmaktadır. 150 bin lira kazançta bu fark yüzde 11 e çıkmaktadır. Halen yüzde 48 vergi ödeyen 150 bin lira yıllık gelir sahibi mükellef, İnan'ın tasarısı kanunlaşırsa, yüzde 37 nispetinde vergiödiyecektir. Bu varlıklı mükellefe, vergi kaçırmadığı farzolunsa bile, maliyemiz 16 bin 500 lira hediye etmektedir. Kazancı 1 milyon olan mükellefe ise, 50 bin lira hediye verilmektedir. Buna karşılık, dar gelirlilerin vergi nispetlerini azaltmakta son derece hasis davranılmıştır.

Bugünkü nispetlere göre, yılda 20 bin liradan az kazanan dar gelirlilerin vergilerindeki azalma yüzde 11 aşmamaktadır. Son değişikliklere göre, 420 lira aylık iki çocuklu bir memur, ayda ancak 40 kuruş az vergi ödiyecektir! 360 lira aylıklı memurun kazancı ise 1,5 lira olacaktır. Yalnız bu kazanç devamlı değildir: Zira asgari hadlerinin bugünkü seviyede dondurulması yoluna gidilmektedir. Bu yüzden 1963 yılından itibaren, dar gelirlilerin vergi yükü ağırlaşacaktır. Şöyle ki, Millî Birlik Komitesi tarafından çıkartılan 193 sayılı kanun ile, asgari geçim indirimi hadleri kademeli olarak yükseltilmişti. Halen iki çocuklu mükellefin yıllık en az geçim indirimi 1620 liradır. 193 sayılı kanuna göre, bu miktar, 1963 te 2520 lira olacak, 1965 te ise 4320 liraya çıkacaktır.

Bu sayede dargelirli mükelleflerin vergi yükü geniş ölçüde azalacaktır. Meselâ 193 sayılı kanun değişmeseydi, yılda 5400 lira kazanan bir işçi veya bir memur hiç vergi ödemiyecekti. Bu dar gelirlilere tanınmış önemli bir avantajdı. Şefik İnan tasarısı, bu avantajı ortadan kaldırarak, asgari geçim haddini 1620 lirada dondurmaktadır. Maliye Bakanı, basın toplantısında, durumu «Bu konuda maalesef, şu anda yürürlükte olan miktarlara nazaran bir değişiklik yapılmamıştır. Çünkü yaptığımız hesaplara göre, en az geçim indirimini bir misli arttırdığımız zaman vergi hasılâtından, asgari bir hesapla, 165 milyon lira kaybetmekteyiz.»

Halbuki aynı gerekçeyle, memurların yüzde 15 zammını vermekten kaçınan Maliye Vekili, daha varlıklı sınıfların vergi yükünü azaltmakta tereddüt etmemiştir. Meselâ zirai kazançlarda, en az geçim indiriminin dışında, bütün çiftçiler için safi kazanç üzerinden 5 bin lira indirim tanınmıştır. Şöyle ki, yılda 10 bin kazanan vatandaş, 1300 lira vergi öderken, 10 bin lira net kazançlı ziraatçi 390 lira civarında vergi ödeyecektir. Adaletsizlik ortadadır. Adaletsizlik bina, arazi gibi gayrimenkullerden kazanç sağlıyan mükellefler bakımından daha açıktır.

Bu kazançlardan, 4 bin lirayı aşmıyanlar, hiç bir vergi ödememektedir.

MEMURLAR NE KADAR GELİR VERGİSİ Ö[illegible]

Aylıklar	1962	193 sayılı kanuna göre ödenen gelir vergisi miktarı T.L.			Şef[illegible] in [illegible]
		1963	1964	1965	
360	15.80	8.49	3.73	—	[illegible]
420	22.20	13.99	9.43	—	[illegible]
480	33.40	21.49	14.98	0.2	[illegible]
540	44.65	29.16	21.11	5.99	[illegible]
600	56.00	41.10	31.14	11.46	[illegible]
720	78.50	63.14	55.15	25.13	[illegible]
840	101.00	85.09	77.11	51.12	[illegible]
960	127.00	107.14	99.07	69.12	[illegible]
1140	163.30	143.07	135.09	103.07	[illegible]
1320	214.00	189.81	177.54	139.12	[illegible]
1500	264.80	243.75	225.75	183.75	[illegible]
1800	349.40	327.78	315.72	267.66	[illegible]
2100	434.00	405.72	390.60	345.66	[illegible]
2400	518.65	495.60	480.72	435.60	[illegible]

Şefik İnan'ın teklifi, diğer dar gelirli vatandaşlar gibi memurların da önümüzdeki yıllarda [illegible] [illegible]lükte bulunan 193 sayılı kanunun değiştirilmesiyle, meselâ 1320 lira aylıklı bir memur, [illegible]

adaletsizliği artıyor

Eğer 4 bin lira emek karşılığı kazanılırsa vergilendirilmekte, *bina ve arazi kiralıyarak* kazanılırsa vergiden muaf tutulmaktadır. Başka bir deyişle, alınteri ve emek cezalandırılmakta, *emeksiz kazanç mükâfatlandırılmaktadır!*

Gayrimenkul sermaye iradı sahipleri ayrıca, gelirlerinden yüzde 20 nispetinde götürü gider indirebilecekler ve bina, buhran, müdafaa ve arazi vergilerini gelir vergisinden düşeceklerdir.

Bu durumda, hayatlarını beden ve kafa gücünü *satarak kazanan* vergi mükellefleri aleyhine şu durumlar ortaya çıkmaktadır. Meselâ, sahip olduğu apartımanın *10 bin lira yıllık geliriyle yaşıyan* mükellef, ödediği bina vergisini gelir vergisinden düşeceği için 750 lira civarında gelir vergisi verecektir. *Halbuki aynı miktar* bina vergisi ödiyen ev sahibi ücretli vatandaş, 1220 lira gelir vergisi ödiyecektir!

Haksızlık ortadadır. Hele 10 yıllık muafiyetten *faydalanan binalar* için durum daha da acayiptir. yaptırdığı binadan 20 bin lira gelir sağlıyan mükellefin, 1650 lira *gelir vergisi vermesi lâzımdır. Fakat* bu mükellef, Şefik İnan tasarısına göre, ödemediği bina vergisini tıpkı ödemiş gibi, gelir vergisinden düşecek ve 750 lira vergi ödiyecektir. Aynı durumdaki ücretli vatandaş ise, 1250 lira vergi verecektir!

Spekülâtif kazançlar için de son derece cömert davranılmıştır. Meselâ tüccar A., 1 milyon liraya arsa almış ve 2 yıl 1 gün sonra bunu 3 milyon liraya satmıştır. Bu 2 milyon lira havadan kazanç için tüccar A. *hiç bir vergi ödemiyecektir.*

Müteşebbislere tâvizler

Gelir Vergisi tâdilâtından, en büyük avantajı, büyük kazançlı ticaret erbabı sağlamıştır. Bir defa büyük kazançlar lehine vergi nispetleri geniş ölçüde düşürülmüştür.

Maliye Bakanınca da geniş ölçüde vergi kaçırdıkları açıklanan yüksek gelir gruplarının, vergi nispetlerini indirmekle, ne fayda sağlanacağını anlamak kolay değildir. Eğer vergi kaçırma imkânları ortadan kaldırılsaydı, böyle bir indirim bir dereceye kadar anlaşılabilirdi. Fakat aksine, yeni yeni vergi kaçırma imkânları hazırlanmıştır. Sadece yatırım indirimi konusunda, Devlet Plânlama Teşkilâtı Maliye uzmanlarından Aslan Başer'in vardığı hüküm şudur:

«**Yatırım indirimi ziraat ve ticarette büyük işletme sahiplerine yıllarca vergi ödememeyi mümkün kılacak bir** ***müessesedir.*** » *Tasarıda*, Komisyon Raporuna nazaran indirim miktarı donatılmakmakla beraber, bu müessese ticaret erbabının ve büyük *ziraatçinin vergi yükünü* geniş ölçüde hafifletecektir. Ayrıca zararların 5 yılda mahsup edilmesi, çabuk amortisman imkânlarının açılması, yeniden değerlendirme, servet beyannına tâbi *mükellef sayısının azaltılması* ve gelir vergisinin genelliğini bazan muafiyet ve istinaların çoğaltılması, vergi kaçırma kapılarını *genişletecek ve her hali kârda,* beyannameye tâbi mükelleflerin ödedikleri vergi miktarını azaltacaktır. Esasen M.B.K. nce hazırlanan *193 sayılı gelir vergisi* kanunu dolayısıyla, ticaret erbabının en büyük endişesini, muafiyeti azaltarak *sistemin kendi kendini kontrol edecek* hale getirilmesi ve vergi dışında kalan faturasız alım satım imkânlarının azalması teşkil etmiştir. Rizikosuz vergi kaçırma kapılarının kapanmasıyla, yakalanma artacağı ve vergi kaçırmanın azalacağı, düşünülüyordu. Gelir vergisine tâbi mükellef sayısını geniş ölçüde arttırmanın *gerçek sebebi buydu.*

Maliye Bakanı, 193 sayılı kanunla kapanmak istenen bu kapıları kısmen açmaktadır. Bir defa, gelir vergisine tâbi mükellef sayısı azaltılmaktadır. Bu, faturasız satış veya sahte fatura tedariki imkânlarını genişletecektir. Meselâ ev san'atları muafiyeti, evlerinde çalışan işçi ve *san'atkârlarla iş yapan ticaret* erbabına, gerçekte 5-10 bin lira ödediği halde, 30 bin liralık fatura alma imkânını getirmektedir. Bunun gibi Tasarının 37 nci maddesiyle bazı gayrimenkul satışlarının belli şartlarda gelir vergisi dışında bırakılması, kaçakçılık imkânlarını çoğaltmaktadır. Meselâ tüccar A. 1 milyon liraya arsa alıp 2 yıl sonra 1,3 milyon liraya satmıştır. Bunu 3 milyon liraya sattım diyebilir. Katlanacağı külfet, binde 55 nisbetinde tapu harcı ödemektir. Fakat bu sayede 1,7 milyon liralık servetine meşru bir izah yolu bulur.

Servet beyanı verecek mükelleflerin sayısının azaltılması da, genelliği ortadan kaldırdığı için servet kaydırmalarına yol açabilecektir. Gerçekten tasarı, servet beyanını hemen hemen büyük ziraatçilere ve *beyannameye tâbi ticaret* ve şirket meslek erbabına inhisar ettirmiştir.

Servet beyannamesinde açılan bu büyük *gediğin mahzurları* her halde pek yakında ortaya çıkacaktır.

İşte, Maliye Bakanı Şefik İnan, bu tarz bir *gelir vergisi tadilâtını, Başbakan*lığa sevketmiştir. İnan'a göre, memurların kanunla tanınan yüzde 15 zammını *vermeye imkân yoktur. Yine kanunla* kademeli olarak tanınan en az geçim indirimini gerçekleştirmek mümkün değildir. Ama yatırım indirimi, çabuk amortisman, vergi nispetlerinin indirilmesi, servet beyanının yumuşatılması, vergi sisteminde yeni gedikler açılması, gayrimenkullere tanınan avantajların artırılması gibi yollardan varlıklı *sınıfların vergi yükünün* hafifletilmesi her zaman mümkündür! Bu durum, nutuklardaki sosyal adalet lâflarının *sahteliğini ortaya koymaktadır.* Esasen bir rejimin hüviyetini gösteren en iyi ölçülerden biri vergi politikasıdır. «Vergi politikasının hangi sınıfları ezdiğini, hangi sınıfları koruduğunu söyle, sana iktidarın kimlerin elinde olduğunu söyliyeyim» sözü boş yere ortaya atılmamıştır. Başka bir deyişle emekçi kütleleri ikinci *sınıf vatandaş sayan bir toplum düzeninin* en şaşmaz işareti, emeğe dayanan kazançların ağır şekilde vergilendirilmesidir. *Türkiyede durum halen budur.*

Ücret için özel indirim

Vergi Islâh Komisyonu, ücretliler dışında kalan gelir sahiplerine çeşitli *avantajlar sağladığı için,* ücretlilere de ufak bir avantaj sağlamayı lüzumlu bulmuştur. Komisyon Raporu, şu *sözlerle durumu açıkça belirtmektedir*

«Komisyonun yaptığı çalışmalar sonunda bir kısım kaynaklardan elde edilen gelirler için mevcut hadler, 193 sayılı kanundaki görüşten farklı bir açıdan ele alınarak değiştirilmiştir. Bu değişmeler sebebiyle, **ücret geliri sahipleriyle, *diğer kaynaklardan* (meselâ zirai sektörden, serbest meslek faaliyetinden ve bilhassa gayrimenkul sermaye iradından...) Kazanç ve irad sağlayan gelir sahipleri arasında *birinciler aleyhinde fiilî bir eşitsizlik* meydana gelmiş bulunmaktadır.**»

Komisyon görüldüğü gibi, emekçilerin *dışında kalan kazanç sahiplerine* çok tâviz verildiğini, emekçilerin ihmal edildiğini saklamamaktadır. Komisyon Raporu, *ayrıca, asıl korunacak değerin* vatandaşın emeği olduğu gerçeğini de inkâr etmemektedir. Rapor, ücretlerin, diğer kaynaklardan sağlanan gelirlere nazaran daha fazla korunması için aşağıdaki sebepleri ileri sürmektedir:

«1. Geliri teşkil eden unsurlar içinde fikri ve bedeni çalışmalara bağlı olması itibariyle, mesnedi bakımından en zayıf olan ücrettir.

2. Memleketimizde çalışma ile ilgili sosyal teşekküller henüz gerektiği kadar gelişmemiş bulunmaktadır.

3. Yukarıda arzedilen sebeplerle ücret gelirlerinin diğer gelir unsurlarına nazaran daha fazla korunması gerektiği esasından hareketle modern vergi sistemleri ve tatbikatında ücretler için özel indirimler yoluna gidilmektedir.

4. Stopaj müessesesi dolayısiyle ücretler diğer kaynaklardan elde edilenlerin aksine, peşin olarak ve diğerlerinden daha evvel vergilendirilmektedir.

Bütün bu sebepler muvacehesinde bizim vergi sistemimizde de bu konuda müsait hükümler konulması icap edeceği komisyon çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir.»

Komisyon bu maksatla, 193 sayılı kanundaki en az geçim indirimine ve götürü gider indirimine dokunmadığı gibi, ücretliler için özel bir indirim yapılmasını istemektedir. *Fakat bu tavsiye, nedense* en rahat gelir kaynağı olarak dar gelirli ücretlileri gören Maliye Bakanı tarafından *iltifat görmemiştir. Bakan ücretlilere* değil yeni avantajlar sağlamak, onlara kanunla tanınan avantajları bile kaldırmakta *tereddüt etmemektedir! Yeryüzünde* ücretlilere kanunla verilen hakların bu kadar fütursuzca geri alınabileceği başka bir ülke tasavvur edemiyoruz!

Sosyal adalet ve kalkınma

Sosyal adaletin gerçekleştirilmesi, demokratik yollardan hızla kalkınmanın temel şartıdır. YÖN, çıktığı *tarihten beri emekçi kütleleri ezen hızlı* bir kalkınmanın ancak faşizmle mümkün olacağını ispata çalışmıştır. Bu sebeple, *Maliye Bakanının, esasen ezilen ücretli*leri daha fazla ezmeye dayanan vergi politikasının, kalkınma için en elverişsiz zemini yaratacağına inanıyoruz. Nitekim bu gerçeği çok iyi bilen Hintli devlet adamları, «gelir, servet ve ekonomik kudretlerin paylaşılmasındaki eşitliklerin azaltılması» kalkınmanın temel hedeflerinden biri saymışlar, vergi politikalarını buna göre ayarlamışlardır.

Devlet Plânlama Teşkilâtı Maliye Uzmanlarından Aslan Başer, İstanbul İktisat Fakültesi *Maliye Enstitüsü tarafın*dan tertiplenen bir konferansta, bu zarureti şu sözlerle belirtmiştir: «Kalkınma *sadece matematik ölçülerle* gayri safi milli hasıla artışı olamaz. Daha fazla sosyal adalet sadece bir ahlâki ilke değil, aynı zamanda bir kalkınma hedefidir. Hem de ekonomik kalkınmadan daha az önemli olmayan bir hedef.. Toplumun bireylerini inandıramıyan bir kalkınma plânı, ergeç başarısız kalmaya mahkûmdur. Memleketimizde, kalkınmanın sosyal açısına gereken öne verilmemiştir. Fakat artık bu meseleyi ciddi şekilde ele almak zorundayız. Özellikle, tarih boyunca kamusal gayretlerin belli sınıfların ağır fedakârlıkları pahasına gerçekleştirildiği bir ülkede, sosyal adaletin önemi daha da artmaktadır. Başka türlü kalkınma yoluna girmek, kütlelerde kalkınma için gerekli şevk ve *inancı yaratmak* mümkün değildir.»

Gelgelelim, Maliye Bakanı Şefik İnan, mevcut adaletsizlikleri düzelteceği yerde,

ORTALAMA VERGİ NİSBETLERİ

Gelir toplamı	193 sayılı kanuna göre 1965 teki vergi nisbetleri %	Şefik İNAN'ın tasarısı %	Artış veya Eksiliş %
2.500	—	2.40	+ 2 40
5.000	1.36	7 82	+ 6 46
10.000	8 85	13 26	+ 4 41
20.000	17 27	18 72	+ 1 45
40.000	26 40	24 16	− 2 24
75.000	36 12	29 54	− 6 58
150.000	43 77	37 13	− 6 64
300.000	52 32	44 70	− 7 62
500.000	59 29	49 31	− 9 98
1.000.000	60.00	54 90	− 5 10
1.000.000 dan yukarı	60 00	55 00	− 5 00

FAKİRE ZAM, ZENGİNE İNDİRİM!

192 *sayılı kanunla* gerçekleştirilen, en az geçim *indirimi* hadlerinin kademeli olarak yükseltilmesi hükmünden vazgeçilince, 20 bin liradan az kazanan vatandaşların vergi nisbetleri artacak, 20 bin liranın üstünde gelir sahiplerinin vergi yükü hafifleyecektir!

...Sİ ÖDEYECEK ?

...fik İnan teklifi	Memurlar aleyhine fark	
	Aylık	Yıllık
14.30	14.30	171.60
21.80	21.80	261.60
30.90	30.70	368.40
39.90	33.90	406.80
48.90	37.44	449.28
70.15	45.02	540.24
92.75	41.63	499.56
115.30	46.18	554.16
152.05	49.00	588.00
194.30	55.18	662.16
236.65	52.10	625.20
307.15	39.49	473.88
385.65	40.00	480.00
467.00	31.40	376.80

...da vergi [illegible]. Hâlen yürür...
1965'te yılda [illegible] vergi ödeyecektir.

adaletsizlikleri çoğaltan bir vergi politikasına yönelmektedir. Emekçi kütleleri ezen bir kalkınma politikası ise, özellikle demokratik düzen içinde, hüsranla sonuçlanmaya mahkûmdur.

Kalkınmaya paydos

Kuru maliyeci gözüyle de, Şefik İnan'ın vergi politikası, devlet gelirlerini azaltarak, kalkınmayı baltalayıcı mahiyettedir. Özel teşebbüse ne kadar önem verilirse verilsin, az gelişmiş bir memlekette hızlı kalkında politikası, devlet sektörünün çok daha büyük hızla genişlemesini gerektirecektir. İkinci Hindistan plânında bu zaruret şu sözlerle belirtilmektedir: **«Son derece değişiklik arzeden bir ekonomide, özel sektör için de, kamu sektörü için de devamlı artış imkânları vardır. Fakat şurası kaçınılmaz bir zarurettir: Eğer kalkınma istenilen hızda yürütülecekse ve daha şümullü sosyal hedeflere varmayı amaç edinmişse, kamu sektörü sadece mutlak olarak değil, nisbi olarak ta özel sektörden hızlı büyümelidir.»**

Ne var ki, Maliye Bakanının Vergi politikası, devlet fonlarını, özel kesime devretmeye yönelmiştir. Vergi Reformu, devlet gelirlerini azaltacaktır. Azalan gelirler ise, devletin kalkınmada üzerine düşen rolü oynamasına imkân yoktur. Önümüzdeki devrede, yüzde 7 kalkınma hızının gerçekleştirilmesi için, 1963 Bütçesinin bu yıl bütçesinden 2 milyar lira fazlayla 12 milyona erişmesi, uzmanlar tarafından lüzumlu sayılmaktadır. 10 milyarlık bütçenin denkleştirilmesi muazzam bir mesele iken ilâve 2 milyar gelir nasıl sağlanacaktır?

Vergi gelirlerini arttırmaktan başka çare yoktur. Halbuki Şefik İnan bu gelirleri, varlıklı sınıflara tâvizler vererek azaltma yolundadır.

Bu durumda, Arslan Başer'in konferansında da belirtildiği üzere, vasıtasız vergilerde tâviz veren Hükûmet üç şıkla karşı karşıya kalacaktır:

1. Ya vergi Reform Komisyonundaki târizleri vererek, devlet kalkınmayı bir tarafa bırakacak ve vasıtalı vergilerde cüz'i bir arttırmayla, cârî gider artışlarını karşılıyacaktır.

2. Ya da devlet vasıtalı vergileri geniş ölçüde çoğaltarak, yatırım ihtiyacını karşılıyacaktır.

3. Son şık olarak, geniş ölçüde emisyona gidilerek, sabit gelirlilerin vergi yükü dolaylı, fakat en tehlikeli şekilde arttırılacaktır.

Her üç durumda da kalkınma hedeflerine erişilemiyecektir. Birinci durumda hükûmet kendiliğinden kalkınmadan vazgeçecek, ikinci durumda da matematik olarak milli gelir rakamları artsa bile, gelir eşitliği zayıf sınıflar aleyhine daha da bozulacağı için, kalkınma gerçekleşmiyecektir. Kaldı ki, son iki durumda kalkınmanın mânası iklimine ulaşılamıyacağından matematik milli gelir artışlarının sağlanabilmesi de hemen hemen imkânsızdır.

Bu durumda, kalkınma stratejisi hedef ve vasıtalarıyla bağdaşmadığı için, Şefik İnan'ın vergi politikasının terkedilmesi tek çıkar yoldur.

Keçilerden ne haber!

Son Radyo konuşmaları da Maliye Bakanının, kalkınmanın bu zaruretlerini anlamadığını açıkça ortaya kaymaktadır. Şefik İnan, bu konuşmalarda, kalkınma zaruretlerini anlatacağı yerde, sihirbazlığa özenmiş bir müptedi maliyeci edasıyla, cılız 1962 Bütçesini, yeni vergi ve iç istikraza gitmeden, dış yardımlarla nasıl denkleştirdiğini ve Milli Birlik Hükûmeti tarafından hazırlanan vergi kanunlarını elinin tersi ile nasıl ittiğini anlatmaktadır. Mali alanda ciddi bir gayrete girişmek zorunda olduğumuzu Başbakan İnönü ısrarla belirtirken, Maliye Bakanının, vergilere karşılık menfi bir tutum takınması ve çok kısa vadeli ve oldukça yüksek faizli yeni dış borçlanmalarla övünmeli, en hafif tâbiriyle sorumsuz bir davranıştır. Memleket ağır bir dış borç yükü altında bulunurken, üç yıl vâdeli dış krediler dinlenerek bütçe açığı kapatmak, ne hızla kalkınma istiyen Türkiye için, ne de Maliye Bakanı için sevinilecek bir olay değildir. Bu, tembelliğin, aczin ve gününü gün etme zihniyetinin politikasıdır. Kaldı ki, eski Maliye Bakanı Kurdaş tarafından yeni Hükûmete kolaylık olmak üzere hazırlattırılan 6 vergi tasarısı, yüzde 15 memur zammını vermeyi ve en az geçim indirimleri yükseltmeyi mümkün kılacak ve vergi adaletsizliğini azaltacak projelerdi.

Kurdaş'ın 6 tasarısı şunlardır:

1. Keçi Vergisi. Keçi başına alınacak ve yıldan yıla kademeli şekilde yükselecek olan bu vergi, keçilerin ormanlarımızda yaptığı büyük tahribatı önleme gâyesini gütmektedir. Ayrıca Ziraat Bankası vasıtasiyle kullanılmak üzere, Bütçeye konacak 2-300 milyon lira tahsisat, köylülerin keçilerini koyunla değiştirmesini ve keçilerin yok edilmek maksadıyla satın alınmasını sağlıyacaktı. Keçi vergisi hakkında Şefik İnan'ın ne düşündüğünü doğrusu merak ediyoruz.

2. Veraset vergisi: En liberal iktisatçıların bile, geniş ölçüde alınmasını tavsiye ettikleri bu vergi, memleketimizde filen mevcut değildir. Hasan Polatkan zamanında, bir ara, veraset vergileri yükletilmiş, fakat muhalefetten ve varlıklı sınıflardan gelen tepkiler üzerine, bu yoldan geri dönülmüştür.

Tasarı, D.P. grubundan dahi geçebilen eski kanunu ihya etmektedr. Sosyal adaletin temel şartlarından biri olan veraset vergilerindeki artışa karşı koymak için, sosyal adaleti gerçekten istememek lâzımdır.

3. Arsa vergisi: Arsa spekülâsyonunun önlenmesi ve ciddi bir mesken politikası yürütülmesi için, Batıda baş vurulan temel çare boş tutulan arsaların, zamanla artmak şartıyla yüksek nispetlerde vergilendirilmesidir. Tasarının gayesi budur.

4. Benzin vergisi: Benzinin, diğer memleketlerde ucuz satıldığını ve bu yüzden demiryolu nakliyatının haksız rekabete maruz kaldığını gözönünde tutan tasarı, bu önemli gelir kaynağını vergilendirmeyi öngörmektedir. Halbuki Şefik İnan, «Benzine zam yok» diye beyanat vermiştir. Buna rağmen Karayolları Umum Müdürlüğü ve Bayındırlık Bakanlığı benzinden vergi alınmasını ve karayolu taşıtlarının da demiryolları gibi nakliye vergisi ödemesini zaruri saymaktadır. Devlet Plânlama Teşkilâtının da bu görüşü benimsediği kolayca tahmin edilebilir.

«Benzine zam yok. Yeni vergi yok» diye övünen Maliye Bakanının, diğer bakanlardan gelecek bu teklife nasıl karşı koyacağı merakla beklenmektedir. Zira başka memleketlerde, Maliye Bakanları vergi ister, diğer bakanlar karşı kor. Bizde durum tersinedir!

Kurdaş'ın geriye kalan iki tasarısı, fiyat artışlarının çok gerisinde kalan Radyo ücretlerini ve damga resimlerinin bir miktar arttırılmaktan ibaret önemsiz projelerdir. Fakat 4 tasarı açık şekilde hem devlet gelirlerini arttırmak, hem de vergi yoluyla sosyal ve ekonomik bir politikayı gerçekleştirmek hedefini güdüyordu. Şefik İnan, kısa vâdeli dış borçlanmalarla övünüp, bu vergilerle alay edeceği yerde, bu tasarıları kanunlaştırsaydı, yüzde 15 memur zammını karşılardı ve en az geçim indirimlerini yükseltmekten vazgeçmek zorunda kalmazdı.

Nitekim Maliye Bakanlığının yüksek memurlarına, «Bu mu vergi reformu, bunlar sosyal gâyesi de olmayan, vergi ziyan ettirici tedbirler. Gelecek toplantıda ciddi tedbirleri konuşacağımızı umarım» diyen Prof. Kaldor, Şefik İnan'ın Maliye Politikası hakkındaki düşüncelerini açıkça ortaya koymuştur. Dünyaca meşhur uzmana göre, **Çok fantestik bir vergi sisteminiz var. Bu vergi sistemiyle ne kalkınma, ne de sosyal adalet yürütülemez.** Kalkınma bakımından, milli tasarrufun yüzde 14 e çıkarılması hiç bir şey değil. Tasarruf yüzde 20 ye çıkarılmalı. Bunun için de yeni vergilere baş vurmalı. Sosyal adalet içinde kalkınmanın yürütülmesi açısından en iyi vergiler, servet vergileridir. Türkiyede servet vergileri için geniş bir alan var. Veraset vergileri arttırılmalı ve terkeden de vergi alınmalı. Arazi vergisi genişletilmeli. Kapital kazançları vergilendirilmeli. Lüks istihlâk vergileri alma yoluna gidilmelidir. Kurumlar vergisi, nispeti arttırılmalıdır.»

Para harcayarak getirttiğimiz dünyaca meşhur vergi uzmanının ilk tavsiyeleri bunlardır. Hükûmet ise, bu tavsiyelere tamamiyle aykırı bir vergi politikası gütmektedir. Bu poltikadan 180 derecelik bir dönüş yapılmadığı müddetçe, Plân, kalkınma ve sosyal adalet lâfları, kendi kendimizi aldatmaktan başka mânâya gelmeyecektir.

(Adana I. Sulh Ceza Mahkemesi ka rariyle yayınlanan tekzip yazısıdır)

Çukurova bölgesi utanç bölgesi değil tarım işçisinin kazanç bölgesidir

Yön Gazetesinin 13 sayılı 13 üncü sahifesinde (Utanç Bölgesi) başlığını taşıyan ve 14 sayılı nüshasının 10 ve 11 inci sahifesinde (Çukurovada Tarım işçisinin hayatı) başlıklı yazılara cevap ve tekziptir:

Yön gibi ciddi bir fikir gazetesinin gerçeklerden çok uzak ve memleketin en mühim zirai ve iktisadi mıntıkalarından biri olan Çukurova çiftçisi hakkında yanlış bilgilere dayanılarak (Utanç Bölgesi) gibi çok ağır ve küçük düşürücü bir başlıkla okurlarını şaşırtıcı yazılar yazması şayanı teessürdür. Okurlarımızı bu sebepten doğru bilgi sahibi yapmak ve gerçek olmayan iddiaları tekzip etmek mecburiyetini hissettik.

1 — Çukurova bir (utanç bölgesi) değil, bilâkis, tarım işçisi için bir (kazanç) bölgesidir. Çiftçi her sene tarım işçilerine (ki büyük ekseriyeti küçük çiftçidir ve mevsimlik civar illerden Çukurovaya çalışmaya ve para kazanmaya gelirler) çapa ve pamuk toplama ücreti olarak her sene 110-140 milyon lira civarında ücret öder. Tabiatın gadrına uğrayarak kendisinin mahsulü olsun olmasın, maliyetini korusun korumasın, kazansın kazanmasın, zirai masrafları yapmak zorundadır. Ve işçilerine bu parayı öder. Bu suretle memleketin umumi iktisadiyatına da büyük hizmet etmiş olur.

2 — Çukurova'da çiftçi tarım işçilerine (utanç) kelimesiyle tavsif edilebilecek hiç bir muamelede bulunmamaktadır. Amelesini çok çalıştırmak için gecenin erken saatlerinde yalancı ezan okuttuğu tamamiyle yalandır. Gece karanlığında esasen, göz gözü göremez, karanlıkta da pamuk çapalanamaz. Sayın Sinan Pamukçu'nun bu husustaki yazısı membaı bizce malûm yanlış bilgilere dayanmaktadır.

3 — Çiftçinin elçilerle birleşerek, tarım işçisini istismar ettiği iddiasında gerçekle bir alâkası yoktur. Elçilik müessesesini Devletin İş Bulma daireleri de kabul ettiğinden işçi mukaveleleri ekseriya orada yapılmaktadır. Şartlar belirtilmekte, işçiye dağıtılacak avanslar peşinen elçiye ödenmektedir. Bir çok defalar da çiftçinin bu avansları elçilerin zimmetinde kalmıştır. Çünkü, çiftçinin civar iller köylerindeki işçilerle şahsen ve münferiden temasları imkânsızdır. İşbulma daireleri de henüz doğrudan doğruya çiftçiye elçisiz işçi temin edecek şekilde teşkilâtlanamamıştır.

4 — Ücret meselesine gelince; her hafta İşbulma Müdürlüğünün Başkanlığında ekseriyetini devlet memurları ve işçilerin teşkil ettiği ve ancak iki çiftçi temsilcisinin bulunduğu komisyon o haftanın (Hafta 5,5 gün hesap edilir) iş durumunu tetkik ederek ekseriyetle haftanın (haftalık) ücretini tespit eder. Ziraatta, ihtiyaç sanayide olduğu gibi, evvelden belli olmaz. Yağmur yağar, otlar ürer, fazla işçi lâzım olur, hava kurak gider, az işçi lâzım olur. Evvelden işçi adedi üzerinde sarih program yapmak imkânsızdır. Bu işde kimsenin bir oyunu olamaz. Ve ücretlere de kimse hâkim olamaz.

Fakat, işin az ve işçinin fazla olduğu zamanlarda dahi, haftalıklar asgari ücretin altına düşürülemez. İaşe çiftçiye aittir. Yağmurlu günlerde iş olmadığı halde, çiftçi işçisini yine iaşe etmekte devam eder. İşçinin iş göremiyecek çağda olan çocukları dahi iaşe edilir. Tarım işçilerine verilen yemek me[illegible]deki köylümüzün umumi iaşe standartının üstündedir, aşağısında değildir. [illegible] iddia etmek gerçeğe tamamiyle aykırıdır.

5 — Elçilerin işçilerini istismar ettikleri iddiasına da çiftçinin hiç bir günahı yoktur. [illegible] ise, çiftçiyi sorumlu göstermek büyük haksızlık olur. Kumar meselesine gelince yüksek sosyeteden aşağıya kadar kumar memlekette bir âfet olmakla beraber, elçilerin iş yerlerinde kumar oynamalarına ve oynatmalarına çiftçi aslâ musamaha etmez. Çiftçilerin elçileri eğlence yerlerine getirdikleri ve onların kötü istismar hareketlerine iştirak ettikleri iddiası da düpedüz iftiradır.

6 — Çapa mevsiminden başka tarım işçisinin Çukurovaya kesif olarak bir, birbuçuk, ay için geldikleri mevsim Ağustos, Eylûl aylarıdır. Pamuk toplamak için aileleriyle gelirler. Çukurovanın bu çok sıcak mevsiminde çatı altında yatılmaz. Açık havada çadır veya kamış ve ottan yapılan hublarda kalırlar. Bu mevsimde işini bilen çiftçiler iş yerinde bulunur. Ve işçi gibi o da çatı altında yatmaz, çünkü yatamaz. Yalnız, işçilerin şehirlere muvakkaten gelir, giderken şehirlerde barınaklar meydana getirmesi zaruridir. Bu meseleyle de İş bulma dairesi çiftçiler belediye el ele vererek bu duruma bir çare bulmak üzeredirler.

7 — Pamuk toplama ücreti Çukurovada götürü olarak kiloda 20 kuruştur. Halbuki, Ege gibi Antalya gibi, mühim pamuk mıntıkalarında 12 - 15 kuruştur. Hayat pahalılığında fark olmadığı halde, bu ücret ayrılığının tek izahı şudur: Çukurovada asgari ücret Tesbit Komisyonu vardır. Ve kararlarını Çalışma Bakanlığı daima değiştirebilir. Diğer mıntıkalarda ise, Bakanlığın müdahalesi olmadığı gibi böyle komisyonlar da yoktur. Ve arzı talep kanunu serbestçe işlemektedir. Çukurovada da arzı talep kanunu serbest işlese, ücretler 15 kuruşu geçemez. Çukurova çiftçisinin bu durumdan şikâyet etmeksizin tarım işçisi lehine ödediği bu fazla ücreti istismarcı ve utandırıcı değil, bilâkis, âlicenabane bir hareket olarak tavsif etmek hakşinaslık olur.

8 — İşçinin nakliyesine gelince; memleketinden Çukurovaya iş yerlerine kadar işçinin nakli çiftçiye aittir. İşçiler çiftçinin ücretini ödediği kamyonlarla gelirler.

Avdet işçiye aittir. Demiryolların çok ucuz tarifelerinden faydalanmak maksadiyle bir kısım işçiler toplu olarak vagonlarla illerine giderler. İşçilerin bu seyahatlarında çiftçinin hiç bir rolü yoktur. Çukurovalı işçisini sever. Ve zaman zaman kendisi ağır faizlerle borçlanarak işçisine dar zamanında faizsiz avans verir. Çiftçinin borçlu durumda olduğu da devletin zirai borçları 10 sene taksite bağlanmasıyla sabittir. Tabii âfetler yüzünden her sene çiftçinin kazançlı bir ziraat yapmadığı da bir gerçektir.

9 — Çukurova çiftçisinin, işçinin topladığı pamuk kilolarında kantar hırsızlığı yaptığı iddiasını da şiddetle reddederiz. Tartılar işçilerin gözleri önünde yapılır. Kantarlar daima kontrol edilir.

10 — (Ağalar) Kelimesi de Çiftçi için haksız olarak küçük düşürücü mânada kullanılmış bir kelimedir. (Ağalar) varlıklı mânasına kullanılmış ise Ticarette de, Sanayide de, Bankacılıkta da, matbaacılıkta da ağalar var demektir. Bu sebepten ağalık kelimesini yalnız toprak varlığına inhisar ettirmek haksızlık olur. Bu varlıkların hepsi de memleketin iktisadiyatını tamamlayan faydalı varlıklar olduğu kanaatındayız. İstismar her sahada zararlıdır ve önlenmelidir. Çiftçi çok faydalı ve maalesef çok istismar edilen kalabalık bir sınıftır. Esasen Çukurovada büyük toprak varlıkları da yoktur. Şahıs olarak bu varlıklar gazetelerde okuduğumuz toprak raformu kanun tasarısının normlarının aşağısındadır. Gerçekleri daha yakından görebilmesi için Yön dergisinin bir mümessilini memnuniyetle bekliyeceğimizi saygılarımızla bildirir, bu tekzibimizi neşretmenizi rica ederiz.

Adana Çiftçi Birliği Başkanı
Yüksek Mühendis
Fazlı Meto

Yunanistan

«Cumhuriyet istiyoruz»

Çağımızın en önemli özelliklerinden biri olduğuna şüphe olmıyan sosyal adalet ilkeleri ve bunların temsil *ettiği zihniyet komşu ülkede de etkisini göstermeğe* başladı. Halktan toplanan vergilerin gene halkın yararına olan işlerde sarfedilmesini istemek en tabii bir hakkı. Yunan halkı da bu hakkını ileri sürerek bugün kral *ailesine karşı cephe alma eğilimi göstermektedir.* Prenses Sofia için meclisten çıkarılan drahoma çağımızın sosyal adalet anlayışı ile bağdaşmaktan çok uzaktır. Komşumuz Yunanistan'da bir süreden beri siyasî huzursuzluk *mevcut olduğu bilinmektedir.* Son seçimlerin hileli ve bu seçimlerle iktidara gelen Karamanlis hükümetinin gayrimeşru olduğunu iddia eden muhalefet lideri Papandreu'nun dürüst bir eski asker olarak tanınması aydın çevrelerde belirli bir hoşnutsuzluğun meydana gelmesini kolaylaştırmıştır. Karamanlis ise iktisadi durumun sağladığı rahatlıkla bu yolsuzluk ve suiistimal iddialarına pek kulak asar görünmüyor veya böyle hareket etmeyi tercih ediyor.

Aslında Karamanlis komşu Türkiye'deki olayların etkisinde kalabilir ve daha mutedil bir iç politika yürütebilirdi. Fakat Yunan ordusundaki subaylara gayet iyi bir hayat seviyesinin sağlanması, subayların çeşitli sosyal kolaylıklardan faydalanmaları ve Karamanlis'in ordu içinde hissedilir bir hakimiyet kurması Yunan hükümetini bu yönden şimdilik fazla endişelendirmemektedir.

Ancak, geçen hafta Atina üniversitesi öğrencilerinin «cumhuriyet istiyoruz» nidaları sokaklarda işitilmeğe başlanınca hükümet kendini eskisi kadar rahat hissetmez olmuş ve muhalefeti üniversite gençliğini tahrik etmekle suçlama yoluna gitmiştir. Üniversite gençliğinin din dersleri ile ilgili olarak programlarda yapılan değişikliği protesto etmeleri aslında genel huzursuzluğun yarattığı bir bahaneden başka bir şey değildir. İlgi çekici bir nokta da, Yunan gençliğinin hükümet aleyhine yaptığı nümayişlerde Türkiye'den ithal ettikleri bir sloganı kullanmalarıdır: «Kahrolsun Menderes'ler.»

Suriye

Yolunu arayan ülke

Suriye'deki son olaylar değişik çevrelerde değişik şekillerde yorumlanmaktadır. Bazıları olaylara, basit bir asker-sivil çatışması açısından bakmaktadırlar. General Nâsır ise askerî hareketi, Cumhurbaşkanı Kudsî ve Başbakan Davalibi'nin, reform ve millileştirme kanunlarını kaldıran gerici politikalarına karşı bir reaksiyon olarak selâmlamıştır. Gerçekte, memleket dâvalarıyla yakından ilgili olan subaylar Suriye'nin meselelerine somut çözüm yolları getirememektedirler. Son hareketi yapan Albay Nahlavi ateşli bir sosyalisttir, fakat *siyasî ve iktisadî* meselelere derinlemesine nüfuz edememektedir. İşte bu yüzden idareyi ele geçirdikten 6 gün sonra herşeyi yüz üstü bırakıp İsviçreye kaçmak zorunda kalmıştır. Şimdi idareyi ele alan *sivil iktidar da ne yapacağını bilememektedir.* Yapılan vaadler, Mısır ve Irak karşısında Suriye'nin bağımsızlığının korunacağını söylemekten ibaret kalmaktadır. Son olaylarla şaşkına uğrayan ve meselelerin esası hakkında pek sağlam bir fikre sahip olmayan Suriye halkı da artık memleket dâvalarıyla yakından ilgilenmemektedir.

Fakat herşeye rağmen Suriye yolunu aramaktadır. Son on yıl içinde yapılan yedi hükümet darbesi Suriye'nin arayış içinde olduğunun bir delilidir. Fakat aydınlar hükümet darbelerinin ötesinde gerçek bir dev*rimin yapılacağı günü beklenmektedirler.* Gerçek bir devrim yapmak isteyenler, «anti emperyalist» ya da «anti İsrail» sloganlarıyla yetinmemelidirler. Yapılması gereken, feci şekilde geri kalmış bu ülkenin kalkınması için memleketin özelliklerine uyan bir iktisadî metod bulmak, derebeylik rejiminden arta kalanı tasfiye ederek gelir dağılışındaki dengesizliklere ve menfaat uyuşmazlıklarına bir son vermektir.

Hindistan

Köy kalkınması

Hint köylüsünü modern yaşayışa geniş ölçüde intibak ettirmek maksadiyle ikinci ve üçüncü beş yıllık plânlar çerçevesi içinde köy kalkınma programın uygulanmasına çalışılmaktadır. Bunun sonucu olarak Hindistan köylerinde kökten bir sosyal değişiklik başlamıştır.

En küçük köye kadar gönderilmek ve buralarda öncü olarak çalıştırılmak üzere önder gruplar yetiştirilmektedir. Bu öncülerin ödevi, halkın düşüncelerine etki yapmak ve köy toplumunu gelecek zamanın şartlarına uyabilecek şekilde değiştirmektir.

Yeni gelişmekte olan bölgelerde teknik *ve sosyal ilerlemenin özünü, mahallin* ileri gelen kimselerinin yetiştirilmesi teşkil etmektedir. Bir çeşit katalizatör rolü oynıyan köylü grupları kendi köylerinin insanları

→

Hindistan kalkınma plânında sosyalizm

İktisaden geri kalmış memleketlerde sosyalizm, kalkınmanın hızlandırılması, kalkınmanın nimetlerinden cemiyetin bütün fertlerinin eşit ölçüde faydalandırılması gayesi ile benimsenen bir iktisadi sistemdir. Kapitalizmin anavatanı sayılan A.B.D. de dahi bugün, hükûmetin en önemli vazifesi fertler arasındaki eşitsizlikleri gidermek, fertlere yüksek bir hayat standardının imkânlarını temin etmektir. Bu gaye ile ayrılan sosyal fonların yekûnu yıllık bütçelerin en yüksek kalemlerinden birini teşkil etmektedir. Eğer iktisaden geri kalmış memleketlerin hükûmetleri de, durumun icap ettirdiği ölçüde bütçelerine sosyal yardım fonları koyabilmek gücünde olsalardı, öyle sanırız ki, bugün, iktisadi hayatta sistem mücadelesi önemini kaybedecekti. Dış yardımların *lütfuna sığınarak,* bütçelerini denk bağlamağa çalışan iktisaden geri kalmış memleketlerde böyle bir imkân sağlanamayınca ya, ekseriyeti yaşama standardının marjinal hududuna yaklaşmış fakir halk sefalete terkedilecek, ya da, arzularının tahakkukuna imkân vermiyen kapitalizmin dışında bir sistem aranacaktır.

İktisaden geri kalmış memleketlerin kurtulma çabaları bir yandan «Plânlı Ekonomi» organizasyonuna dayanırken diğer yandan «Sosyalist Cemiyet Nizamı»na gelmiş dayanmıştır. Fikren XX. yüzyılın insan hakları anlayışına yükselmiş ve fakat iktisadi yönden hâlâ sefalet içinde bulunan geri kalmış memleketler, tek çıkar yolu, sosyalizmde bulmuş görünmektedirler.

Yıllarca Kast sisteminin rijid nizamı içinde yaşamış, sömürgeciliğin amansız acılarına katlanmış ve birbirinin dilinden dahi anlamıyan 400 milyonu aşkın nüfusu ile Hindistan'da bugün şiddetli bir iktisadi kalkınma savaşı başlamış bulunmaktadır.

1951 - 1976 yılları arasındaki 25 yılı beşer yıllık kalkınma plânı devrelerine ayıran Hindistan'da sosyalizm, bir fikir fantezisi olmaktan çıkmış, resmi kalkınma plânlarına girerek, plânlı ekonomi ile beraber yürüyen ve onu tamamlıyan bir kalkınma yolu olmuştur.

«Hüner, sadece yaşama standardını yükseltmek değil, ve fakat ekonomiyi daimi olarak ilerletecek, onu daha iyi techizatlandıracak ve cemiyetin bilgi ve kültürünü devamlı olarak artıracak bir *dinamizmin* [illegible] yaratılmasıdır.» Bu sözler (1) Hindistanın ikinci Beş Yıllık Plânının ana görüşüdür. Bu görüşe göre, «maddi refahtaki bir yükselme meselesinin sonu değil, *fakat daha iyi, daha müreffeh bir hayata* kavuşmanın sadece bir vasıtasıdır» (2). İktisadi kalkınma, cemiyetin prodüktif gücünü arttırmak ve çeşitli fikirlerin yayılması ve tatbiki için gerekli bir muhit yaratmak gayesine matuftur. Hal böyle olunca iktisadi kalkınma hamlesi ancak fertlerin ihtiyaçlarına cevap verebildiği ölçüde arzu edilir ve ancak bu takdirde gerçekleşme şansı vardır. Halkın gayesini gaye edinen bir kalkınma plânı, düşünülen tek plân olunca sosyalizm ister istemez kabul edilmiş demektir.

Hindistan'ın İkinci Beş Yıllık Plânında bu husus şu şekilde özetlenmektedir:

«Bu temel gayeler şu sözlerle hülâsa edilebilir: (Sosyalist Cemiyet Düzeni). **Bu ifade esas olarak şunu anlatmaktadır: Kalkınma hamlelerini tayin eden başlıca ölçü «hususi kâr» olmayıp «sosyal kazanç» tır ve kalkınma faaliyetleri o şekilde ayarlanmalıdır ki, neticede millî gelir ve istihdam artarken aynı zamanda gelir ve servet farkları da azami ölçüde küçülsün. İktisadi kalkınmanın nimetleri cemiyetteki imtiyazlı sınıfı kaldırsın ve öyle bir muhit yaratsın ki, «küçük adam» ın da hayatını idame ve yaşama seviyesini yükseltmekte söz ve güç sahibi olsun.»** (3).

Görülüyor ki adı ister «küçük adam» ister «dar gelirli» olsun, az gelişmiş memleketlerin nüfus çoğunluğu iktisadi kalkınmanın nimetlerini büyük bir hasretle beklemektedir ve eğer bir iktisadi kalkınma savaşına girişilirse bu büyük kitlelerin tatmini yegâne hedef, yegâne *gaye olmalıdır.* Yukarıdaki sözler, iktisadi kalkınma hareketinin niçin sosyalizmle beraber yürümesi gerektiğinin ilk işaretidir.

Kalkınma hareketinin sosyalizmle birlikte *yürütülmesi gerektiğini gösteren* ikinci işaret tahakkuku istenen gayelerin çok, buna mukabil devletin mali imkânlarının pek mahdut oluşudur:

«Bu şekildeki bir muhiti yaratmada devletin omuzlarına ağır bir *mes'uliyet* yüklenmektedir. **Âmme sektörü hızla büyümeye mecburdur.** Devlet hususi ve âmme yatırımlarının kanalize edilmesinde hâkim bir rol oynamalıdır ve hususi sektörün başardığı veya isteksiz olduğu sahalarda ön ayak olmalıdır. Modern teknolojiye veya geniş istihsal tekniğine ihtiyaç gösteren başlıca faaliyet sahalarındaki yeni gelişmelerin mes'uliyeti de kaynakların tahsisi ile kontrolü devlete ait olmalıdır. Kısmi veya tam devlet mülkiyeti, devlet kontrolü ve devlet iştirakleri bilhassa iktisadi iktidar ve servet terakümüne meyyal sahalarda istenir. Hususi teşebbüs, plânlar çerçevesi içinde kendi sahasında faaliyet göstermelidir. Gelişen bir ekonomide hususî sektör ve âmme sektörü için birlikte büyüyecekleri bir saha vardır. Fakat, eğer, gelişme umulduğundan daha sür'atle vuku bulur ve çok önemli sosyal neticeler, hasıl etmeğe başlarsa, âmme sektörünün sadece, mutlak olarak değil fakat hususi sektöre nisbetle de büyümesi kaçınılmaz bir hal alır» (4).

Hindistan Plânlama Teşkilâtının şimdiye kadar hazırlanan birinci, ikinci ve üçüncü Beş Yıllık Plânlarında belirtilen husus, «Demokrasi nizamı içinde ve halkın geniş ölçüde iştiraki ile sosyalist bir kalkınma hızlı gelişmeyi ve istihdam artışını temin edecek, gelir ve servet farklarını azaltacak, iktisadi iktidarın temerküzüne mâni olacak, hür ve eşit bir toplumun davranış ve değerlerini yaratacaktır.» (5).

Üçüncü beş yıllık kalkınma Plânında sosyalist kalkınmanın faydaları şu şekilde sıralanmaktadır:

1 — Sosyalizm büyük halk kitlelerinin *refahını mümkün kılacak* devamlı büyümeyi sağlamaya yeterlidir. Az gelişmiş bir memlekette, Yüksek bir kalkınma hızı, geniş bir âmme sektörünün yaratılması ve kooperatif sektör, sosyalizme *geçişin önemli vasıtalarıdır.*

2 — Sosyalizm her vatandaşa eşit saha tanımaktadır.

3 — Sosyalizm gelir ve servet farklarını azaltırken iktisadi kalkınmayı hızlandıracak ve kalkınma esnasında vukuu muhtemel iktidar ve servet temerküzünü ve her çeşit inhisarı önliyecektir.

4 — Demokrasi temeli üzerinde sosyalizmle kalkınan bir ekonomide fertler mes'uliyette ve haklarda gerçek mânası ile eşit olacaklardır (6).

de haksız menfaatler sağlamış kimse-

İktisadi kalkınma, alışılmış dünün-lerin hoşlanmadığı bir değişmedir. Zira iktisadi kalkınma bu gibi zümrelerin menfaatlerini haleldar eder (7). Kalkınmayı istemiyenler sosyalizmi de istemiyecek ve çeşitli şekillerde itham edeceklerdir. Onların isnatları ne olursa olsun sosyalizm az gelişmiş memleketleri kurtaracak yegâne yoldur. Hindistanın ikinci Beş Yıllık Plânında şöyle denmektedir:

«Sosyalist Cemiyet nizamı bir doğma veya rijid bir nizam olarak telâkki edilemez. Her memleket kendi ihtiyaç ve kendi ananelerine göre kalkınmaya mecburdur, fakat bu *ananelerdeki* gerçek değerleri ve müesseseleri belirtmek zaruridir. Sosyalist nizam müsbet gayeleriyle şekillenir: Hayat standardının yükseltilmesi, herkes için fırsatların çoğaltılması, ezilmiş sınıflar arasında teşebbüsün teşviki ve cemiyetin bütün grupları arasında bir ortaklığın yaratılması» (8).

Hindistan, sosyalizmi kalkınma stratejisi olarak benimsemiş bulunmaktadır. İlk beş yıllık plân sonunda gerek millî gelirdeki ve gerekse fert başına düşen gelirdeki artış bu stratejinin başarısını göstermektedir.

Vural F. Savaş

---

(1) Government of India, Planning Commission, «Second five Year Plan» India, 1957 syf: 9.
(2) Aynı eser, syf: 9.
(3) Aynı eser syf: 9
(4) Aynı eser syf: 9
(5) Government of India, Planning Commission, Delhi 1961 syf: 9
(6) Aynı eser syf: 10
(7 United Nations - «Measures for Economic Development «of under developed countries» New-York 1951
(8) Second Five Year Plân, syf: 10

Plânlı kalkınma gayretlerine girişen Hindistanda köylüler

BANKALARDA TEFECİLİK VE VERGİ KAÇAKÇILIĞI

Bankalar açık rejimin en kapalı ve kudretli bir unsurudur. Bankacılık faaliyetleri hakkında çok az şey bilinir veya bilinse de söylenemez, korkulur ve susulur. Bütün bu güçlüklere rağmen YÖN, eski bir bankacıyı konuşturabildi:

Kârlar nasıl gizlenir?

Memleket ekonomisinde en önemli rollerden birini oynayan Kredi Müesseselerinin nasıl çalıştıklarını anlamak için bu müesseselerin yayımladıkları bilânçolarına bir göz atmakla işe başlıyalım. 1960 yılında yurdumuzda; 13 adedi özel kanunla kurulmuş ve sermayesinin yarıdan fazlası devlete ait olan Bankalar, 15 adedi bazı bölgelerde faaliyette bulunan mıntaka bankaları, 23 adedi özel sermaye ile kurulmuş olan Millî Bankalar, 6 adedi yabancı bankalar olmak üzere cem'an 57 Banka faaliyette bulunmuştur. Bunların yine 1960 yılı sonundaki ödenmiş sermayeleri ile topladıkları resmi ve özel mevduat yekûnları ve yıl sonu kârları aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

Bankanın adı	Tahsil edilmiş Sermaye (1000 TL.)	Mevduat (1000.— TL)	Kâr (1.000.— TL)
Resmi Sektör Bankaları	1.850.000.—	3.717.754.—	218.325.—
Mıntaka Bankaları...	17.520.—	20.879.—	1.110.—
Millî Bankalar	245.886.—	3.952.059.—	52.060.—
Yabancı Bankalar........	19.673.—	443.750.—	19.493.—
Yekûn	2.133.079.—	8.134.442.—	290.988.—

Yukardaki cetvelde gösterilen Bankalardan mıntaka Bankaları ile yabancı Bankaları mukayeselerimiz dışında bıraksak şöyle bir neticeye varılabilir.

Sermayesinin yüzde ,9 sinden fazlası Devlete ait olan resmi sektör bankaları, daha az mevduata sahip olmakla beraber, 1960 yılında 218 milyon kâr sağladıkları halde, özel sermaye ile kurulan diğer millî bankalar 52 milyon lira kâr sağlamışlardır.

Özel Bankaların bu kârları bilânçolarında gösterilen ve gelir vergisine esas teşkil eden zahirî kârlar olup bunlar dışında bir çok iştiraklerin bünyesinde kalan ve bazı şişirilmiş zarar ve masraflarla maskelenmiş olan kârları da gözönünde bulundurursak özel sermayedar kredi işletmesine tahsis ettiği parasından en az yüzde 50 nisbetinde kâr sağlamadıkça bu işletmeye rağbet etmemektedir.

Ezcümle, yabancı olmaları dolayısiyle vergi kaçakçılığı yoluna sapmayan 6 yabancı bankanın 1960 yılı sonunda sermayeleri 19 milyon lira olduğu halde yıllık kârları 19 milyon liraya baliğ olup kâr nisbetinin sermayenin yüzde yüzüne ulaşmakta olduğu anlaşılmaktadır. Özel sermaye ile kurulmuş olan diğer 23 Millî Bankanın ödenmiş sermayeleri yekûnu 245 milyonun üstünde, resmi ve özel kanallardan sağladıkları mevduat yekûnu da 4 milyara yakın olduğu halde 1960 yılında kârlarının yekûnu ancak 52 milyon liraya ve sermayenin yüzde 21 ine baliğ olmaktadır. Bu neticeler karşılaştırılacak olursa sadece Bankacılık sahasında ne kadar geniş mikyasta bir vergi kaçakçılığı yapıldığı bütün açıklığiyle ortaya çıkmış olacaktır.

Öte yandan Bankalar Kanunu ve faiz hadlerini tesbit eden kararnamelerle en yüksek faiz nisbeti yüzde 12 olarak tesbit edildiği halde özel sermayedar yüzde 50 nisbetinde bir kârı nasıl sağlamaktadır? Bunun muhtelif şekillerde muvazaalı ve hileli yolları vardır. Şöyle ki:

a) Kredi ihtiyacında bulunan kimse farazâ 50 bin lira almak üzere bir bankaya baş vurduğunda kendisine ancak 100 bin liralık ikrazatta bulunulacağı ve fakat bunun 50 bin lirası kendisine ödenerek mütebaki 50 bin liranın mevduat hesabına alınacağı bildirilmektedir. Bu suretle ihtiyaç sahibine yüzde 12 nisbetinde faizle ikraz edilen 100 bin liranın mevduat olarak bankada kalan 50 bin lirasına yüzde 4-6 faiz yürütülmekte ve binnetice banka yüzde 12 ile yüzde 4 arasındaki yüzde 8 nisbetinde faiz farkını kendi kâr hesaplarına intikal ettirmektedir. Yâni bu ihtiyaç sahibine ikraz edilen para hakikatte yüzde 12 nisbetinde faizle olmayıp yüzde 20 nisbetinde bir faiz alınmış olmaktadır.

b) Muvazaalı yollardan bir diğeri de, borç para isteğinde bulunan kimseye istediği 100 bin liranın normal faizle verilebileceği ve fakat bu şahıs namına ayrıca 100 bin liralık bir teminat mektubu tanzim edilerek bunun için de yüzde 6 komisyon alınacağı bildirilmektedir. Bu şahsın teminat mektubuna hiç bir ihtiyacı olmayabilir. Esasen bu mektup kendisine verilmeyerek Bankanın kasasında muhafaza edilmektedir. Ve fakat krediye ihtiyacı olan şahıs hiç lüzumu olmadığı halde bu muvazaaya razı olmakta ve binnetice bankaya ödeyeceği faizin nisbeti yükselmektedir.

c) Resmi kayıtlarda iz bırakan bu hileli yollardan maada bir çok Banka Müdürleri kredi isteğinde bulunan şahsı karşısına alarak kapıyı kapatmakta ve kendisiyle hususi bir pazarlığa girişmektedir. Pazarlık neticesinde kredi isteğinde bulunan şahsın ihtiyaç durumuna göre verilecek paranın yüzde 10 u ve hattâ yüzde 20 si nisbetinde ayrıca bir para koparılmakta olup bilhassa mali durumu çok bozuk olan müşterilere yapılan ikrazatda bu paranın tahsil edilmemesi dahi göze alınarak ihtiyaç sahibinden haksız menfaatler sağlanmak suretiyle bir an evvel iflâsa sürüklenmesine sebep olunmaktadır.

Ancak bu şekilde para sızdırılması çok kere özel bankaların patronlarının bilgileri dışında açıkgöz müdürlerin şahıslarına da menfaat sağlamalarına imkân verdiğinden bir çok anlaşmazlıklara sebep olmakta ve küpünü dolduran müdürler sessiz sedasız bankadan uzaklaştırılmaktadırlar. Banka idarecileri bu gibi açıkgöz müdürler hakkında ihbarlara müstenit, şahitli şubutlu bilgilere sahip olsalar dahi bunları Adalete intikal ettirememektedirler. Çünkü bu takdirde yıllardanberi içinde bulunduğu bankanın türlü pisliklerini bilen müdürlerin kendilerini savunurken bütün kirli çamaşırları ortaya dökmeleri mümkündür ki böyle bir ihtimal sayın bankanın piyasadaki mali itibarını zedeleyeceğinden bu açıkgöz müdürler de eski patronları gibi sessiz sedasız piyasaya atılmakta ve sayın büyüklerinin yollarını takip etmektedirler.

d) Özel bankaların Devlet tarafından gelebilecek herhangi bir mali kontrol ve baskı ihtimaline karşı da tedbirsiz olduklarını sanmak hatalıdır. Bu bankaların idarecileri daha önceden tedbirli davranarak güvendikleri şahıslara ve bilhassa büyük hisse sahiplerinin yakın akraba ve iş ortaklarına çok büyük ikrazlarda bulunmakta ve bankanın paralarını herhangi bir ihtimale karşı kendileri için emniyetli iş adamlarının ticari teşebbüslerine plâse etmektedirler.

Herhangi kötü bir ihtimal, sıkı bir Devlet kontrolü, mali bir kriz halinde bir yıl evvelki bilânçolarında milyonlarca lira kârlar gösteren bankalar beş dakikada iflâs edivermekte olup büyük ikrazlarda bulundukları firmaların mali durumlarının bozulması sonucunda bu kötü duruma düştüklerini ileri sürerek kendilerini savunabilmektedirler. İcra ve İflâs Kanunlarımız çok iyi niyetlerle hazırlanmış hayırhah hükümleri ihtiva ettiğinden iflâs eden bir çok iş adamlarımız baldızlarının veya kaynanalarının 40 daireli apartımanlarının bir katında rahat oturabilmekte, yaz aylarında Ada'da iyi yürekli dostlarının hatır için verdikleri villâlarına taşınabilmekte ve kara gün dostu vefalı karılarının her mevsim at koşularına katılan 8 - 10 safkan yarış atının namuslu gelirleriyle geçinebilmektedirler. Medeni kanunumuz karı koca mallarının ayrılığını kabul ettiğinden iflâs eden bir kocanın karısına ait olan bu yarış atları ömürlerinin sonuna kadar rahat bir hayat sürmelerini sağlamaktadır.

Ölü Bankalar

Bu düşüncelerimiz nazarî bir spekülâsyondan ibaret olmayıp noktalayıp geçtiğimiz hususlara ait misalleri canlı şahitleriyle ispatlamaya hazırız. Ezcümle 1959 yılında nominal sermayeleri yekûnu 56 milyon liraya baliğ olan Buğday Bankası, Doğubank, Türk Ekspres Bankası ve Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankaları aynı yıl sonunda 7 milyon liradan fazla kâr sağladıkları halde 1960 yılı sonunda kârları birdenbire 746 bin liraya inmiş ve 1961 yılında da tasfiye haline geçerek başka bankalarla füzyon yapmak mecburiyetinde kalmışlardır. 1960 yılı sonunda bu dört bankada halkın mevduatı yekûnu 88 milyon lirayı aşmakta ve sermayeleri 56 milyon liraya varmakta iken bir yıl sonunda tasfiyeye gidilmesi bu 150 milyon liralık aktifin nerelere plâse edilmiş olduğunun bariz bir misalidir.

Bu çöküntünün zahiri sebebi olarak 1960 yılındaki siyasi olaylar ve piyasadaki mali kriz ileri sürülmekte ise de aynı ekonomik şartlar içinde çalışan 6 yabancı bankanın 1959 yılı kârları yekûnu 17 milyon lira iken 1960 yılı sonunda 19 milyon liraya yükselmiş ve keza memleketimizin en büyük kredi müesseselerinden biri olan İş Bankasının kârı da 11 milyon liradan 13 milyon liraya çıkmıştır. Binaenaleyh aynı mahiyette faaliyette bulunan bu kredi müesseseleri üzerinde aynı etkileri yapması icap eden ekonomik krizin tesirleri iddia edildiği gibi önemli olmayıp bu dört bankanın özel tutumları itibariyle İkinci Cumhuriyet Türkiyesinde barınamıyacaklarını anlayarak bir an önce paralarını emin kimselere plâse etmeleri ve tasfiye yoluna sapmış olmaları akla gelmez mi? Bu durumda daha bir çok özel Bankalar mevcut olup bunlardan bir kısmı henüz kararsızlık safhasındadırlar. Hükümetin ciddi tedbirler alacağını, spekülâsyonun önleneceğini ve vergi sistemlerinde esaslı bir reform yapılacağını anladıkları gün aynı metodlarla bütün aktiflerini sıfıra indirmeleri mümkündür.

Bu kredi müesseseleri şüpheli gözüken yollarla selâmet kıyısına çıkarken bütçe imkânları zaten mahdut olan devletimiz zavallı fakir halkın mevduatını kurtarabilmek için bu müesseselere el uzatmak mecburiyetinde kalmakta ve bu ölü bankalar Devlet tarafından finanse edilerek zorla ayakta tutulmağa çalışılmaktadır. İşte yurdumuzda liberal ekonominin en önemli tatbikat sahası olan özel bankacılığın acıklı görünüşü...

Gelecek yazımızda çok önemli fonksiyonları olan resmi sektör bankalarından Ziraat, Halk ve Emlâk Kredi Bankalarının bu görevlerini ne derecede yerine getirebildikleri konusu üzerinde duracağız.

üzerinde bir etki yapmadıkça ekonomik bilgi vermek veya bazı kurumlar kurmak köylerin yaşama standardını yükseltmemiştir. Tarım mühendisi, doktor, eğitimci veya sosyolog olsun, kalkınma işlerine katılan herkes, iyi yetiştirilmiş öncülerin veya köy idarecilerinin başarıda büyük rol oynadıklarını görmüştür.

Bu yönde, köy eğitim merkezlerinin kuruluşu önemli bir adım olmuştur. Köylerin ileri gelen bu merkezlerde yetiştirildikten sonra köylere gönderilmektedir. Bu öncüler köylerdeki elverişli kimseleri bir araya getirerek teşvik komiteleri kurmaktadır. Köy komiteleri ise, tarımsal üretimin gelişmesi, sağlık kurumları kurulması, modern sosyal birliklerin meydana getirilmesi için çalışmaktadırlar.

Hindistan'da iki türlü köy eğitim merkezi vardır. Bir tanesine sadece teknik ve tarım okullarını bitirenler alınmakta ve oldukça ileri bir eğitim görmektedirler. Kendilerine, kazalarda ilk yardımdan mahalli idareci grupları teşkili ve tarım makinelerinin bakımına kadar herşey öğretilmektedir. Bir yıllık bir eğitimden sonra herhangi bir kalkınma projesinin uygulandığı bir köye gönderilen bu öncüler bir köyü merkez yaparak en az üç yıl çalışmak zorundadır. Her öncü, merkez köyünün çevresindeki daha beş köye bakar ve bu iş karşılığında da normal bir aylık alır.

İkinci çeşit köy eğitim merkezlerine sadece çevredeki köylerden gençler alınır. Bunlar altı aylık bir kurstan sonra köylerine gönderilir. Kendilerine özellikle yeni tarım metodları, bahçıvanlık, tarım aletlerinin kullanılması, tarım hastalıkları ile mücadele yolları öğretilir. Tarım birliklerinin ve köy teşvik komitelerinin organizasyonu ve faydaları hakkında bilgi verilir. Ayrıca esaslı bir eğitim görür, beş yıllık plânların gayesi özelliği üzerinde bilgi alırlar. Bu genç köylüler, ailelerin ve köylerin içten değişmesi, geri kalmış insanlara yeni fikirler aşılanması için köye yeni bir ruh götürürler. Aynı zamanda onlar, köylerin kalkınması için çalışan diğer elemanlarla köylüler arasında işbirliği sağlar.

Gana

Nkrumah'ın sosyalizmi

Afrikanın genç devletlerinden biri olan Gana kalkınma dâvasını çözmek için bir yol aramaktadır. Muhalefetin ayaklanmalara varan faaliyetleri yüzünden Başkan Nkrumah parti, hükümet ve devlet cihazlarının yönetimini tek bir elde toplıyarak hürriyetleri kısan bir siyasi rejim uygulamaktadır. Ancak Nkrumah'ın bu merkeziyetçi davranışı sadece siyasi istikrarı sağlamak endişesinden ileri gelmemektedir. Volta barajı projesi gibi büyük sermaye gerektiren yatırımların merkezi bir devlette millî bir plânlama ile başarılması daha kolaydır.

Nkrumah temel yatırımları gerçekleştirebilmek için yabancı sermayeye ve dış yardıma fazla güvenmemek gerektiği kanısındadır. Nkrumah'ın sosyalizmi özel iştihlâkin kısılarak sermaye birikiminin arttırılması ve şarta bağlı olmıyan dış yardımların kabulünü gerektirmektedir. Bu son nokta Doğu blokunun düşük faizli kredi tekliflerine karşı bir eğilim doğurmaktadır. İç sermaye birikimi için de vergi oranları arttırılmış ve mecburi tasarruf yoluna gidilmiştir. Nkrumah başkanlık ödeneğinden feragat ederek bu yolda iyi bir örnek vermiştir.

Nkrumah

Yeni sosyalistler

Nkrumah'ın en yakın iki çalışma arkadaşı Botsio ve Gbedemah bu sosyalist politikayı yürütecek kadar dinamik görülmediklerinden istifa etmeğe zorlanmışlardır. Bunların yerini alan Adamafio, Boateng, Tettegah gibi kişiler sosyalist olduklarını bildirmişlerdir. 1957 den beri belirli bir tutuma sahip olmamakla birlikte Nkrumah da sosyalist olduğunu söylemektedir.

Nkrumah'ın sosyalizmini gerçekleştirmek hususunda dayandığı iki kuvvet şudur: halk ve kakao.

Halk kendisini Gana'yı iktisadî kölelikten ve sömürgeciliğin boyunduruğundan kurtaran bir kahraman olarak kabul etmekte ve onu her an takibe hazır görünmektedir. Kabileler, bugün için ferdi hürriyetlerden, sağlam ve istikrarlı bir devlet düzeni kurulması lehine vazgeçmeğe razıdırlar.

Kakao ise Gana'nın başlıca ihracat maddesidir. Nkrumah kakao ihracatından sağlanan gelirle kalkınma plânının büyük kısmını finanse etmeği düşünmektedir. Fakat bir noktayı tayin etmek Nkrumah'ın elinde değildir. O da dünya kakao fiyatlarının tesbitidir.

Sonuç olarak, Nkrumah'ın sosyalizm denemesinin başarı şansı:ın siyasî eğitimin iktisadî taleplere ayak uydurmasına bağlı olduğu söylenebilir. İktisadî hamleler için kemerlerin sıkılmasını vatandaşa anlatmak belirli bir siyasî seviyeyi gerektirmektedir. Gana bu seviyeye henüz ulaşmadığına göre zorlama tedbirlerine daha geniş ölçüde başvurulması muhtemeldir. Nkrumah ise eğitimle buna lüzum kalmıyacağını söylemektedir. Nkrumah bu söylediğinde haklı çıkarsa, Afrikada sosyalist hareketin gelişmesi hızlanacaktır.

NASIL ÇILDIRILIR ?

Doğmadan ölen Cumhuriyet : Weimar

Birinci Dünya Savaşının galibi ülkelerdeki halk, 9 Kasım 1918 de Berlin'de cumhuriyetin ilânını, Alman halkı ve Almanya için yeni bir dönemin başlangıcı saydılar. Oysa bu cumhuriyet «kazara» ilân edilmişti. Parlâmentoda çoğunlukta olan sosyal demokratlar, liderleri Friedrich Ebert ve Philipp Schedemann'la birlikte 9 Kasım öğle üzeri Başbakan Prens Max de Bade'nin istifası üzerine Reischtag'ta toplanmışlardı. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Başbakan, Kaiser Wilhelm'in tahttan çekildiğini bildirmişti. Eski bir saraç olan Ebert, eğlence düşkünü veliaht olmamak şartiyle, Kaiserin oğullarından birinin imparatorun yerine geçebileceğini düşünüyordu. Zira Ebert, İngiltere'deki çeşitten bir meşruti hükümdarlık taraflısıydı. Sosyalist olmasına rağmen, bir sosyal ihtilâl düşüncesinden tiksiniyordu. Oysa, bir genel grevin felce uğrattığı Berlin'de ihtilâl düşüncesi her yeri sarmıştı. Reischtag'ın birkaç ev ötesindeki Unter den Linden caddesinde, başlarında liderleri Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht bulunan «spartakist» ler bir Sovyet cumhuriyeti ilânına hazırlanıyorlardı. Reischtag'taki sosyalistler bunu duyunca ürktüler. Spartakistlerden önce davranmak için hemen bir şey yapmaları gerekiyordu. Scheidemann'ın bu konuda bir düşüncesi vardı. Arkadaşlarına hiçbir şey söylemeksizin Koenigsplatz'a açılan pencerelerden birine doğru yürüdü ve pencereden aşağıya sarkarak alanda biriken kalabalık bir halk kütlesine cumhuriyetin ilân edildiğini bildirdi. Ebert bunu duyar duymaz öfkelendi, zira şu ya da bu yoldan Hohenzollern sülâlesini kurtarabileceği umudundaydı.

Yarım tedbirler

Alman cumhuriyeti ya da öbür adıyla Weimar Cumhuriyeti böylece, sanki bir zar atılır gibi ilân edildi. Sosyalistler bile cumhuriyet taraftarı olmadıktan sonra, muhafazakârların öyle olması beklenebilir mi? Muhafazakârların askerî şefleri Lundendorff ile Hindenburg, iktidarı, hiç de hazır olmıyan sosyal demokratların eline bırakıvermişlerdi. Böylelikle aynı zamanda, görünüşte de olsa yenilginin ve barış andlaşmasının sorumluluğunu işçi sınıfının liderlerine yüklemişlerdi; kendilerini de yenilginin ağırlığından, kaybedilmiş bir savaşın sorumluluğundan ve zorla kabul edilen bir barışın yükünden sıyırıveriyorlardı. Bir çocuğun bile farkedebileceği bu oyun, Almanya'da başarı kazandı ve cumhuriyeti daha doğum halindeyken öldürdü.

Oysa başka türlü olabilirdi: Sosyal demokratlar 1918 Kasımında bütün iktidarı elde tutuyorlardı; bir cumhuriyet rejimini hızla ve sağlam şekilde kurabilirlerdi. Ama bunun için, Hohenzollern imparatorluğunun yarattığı bütün gerici kuvvetleri ortadan kaldırabilir, hiç olmazsa bunların dizginlerini adamakıllı kısabilirlerdi. Bu gerici kuvvetler şunlardı: Derebeyi zihniyeti taşıyan junker'ler (toprak ağaları), yukarı sınıf mensupları, büyük sanayiciler, imparatorluk ordusunun yüksek rütbeli subayları. Yapılması gereken işler de şuydu: Toprağı dağıtmak, tekelleri ve kartelleri ortadan kaldırmak, bürokrasiyi önlemek; adalet, polis, üniversite ve orduda geniş bir temizliğe girişerek cumhuriyet rejimi aleyhinde olanları ayıklamak. Oysa bu enerjik tedbirler sosyal demokratları ürkütüyordu. Bu sosyal demokratlar, şiddetten kaçınan, kurulu otoriteye karşı öbür sınıflar gibi saygı gösteren, genel olarak iyi niyetli sendikacılardan başka birşey değillerdi. Bunlar da, çağdaş Almanya'da kendisini her vakit zorla kabul ettiren en büyük gerici kuvvetin, yani Prusya geleneğine bağlı ordunun önünde eğiliyorlardı. Alman ordusu ise bambaşka bir amacın ardındaydı: Savaşta yenilmekle birlikte, memleketteki imtiyazlı durumunu korumak, ihtilâli önlemek istiyordu. Bunun için de hızlı ve cüretkâr davranması gerekiyordu.

9 Kasım akşamı, cumhuriyetin ilânından birkaç saat sonra, Ebert'in başbakanlıktaki dairesini spa'daki Genel Kurmay Başkanlığına bağlıyan özel telefon çaldı. Ebert'i arayan, Lundendorf'un yerine geçen General Wilhelm Groener'di. Gündüzkü olayların verdiği şaşkınlıktan henüz kurtulamamış olan, beklenmedik bir anda, istemediği halde büyük bir sorumluluk yüklenen eski saraç Ebert heyecanlandı. O gün, İkinci ordu komutanı Groner ile Ebert arasında, ancak yıllarca sonra açıklanan bir «pakt» imzalandı: Ebert, anarşiye ve bolşevikliğe son vermeği, ordunun geleneklerini devam ettirmeği taahhüt ediyor, buna karşılık Groener de yeni hükümetin görevlerini yerine getirmesine yardım etmeğe söz veriyordu. Böylece, Alman ordusu kurtulmuş, fakat cumhuriyet, daha doğduğu gün yok olmuştu. Groener ile birkaçı istisna edilirse, Alman generalleri hiçbir vakit cumhuriyete bağlı kalmadılar ve sonunda hepsinin başı olan Hindenburg, cumhuriyeti Nazilerin eline teslim etti.

«Kanlı hafta»

Şüphesiz o sıralarda Rusya'da olup bitenler, Ebert ile öbür sosyalistlerin zihinlerini dolduran bir hayaletti: Alman Krensky'si olmak ve yerlerini Bolşeviklere bırakmak istemiyorlardı. Oysa Almanya'nın her yerinde de işçi ve asker Sovyetleri kuruluyor, bunlar Rusya'da olduğu gibi iktidarı ele alıyorlardı. 10 Kasımda, başında Ebert'in bulunduğu ve Almanya'yı geçici olarak yönetecek «Halk Temsilcileri Konseyi» ni seçenler de bunlardı. Aralık ayında da Berlin'de ilk «Alman Sovyetler» i kuruldu. İşçi ve asker Sovyetleri temsilcilerinden meydana gelen kongre, Hindenburg'un istifasını, ordunun kaldırılmasını yerine milis kuvveti geçirilmesini istedi. Hindenburg ile Groener bu istekleri kabul etmediler ve kongrenin otoritesini tanımadılar. Öte yandan Ebert de kongrenin kararlarını uygulamaktan kaçındı. Fakat kendi varlığı için mücadele eden ordu, desteklemeyi vadettiği hükümetten daha enerjik davranmasını istedi. Noel'den iki gün önce, spartakistlerin emriyle halk deniz kuvvetlerinden bir tümen Wilhelmstrasse'yi basmış, Başbakanlığa girmiş, telefon tellerini kesmişti. Hindenburg ile Groener, Ebert'ten taahhüdünü yerine getirmesini ve spartakistler meselesini halletmesini istediler. Ebert de büyük bir hevesle bu işe sarıldı. Noelden sonra Gustav Noske'yi Savunma Bakanlığına getirdi. Bunun üzerine olaylar, Noske'yi tanıyanları hiç de hayrete düşürmeyen bir şekilde gelişti. Eski bir kasap olan Noske, sendika hareketlerinde ve sosyal demokrat partide çalışmıştı. 1906 da Reischtag'a üye olduğu vakit, partinin askerî konularda uzmanlığını yaptı. Prens Max de Bade, Kasım ayında Noske'yi Kiel'deki deniz kuvvetlerinin ayaklanmasını bastırmakla görevlendirmiş ve Noske bu görevi başarmıştı. Noske, kısa boylu, köşeli çeneli, çok canlı ve kuvvetli, fakat zekâsı kıt bir kişiydi. Yeni savunma bakanı 1919 Ocağının ilk günlerinde harekete geçti. 10—17 Ocak arasında (ki sonradan buna «kanlı hafta» denmiştir) Noske'nin emrinde ve General von Luttewiz'in komutasındaki silâhlı kuvvetler ve gönüllüler, spartakistleri temizlediler. Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht, muhafız süvari alayı subayları tarafından esir edilip öldürüldüler.

Mareşal Hindenburg

Kâğıt üstünde demokrasi

Berlin'de çarpışmalar sona erer ermez, bütün Almanya'da yeni anayasayı hazırlıyacak Millî Meclis için seçimlere geçildi. 19 Ocak 1919 seçimleri, «ihtilâl» den beri geçen iki ay içinde büyük ve orta burjuvazinin yeniden «cesaret kazandığını» ortaya koyuyordu. Başka hiçbir topluluk istemediği için iktidara geçmiş olan sosyal demokratlar, 30 milyon oydan 13,8 milyonunu aldılar. Böylelikle 421 üyelikten ancak 185 ini elde edebildiler. Bu bir çoğunluk meydana getirmekten uzaktı. Öyle anlaşılıyordu ki, yeni Almanya, sadece çalışan sınıflar tarafından kurulamıyacaktı. Orta sınıfın iki partisi, yani merkez (Katolik kilisesinin siyasi hareketinin temsilcisi) ile demokrat parti 11,5 milyon oy aldı ki, bu da bu partilere 166 üyelik sağladı. Muhafazakârlara gelince, bunlardan «Alman Halkı Millî Partisi» 3 milyon oy (44 üyelik), bunun sağcı müttefiki «Alman Halk Partisi» adını alan milliyetçi liberaller 1,5 milyon oy (19 üyelik) aldı.

Millî Meclis, altı ay süren tartışmalardan sonra 31 Temmuz 1919 da Anayasayı kabul etti, cumhurbaşkanı da 31 Ağustosta bunu onayladı. Bu Anayasa, kâğıt üzerinde, 20 nci yüzyılın başlarında kendi benzerleri arasında en demokratik, en liberal anayasaydı. Nazarî olarak, hemen hemen eksiksizdi. Aşağı yukarı ideal bir demokrasinin işleyişini sağlıyacak mükemmel hükümler taşıyordu. Hükümet sistemi İngiltere ve Fransa'dan, geniş ölçüde halkın desteğine dayanan cumhurbaşkanlığı sistemi Birleşik Amerika'dan, referandum sistemi İsviçre'den alınmıştı. Çok karışık ve incelikle hazırlanmış bir nisbi temsil usulü, hem oyların dağılmasını önlüyor, hem de azınlık gruplarının Mecliste yer alabilmesini sağlıyordu. Weimar anayasası, tamimi olarak demokrasiye inanmış kimselere güven ve umut veriyordu. Bu anayasada egemenlik halkındı («siyasi iktidar halktan doğar»). Yirmi yaşındaki kadın erkek her yurttaş oy hakkına sahipti. «Bütün Almanlar kanun karşısında eşittir. Kişi hürriyetine tecavüz edilemez. Her Alman düşüncesini serbestçe ifade edebilir. Bütün Almanlar dernek ve birlik kurabilirler. Reich'ın bütün yurttaşları tam bir vicdan hürriyetine sahiptirler.» Dünyada hiç kimse bir Alman'dan fazla hür olamazdı, hiçbir hükümet Weimar hükümeti kadar demokrat ve liberal olamazdı. Tabiî, kâğıt üzerinde.

Bununla birlikte, bu güzel yapıda çatlaklar da eksik değildi. Üstelik bu çatlaklardan bazılarının sonucu feci oldu. Nisbi temsil usulü her ne kadar oyların dağılmasını önlediyse de, Reischtag'ta istikrarlı bir çoğunluğun yer almasını imkânsız kılacak sayıda küçük partilerin ortaya çıkmasına, bakanların sık sık değiştirilmesine yol açtı. 1919 genel seçimlerine katılan partiler, bu yüzden, yirmi sekizi buluyordu. Bundan başka, Weimar Anayasasının 48 inci maddesi, cumhurbaşkanına olağanüstü durumlarda olağanüstü yetkiler sağlıyordu. Hindenburg'un cumhurbaşkanlığı sırasında Bruening, von Papen, von Schleicher gibi başkanlar, bu maddeden yararlanarak, meclisin tasvibi olmaksızın hükümet etmeyi sağlamışlar, Almanya'da parlâmanter demokratik rejime daha Hitler iktidara geçmeden son vermişlerdi.

Versailles'ın gölgesinde

Weimar Anayasası daha tamamlanmadan meydana gelen bir olay, bu anayasanın da, buna göre kurulacak cumhuriyetin de başarısızlığa mahkûm olduğunu sezdiriyordu. Bu olay, Versailles Andlaşması'nın yayımlanmasıydı. Savaşı izliyen yıllarda, hattâ Millî Meclis müzakereleri sırasında, Almanlar savaşı kaybetmenin kendilerine neye mal olacağıyla meşgul olmaz görünüyorlardı ya da, müttefiklerin istediği gibi Hohenzollern sülâlesini kovmuş olmanın, Bolşevikleri zararsız kılmanın, demokratik ve cumhuriyetçi bir rejim kurmanın, kendilerine yenilgi değil, Wilson'un ünlü «14 ilke» sine dayanan bir «hesaplaşma» sağlıyacağını düşünüyorlardı. Her halde, Almanların hafızaları onları 3 Mart 1918 e kadar götürmüyordu. Zira bu tarihte, o zamanlar muzaffer olan Almanlar, yenilgiye uğrayan Rusya'ya Brest-Litovsk Andlaşmasını zorla kabul ettirmişlerdi.

Erzberger bir yana bırakılırsa Weimar geçici hükümetinin üyeleri Versailles «dikta» sına şiddetle aleyhtardılar. Soldan sağa Almanların çoğunluğu da böyle düşünüyordu. Ya ordu? Andlaşmanın reddi halinde müttefiklerin batıda girişecekleri hücuma karşı koyabilecek miydi? Ebert, Pomeranya'daki Kolberg'e yerleşen Yüksek Komutanlığın bu konudaki düşüncesini yokladı. Her çeşit karşı koymanın faydasızlığını General Groener'den öğrenen Mareşal Hindenburg 17 Haziranda cumhurbaşkanına cevap verdi: Doğuda karşı koyabiliriz ama, batı da koyamayız. Ve cevabını şöyle bağlıyordu: «Şu halde bir bütün olarak ele alındığı vakit, böyle bir harekâtın başarısı çok şüphelidir. Bununla birlikte, bir asker olarak, aşağılayıcı bir barışı kabul etmektense şerefle yok olmanın daha yerinde olacağını düşünmekten kendimi alamam.»

Başkomutanın bu son sözleri Alman askerî geleneğine uyuyordu ama, işin gerçeğini bilenler için bu sözlerin samimiliği çok su götürürdü. Hindenburg müttefiklere karşı koymanın yalnız boşuna değil, aynı zamanda subay kadrosunun yok olmasına yol açacağı konusunda Groener'le aynı düşüncedeydi.

Sonunda, müttefikler, geçici hükümetten «evet» ya da «hayır» demesini istediler. Hindenburg'un Ebert'e yazılı cevabını göndermesinden bir gün önce, 16 Hazirana kadar kabul edilmediği takdirde, ateş kes anlaşması yürürlükten kalkacaktı, o vakit müttefikler kendi şartlarını uygulamak için gerekli gördükleri tedbirleri alacaklardı. Ebert yeniden Groener'e başvurdu. Ultimatom için verilen mühlet sona ermek üzereydi. Hükümet 24 Haziran günü saat 16.30 da toplandı. Groener ile Hindenburg bir daha istişare ettiler. Sonunda yaşlı Mareşal dedi ki: «Benim gibi siz de biliyorsunuz ki, silâhlı her hangi bir karşı koyma imkânsızdır.» Fakat yaşlı Mareşal bir kere daha, geçici cumhurbaşkanına bu gerçeği söylemekten kaçındı; yardımcısı General Groener bir kere daha sorumluluğu üzerine aldı -zira bu davranışının ileride orduda kendisinin bir şamar oğlanı olmasına yol açacağını biliyordu-, Ebert'e Yüksek Komutanlığın düşüncesini telgrafla bildirdi. Sorumluluğun bundan böyle askerî şeflere düştüğünü gören Millî Meclis rahat bir soluk aldı ve Versailles Andlaşmasını büyük çoğunlukla kabul etti. Meclisin kararı Clemenceau'ya, mühletin bitmesine 19 dakika kala bildirildi. Dört gün sonra 28 Haziran 1919 da da Versailles sarayındaki Aynalı Salon'da andlaşma imzalandı.

Gelecek sayıda
Birahanede hükümet
DARBESİ

Çağımızın gerçekleri,

(Yazan: J. P. Sartre, Çevirenler: Sabahattin Eyuboğlu - Vedat Günyol, Çan yayınları - İstanbul - 1961, 128 sayfa, 5 lira)

Hüseyin Korkmazgil

Eski hikâyedir: «Sanat sanat için midir, sanat toplum için midir?» Sartre buna şöyle diyor: «Değiştirme kaygusu olmadan özgürlük istemek, güzel bir eser karşısında bir an için kendi özgürlüğünün tadına varmak: İşte bu, sanat için sanat yapmak dediğimiz şeydir. Faydalıya, makinelerin ilerlemesine, sınıfa karşı yaratıcı özgürlüğü istemenin bu türlüsü hem burjuvaziye karşı, hem de burjuvazi çıkarıyla bağlı olmaktır bir çeşit. Öfkeleri, kendi darlığı, kafasızlığı ve zevksizliğinden yana çeviren bir yazara para vermek burjuvazinin işine gelir; oysa, bu öfke, düpedüz baskıdan doğarsa, kendisi için çok daha belâlı olur. Böylece, *sanat için sanatı yaratan durum* kendi sınıfı ile de uzlaşamadığı için, kimseye yardım edemiyen bir yazarın çaresizliğidir. Yazarlar, sanat için sanat tutumunu uzun zaman sürdürmekten *suçludurlar.*»

Çağımızın en ilginç yazarlarından ve düşünürlerinden biri olan Sartre, bu sözleriyle, yazarın sorumluluğunu açıkça belirtmektedir. Sartre'a göre yazar bağımsız bir kimse değildir. Yazarın fildişi kulelerden seslendiği çağlar geçmiştir. Yazar toplumun bir parçasıdır. İnsan için soyut bir özgürlükten söz açmanın imkânı yoktur. *«Eğer olumlu ve somut özgürlüğe* götürecek sosyalizmi tanımlamamışsa, kendisi de bu yolda değilse ve bu yolu somut olarak, kendisi için de belirtmemişse, bir yazar için vicdan rahatlığı düşünülemez.»

İkinci Dünya Savaşı'nı, özellikle Nazi saldırganlığını iliklerine kadar yaşamış olan Sartre, yazarın görevi, sorumluluğu, özgürlüğü konusundaki *fikirlerini,* kendi çağının gerçeklerine eğilmek suretiyle ortaya koymaktadır. Ona göre «yeni bir özgürlük» vardır. Bu yeni özgürlüğü elle tutulur biçimde tanımlamamız gerekmektedir. Uzun savaş yılları, yazarları bunaltmış, umutsuzluğa itmiştir. Çokları, «edebiyatın amacı kendi kendini ortadan kaldırmaktır» diyerek susmuş, ya da «birşey» söylemeden konuşmuşlardır. Fakat savaş bitip, ortalık durulmaya doğru gidince, gerçekler, kaçınılmaz biçimde ortaya çıkmıştır. Örneğin, kalemlerini Nazilere satmış olan Fransız yazarları, ceza görecekleri zaman büyük bir şaşkınlık içinde, «Yaaa! Demek insanın yazdıkları ciddiymiş... Demek insanı bağlıyormuş!» demişlerdir. «Mademki yazar toplumun dışına çıkamaz, o halde çağına *iyice sarılsın; tek çıkar yol* budur.»

Sartre, «edebiyat herşey değilse, üstünde bir saat bile durulmaya değmez. Ben bağımlılıktan bunu anlıyorum» diyor. «Edebiyatı sadece sorumsuzluğa, türkülere indirirseniz, durduğu yerde kurur. Yazılı her söz, insanın ve toplumun bütün ortamlarında yankılar uyandırmazsa, hiç bir anlamı yoktur» diyor. Sartre'ın istediği şudur: «Yazarların ilk işi, göz boyacılıktan, kandırmacadan vazgeçmek olmalıdır. Edebiyatta kendini bir büyücü, bir cambaz gibi göstermek bir bakıma, kendini çok büyük görme, bir bakıma da, çok küçük görmedir.»

Yazarın sorumluluğu, kendini toplumun bir parçası sayması ve toplum sorunlarıyla ilgilenmede tehlikelere atılmak...»

İşte, çağımızın ve biz yazarların meselesi. İşte, yazarın her siyle başlar. Özgürlüğü bugünkü anlamda kavramış bir yazar, halk yığınlarını bir halden bir hale değiştirmek, ama iyiye doğru değiştirmek için çalışacaktır. Yığınların isteklerine sırt çevirmesine *imkân yoktur. Halk büyük bir* kurtuluş savaşına girmişse, yeni anlamıyla özgürlük, bağımsızlık için dövüşüyorsa, bir yazar kollarını kavuşturup oturamaz, kalemini saldırganlara, sömürgenlere satamaz, sanat için sanat diye sayıklıyamaz. Sartre, «yazar, bir çeşit bayrak koşusuna girecek, yâni amacı yalnız kendi memleketinin okurlarını değil, yabancı yazarları da etkilemek olacak; yabancı yazarlar onun, o da yabancı yazarların düşüncelerini, direnişlerini, tanıtımlarını yığınlara iletecek» demektedir.

Sartre, acaba neden sadece «gerçekler», ya da «çağların gerçekleri» demiyor da, «çağımızın gerçekleri» diyor? Çünkü o, kendini çağının adamı sayıyor. Onu ancak çağının sorunları ilgilendiriyor. Ona göre, çağının gerçeklerine eğilmesini bilen, bu gerçekleri ayıklayıp gösterebilen, karanlıkta yürümeğe çalışan yığınlara, gücü yettiğince, ışık tutmağa çalışan yazar görevini yapmış demektir. Bir yazardan kehanet savurması *beklenilemez. Gelecek, ancak* «bugün» ün gerçekleri bilinerek, tanınarak tanımlanabilir. Sartre'ın çıkış noktası budur. Kendini çağının dışında sayan, kendini büyük çevresinden dışarda gören bir yazarın insanlığa etkili olmasına, Sartre'a göre, imkân yoktur. Buradan yazarın bağımsızlılığı, dolayısıyla sorumluluğu çıkmaktadır. «Burjuva sınıfının düşünce hayatı çözümlemecilikle tanımlanabilir. Bu düşünüşün temeli her bütünün ister istemez basit öğelere ayrılabileceği düşüncesidir» diyor Sartre. Bir kimsenin burjuva olması için «çözümcü» dünya görüşünü edinmesi yeter, diyor. «Burjuvanın iyilikleri -iyilik anlayışı- bireyden bireyedir; birey onun gözünde insanlığın sembolü olduğu için, ona ettiği iyiliği bütün insanlığa edilmiş sayar.» Sartre'ın bu görünüşüne katılmamağa imkân yoktur. Bir dilenciye verilen sadakanın, sadakayı verende yarattığı rahatlığın nedenini bu görüşte aramak gerek.

Şairin sorumsuzluğunu da *reddetmektedir Sartre... «O da* çözümcü düşünüşün doğurduğu bir gelenektir» diyor. «Burjuva yazarlar kendilerini bezelye taneleri gibi bir kutuda yanyana gelmiş saydıkları için aralarındaki beraberlik mekaniktir.»

Sartre'ın özgürlük konusunda söyledikleri çok ilginç: «Burjuva demokrasisinin özgürlükleri birer yalan dolan sadece. Elimizdeki hakların, daha doğrusu sözde-hakların hepsi aslında halkın ancak ufak bir bölüğü için gerçek bir anlam taşıyor»

Kitabın başında Sartre'ı tanıtan Jacques Nathan şöyle diyor: «Sartre'a göre, her yazar sadece yazmak ve yayınlamakla, ister istemez bağımlıdır, çünkü, kendi zamanının sorunlarından kaçamaz ve herhalde yazdığı şeyin sorumluluğunu üstüne almalıdır...... Yazar, önceleri Tanrının buyruğunda bir «papaz» dı: sonra klâsik çağda dar bir okumuşlar topluluğunun üyesi oldu. XVIII. yüzyılda Burjuvalığın hakları uğrunda savaştı. Ama ondan sonra denge bozuldu. Yazar, zenginlerin sırtından geçinen bir insan oldu ve bundan ötürü de utanmaya başladı. Bugün, tek çıkar yolu bağımlılıktır, yâni halkın dâvası uğrunzamanki değil, bugünkü sorumluluğu.

Sartre, yazarın sorumluluğunu şöyle tanımlamaktadır:

1) Özgürlüğün, kurtuluşun olumlu bir kuramını yapmak,

2) Zorbalığı, ezilen sınıfların insanları açısından kötüliyecek bir duruma geçmek.

3) Amaçlarla yollar arasındaki ilişkiyi belirlmek.

4) Bir düzeni gerçekleştirmek ve ayakta tutmak için kullanılan zorbalığın her türlüsüne hemen kendi adına karşı koymak. Bu karşı koyma hiç bir şeyi durdurmaz ya, öyle de olsa.

5) Her zaman, hiç ara vermeden, amaçla yollar meselesi üzerinde, ahlâkla politikanın ilişkileri üzerinde düşünmek.

Sabahattin Eyuboğlu ile Vedat Günyol tarafından temiz bir türkçe ile çevrilmiş olan kitabın başına kısa bir önsöz ve Jacques Nathan'ın Sartre hakkındaki bir yazısı konulmuş. Çeşitli konulara değinmekle birlikte, daha çok bugünün yazarının yerini ve durumunu belirtmek amacıyla yazılmış olan «Çağımızın Gerçekleri» adlı kitap, Sartre'ın düşün dünyasını tanımak için iyi bir anahtardır.

"Tonguç'a kitap„

(Tonguç'a kitap, İmece yayınları: 1. İstanbul 1961, 367 sayfa, resimli. Fiatı: 10 lira)

27 Mayıstan çok önce, Türkiyeye *gelmiş bir yabancı* uzmanla konuşuyorduk, bu bozuk durum nasıl düzelir diye düşünüp tartışıyorduk. «Bir ihtilâl olabilir, diyordu uzman, ama olsa da yeni ve daha *elverişli* bir düzeni kurmak için bilimsel bir temel bulamıyacak sizde ihtilâli yapanlar. Ana meselelerinizi bütün cepheleriyle belirten ve kesin bir dille ortaya seren kaç kitap, kaç inceleme, kaç araştırmanız var? Toprak meselesi, eğitim sorunları, işçi dâvaları, ve daha bir sürü sosyal sorunların çözümlenme çarelerine gitmek için temel bilgi veren eserlere dayanmak gerek. Birkaç köy romanı ya da gazete makalesiyle olacak iş değil bu. Edebiyatı bırakıp problemleriniz üzerinde açık, nesnel monografiler hazırlamıya bakmalısınız. Yoksa fazla bir şey ummayın olabilecek bir ihtilâlden.»

Aradan yıllar geçti, ihtilâl de oldu, bu memleket toplumuna daha elverişli bir düzeni kurmak yoluna yöneldik. Ne var ki, başlıca sıkıntımız uzmanın değindiği sorun, yapacağımız reformlara temel olacak kitapların yokluğu, yahut azlığı. Burada Köy Enstitüleri konusunu alalım sadece. *Bu kurumların ilk çalışmaya baş*ladıkları 1940 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı - kabına çekilmiş, şarklı geleneklerin içinde küflenmiye yüz tutmuş, nerdeyse kitaba düşman bir Bakanlık değildi o zaman *Millî Eğitim* Bakanlığı - resimli, haritalı, rölöveli, istatistikli broşürler yayınlamıştı Köy Enstitüleri hakkında. Daha sonra İsmail Hakkı Tonguç bu memleketin ana dâvasını çözümleme yolunda ilk ileri adımı atan büyük bir eğitimci değil de, zararlı bir adammış gibi eserinden, işinden atıldığı zaman, hiçbir darbenin yıkdırmadığı kahramanca bir tavırla köy eğitimi üzerine yayınlarına devam eder: «İlköğretim Kavramı» (Remzi Kitabevi, 1946), «Canlandırılacak Köy» (Remzi Kitabevi, 1947), «Öğretmen Ansiklopedisi» (1949), «Psikoloji Atlası» (Hayrullah Örs'le *birlikte* hazırlanan bu eser Millî Eğitim Bakanlığı tarafından satın alındığı halde, yayınlanmamıştır, 1950) ve «Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü» (1952).

Bakanlık emrine alınmak, emeklilik işleminin bir yıl uzatılmak gibi türlü haksızlıklara uğrıyan Tonguç'un 27 Mayıs devri*minden sonra Anayasaya girmesi* gereken eğitimle ilgili maddeleri hazırladıktan sonra 23 Haziran 1960 günü birdenbire ölümü Türkiyeyi en değerli bir yurttaşından yoksun kılmakla kalmıyor, memleket çapında öğretim-eğitim dâvasını da başsız bırakıyor. Bir insanın değerini ancak öldükten sonra anlamayı bir gelenek haline getiren bizler gazetelerde Tonguç üzerine yazılar döşeniyoruz. Köy Enstitüleriyle canlı birer kurum oldukları yıllarda pek ilgilenmiyen - istisnalar var tabiî - ya da onları açıkça yeren, Tonguç'a yapılan haksızlıkların haberini bile vermiyen basın ardından yazılan yazıları yayınlamak ve daha da ileri giderek Köy Enstitüsü dâvasını benimsemek yolunu tutuyor. Bu akım «İmece» dergisinin kurulması ile başlayıp, Köy Enstitülerinin yeniden kurulup kurulmaması sorunun geniş topluluklarda tartışılması sonucuna kadar varıyor. Bugün bu dâva toplumumuzun lehte ve aleyhte görüşlerle tartıştığı başlıca toplum dâvalarımızdan biridir. Ana mesele, ya da ana meselenin bazı kolları Cumhuriyet Senatosunda, Büyük Millet Meclisinde bahis konusu edildiği halde, kısa bir süre önce toplanan Millî Eğitim Şurasında üzerinde pek durulmadan geçiştirilmesi yurttaşı bu eğitmenler topluluğunun gerçek memleket meseleleriyle ilişkisi üzerinde şüpheye düşürmüştür.

Tonguç'un ölümünden sonra, Köy Enstitüleri dâvasına inanmış bir grup insan, bu yazının basında sözü geçen boşluklardan birini doldurmak amacıyla, Tonguç'a bir kitap hazırlamaya koyuldular. Kitap hem Tonguç'u insan ve fikir adamı, Köy Enstitüleri dâvasının kurucusu ve Türkiyenin büyük bir eğitmeni olarak tanıtacak, hem de eserini, yani Köy Enstitülerinin ne olduğunu eldeki somut ve nesnel yazı kaynaklarından kamu oyuna açıklıyacaktı. «Tonguç'a Kitap» bir imece, bir işbirliği halinde çıktı. Kimi parası, kimi emeğiyle yardım etti. Kitabın *başlıca değeri dâvayı Tonguç'un* kaleminden olsun, başkalarının kaleminden olsun, açık, toplu ve kısa bir şekilde ortaya koymasıdır.

Bölümleri şunlardır: Tonguç'un Hayatı, tarihleriyle bir tablo halinde verilmiş ve buna İsviçrede yayınlanan Pedaogoji Ansiklopedisinde çıkan biografisi eklenmiştir. Kitap bundan sonra dört bölümlüdür: 1. Kendi yazılarıyla Tonguç (s. 15—114); bu bölümde anılarından, mektuplarından ve eserlerinden seçmeler veriliyor. II. Başkalarının yazılarıyla Tonguç (s. 136—258); bu bölüm çeşitli *gazete ve dergilerde Tonguç'un* ölümünden sonra yazılan yazıları toplar. III. Köy Enstitüleriyle Tonguç (s. 263—337); bu bölümde Köy Enstitüleri nedir, nasıl çalıştı ve neden böyle çalıştı sorularına cevap verilir ve bu kurumlar özellikleriyle incelenir. Kitabın asıl teknik bölümü olan bu bölümde Köy Enstitülerinin niçin şehir dışında kurulduğu, öğrencilerin nasıl seçildiği, niçin öğrencilere zanaat öğretilip kendi köylerine öğretmen olarak gönderilmelerine önem verildiği, ekip (imece) ve kooperatif çalışmaları, sanat ve okuma faaliyeti, balıkçılık, öğretmen adaylarının stajları, köy eğitmeni yetiştirme kursları gibi sorunlar incelenmektedir. Bu ve IV. Tonguç'un yazıları ve kitapları adlı (s. 348—361) Tonguç'un eserlerini kısaca tanıtan *son bölümle «Tonguç'a Kitap»* konuyu derine götüren, çok çeşitli yönlerden aydınlatan ve eldeki malzemeyi açık seçik ve güzel bir biçimde toplıyan değerli bir eserdir. Yalnız okuyucunun faydalanmasını ve aydınlanmasını hedef güdüp de başarıya bu kitap kadar ulaşan eserler Türkiyede parmakla sayılabilecek kadar azdır desem yanılmış olmam sanıyorum.

I. H. Tonguç

Baskısı 17 Nisan 1961 yılında tamamlanıp satışa çıkarılan bu kitabın bugünedek niçin az satıldığını okurlarıma sormak isterim bu yazıda. Günümüzün ana dâvalarından biri olan öğretim - *eğitim dâvasının ilerici ve gerici* görüşlerle bu derece benimsendiği bir zamanda «Tonguç'a Kitap» kapışılacakken, hak ettiği ilgiyi henüz görememiştir. Burada toplumumuzun ileri gitmesini her alanda köstekliyen bir davranışa değinmek gerek: bilimsel temellere dayanmadan, objektif bilgi malzemesine rağbet etmeden savunmaya veya yermeğe girişiriz meselelerimizi. Böylece savunmamız da, yergimiz de köksüz olur. Birkaç nutuk, üç beş gazete makalesi, o kadar. Bu gidişle devrimler olur, ama yabancı uzmanın dediği gibi kök salmaz. Yıllar *geçer de bir arpa boyu yol ala*mayız.

A. E.

Kütle kültüründen korkmamalıyız..

Süreyya'ların, B.B. lerin, Liz Taylor'ların hayatımızı istilâ etmesi, aydınları rahatsız ediyor. Kütle kültürü, aşağılık tabakaların âdi eğlencesi, kütlelerin afyonu sayılıyor. Sosyolog Edgar Morin ise aksi fikirde. Kütle kültürünün insanlığa yeni ufuklar açtığına inanıyor. Sevil Yurdakul tarafından hazırlanan bu yazıda Edgar Morin'in fikirlerinin bir özetini bulacaksınız.

Elli yıl içinde yeryüzünün büyük vücudu içinde hayret verici bir sinir sistemi teşekkül etti. Teleskriptör, rotatif, pelikül, manyetik bantlar, radyo antenleri ve televizyonun taşıdığı ses ve resimler... Yürüyen, uçan, herşey gazete ve dergi taşıdı, atmosferin bir tek zerresi yoktu ki bir âletin mesajlarıyla titreşmesin, bir hareket yoktu ki derhal görülür işitilir hale getirilmesin...

Kitap, gazete v.s. o zaman da bilinen şeylerdi tabii. Fakat asla kültür ve özel hayat, ticari ve sınai akımın içine bu kadar girmemişti ve asla eskiden hortlak nefesleri, peri fısıltıları, cüceler, cinler, şeytanlar ve Allahların sözlerinden ibaret olan ve bugün dalga ve titreşimlerin taşıdığı sesler ve şekiller asla bu kadar endüstriyel olarak imâl edilmemiş ve ticari meta haline gelmemişti. İkinci Cihan Harbinin bitiminde Amerikan sosyolojisi bu yeni tip kültürü keşfediyor ve onu tanıyıp kabul ederek adına kütle kültürü diyor. Kütle kültürü, yani büyük sanayiin dev metodlarına göre istihsal edilmiş kültür. Dev dağıtım teknikleriyle yayılan kütle kültürü sadece hoş ve eğlenceli şeylerle doludur. Çalışmaya, iş hayatına ait meseleleri bilmiyor, tanımıyor, ailevi tesanüt[illegible], sevgi ve saygıdan çok yuvanın rahat[illegible] ilgileniyor. Üstünde onların ağırlı[illegible] hissetse dahi, siyasi ve dini meselele[illegible] dışında kalıyor. O, bir yandan sadece [illegible] hayatının ihtiyaçlarına, özel, ha[illegible] icaplarına, istihlâk ve rahata öte[illegible] aşk ve saadete hitap ediyor:

Margaretti'in Townsend'e sonra Tony'ye olan aşkı Elizabeth'in Philippe'e aşkı, Süreyya'nın Farah Diba'nın aşkları... Yıldızlar mitolojisinin konusu da gene aşk. B.B. ler, Jacques Charrier'ler Anette Vadim, Sacha Distel, Yves Montand, Marilyn Monroe, Liz Taylor'ların aşkı [illegible] cümleleri yıldızlar arasında salgın haline geliyor.

Bu müzikli, fotoğraflı, filmli, röportaj[illegible] bilinen tanınan doyulmuş aşk ta[illegible] bir veçhe alıyor. Modern sa[illegible] en büyük mevzuunu teşkil ediyor. Kütle kültürü sayesinde aşk, trajik veya [illegible] anlaşmazlıklar çıkmazını aşı[illegible].

Bu aşk, Enna Bovary veya Prenses de Cleves'in müesseseler karşısında gerile[illegible], kırılan aşkı değildir. Bu sonu, birleş[illegible] de neticelenen veya ölümle ayrılıkla [illegible] eren Tristan—Iseut Romeo—Juliette'in aşkı da değildir.

Bu her nevi şahsi hayatın elzem ve [illegible] temelidir. Batı örf ve ananesi, [illegible] diğer büyük tarihî ananeler gibi ve fakat belki de diğerlerinden çok daha net olarak XIII üncü asırdan itibaren seksüel aşkı, ruhi aşkın karşıtı olarak kabul ettiğiyordu.

Bu tezat aşk ve evlilik arasındaki tezadı ancak kısmen kapsıyordu.

Ruhi kavramlar, hisler değerlendirilmekte, cinsi olanlar günahkâr addedilip [illegible]mekteydi. Bu aykırılık popüler [illegible]larda olduğu kadar filmlerde de ba[illegible]. Bir yanda, mâsum bakire veya saf [illegible], diğer tarafta günahkâr kadın veya [illegible] baştan çıkarıcı, 1930 lardan itibaren [illegible] aşkla, bayağı cinsi aşk bir arada yer [illegible] başlıyordu. Yalnız saf veya yalnız [illegible] aşk, yerini aynı zamanda hem [illegible] hem ciddi sentetik bir aşka terke[illegible] ve bu aşk, ağızdan öpüşmeler, ve [illegible] kâh melekvari sentetik bir sev[illegible] sembolize ediliyordu. Cinsi câ[illegible] ve ruhi anlaşma, bütün bir histe ta[illegible].

[illegible] Leites ve Martha Wolfenstein, Rita Hayworth'un çevirdiği Gilda, [illegible] filmle bu yeni kadın ve aşk tipinin [illegible] oldular. Yeni yaratılan kadın ti[illegible] orijinalli, adına «Good-badgirl» [illegible] bir fahişe veya vamp görü[illegible], fakat film hikâyesi bize [illegible] saf, sadece gerçek aşkı arayan [illegible] sahip olduğunu gösteriyordu. [illegible] bu hayali tipi çok boyalı süslü, fakat şefkat ve mutluluktan gerçek aşktan başka şey aramayan, modern kadın tipini canlandırıyordu.

Bu Marguerite'le Truvali Helena karışımının, küçük burjuva dekoru içindeki hayatıydı. Marguerite Mox Factor veya Madom Express sayesinde Truvalı Helena gibi süslenmiş, evini süsleyip yemek yaparken bir yandan da büyük Faust'u hayâl ediyor.

Hem erkek, hem dişi

Yani filmlerde, basında, radyo, televizyon yayınlarında, hem erkekleri hem de kadınları ilgilendiren mevzular yer almaktadır. Sadece spor daha çok erkekleri ilgilendiriyorsa da, erkeklere mahsus ayrı bir kesin kütle kültürü içinde mevcut değildir. Bir erkek dergisi olan «Adam» ve dar alanlı kalmış, buna mukabil dev bir kadın dünyası yayınları, büyük basının bağrında gittikçe gelişmiştir.

Fransada, haftalık kadın dergilerinin tirajı 10 milyon, aylık dergilerin çıktığı haftalar ise 15 milyonu bulmaktadır. 6 milyon kadın mecmuası (Marie—Claire Echo de la Mode, Elle, Femmes d'Aujourd'hui, Marie — France), 5 milyon kalp hikâyeleri satan mecmualar (Nous Deux, Confidences, Festival), 3 milyon moda, triko, patron-model mecmuaları...

Kadın basının iki temel konusu olan ev, rahatlık ve diğer taraftan aşk, cazibe, kütle kültürünün de iki büyük temasını teşkil etmektedirler. Kadın dergilerinin tavsiye, reçete, patron, model ve faydalı adresleri, kalp postası; günlük görgünün, pratik hayatın güçlük ve problemlerini çözüp yöneltirken, kadın basının etkisi ve kontrolu altında yeni bir konfor ve rahatlık sanatı ve ona paralel olarak hoşa gitme sanatı, yeni yaşama bilgisi içinde gittikçe artan bir önem kazanmaktadır. Bugün makyajını, giyim ve endamını muhafazaya son derece titiz, şık süslü kadınlara öylesine alıştık ki bu görünüşün altında ne derece titiz, şık süslü kadınlara öylesine alıştık ki bu görünüşün altında ne gizlidir unutmaktayız. Fahişelere, modern kadının tuvaletini biraz daha mübalâğalandırmaktan başka şey kalmıyor. Modern kadın devamlı bir arzu uyandırmak istercesine güzelleşmek çabasında. Günümüzde büyük batı şehirlerinin normal kadını, Gorki'nin kadınlarının gözünde birer fahişedirler. Kadın basını kütle kültürünün temel pratik değerlerinin nüvesini taşımakta: Ferdin özel hayatı, rahat ve konfor, aşk, mutluluk... Kadınlığın büyük genel meseleleri kütle kültürü içinde geniş çapta gelişmektedir Kadın dışı basında sadece erkeğe ait basın değildir. Kadınların yaygın baskısı kapak-kızı denen olayda da yoğun olarak etkisini gösterir. Her nevi derginin kapağını bir kadın yüzü süslemektedir. Paris-Match, Jours de France v.s. gibi. Her iki cinsi de ilgilendiren dergilerin kapağında erkek resmi görüldüğü pek enderdir.

Yeni ilâhlar

Hayalle, gerçeğin kavuştuğu noktada, insanlığın modern ilâhları olan basının büyük yıldızları yer almaktadır. Bunlar sadece şöhretli yıldızlar değil, şampiyonlar, Prens ve prensesler, krallar, hovardalar; kâşifler, meşhur artistler, Picasso; Cocteau, Dali ve Sagan'lardır. İçlerinden bazılarının ilâhlığı hayâlden doğmakta (filmlerde canlandırılan rollerden) diğerlerinin işgâl ettikleri kutsal mevkiden (kral, başkan, prensler) ve yaptıkları büyük işlerden, hatta çapkınlıklarından (playboy) doğmaktadır. Margaret ve B.B., Süreyya ve Liz Taylor, prenses ve yıldız basının Olemp dağında, kokteyllerde, resmi kabullerde, Kapri, Kanarya adaları ve diğer büyük gezilerde karşılaşırlar...

Olemp mitolojisini bünyesini bu arada gizli bir dert kemirir. İç gerçek, yani Olemplilerin gerçek hayatı, kütle-kültürü insanların çoğunun bilmesi halinde tehlikeli olacak çok şeyi gizlemeyi başarmakta ise de (homoseksüalite, esrar, afyon v.s) Rita Hayworth'un boşanmaları, Şah ve Süreyya'nın ayrılığı, Marilyn'in uyku kürleri, Martin Carol'un Tahiti deki umutsuz yalnızlığı, terkedilen Vadim'in mutsuzluğu, Fransoise Sagan'ın evlilikteki başarısızlığı, Birigitte'in ebedi buhranları anlata anlata bitmek bilmez.

Elizabeth Taylor

Olemp'in betbahtlıkları ve Happy-end (mutlu sonuç) arasında garip bir tezat hüküm sürmektedir. Şayet Olemp ideal tarzda mesut görünmekten vaz geçse, Happyend, muzaffer hükümranlığını devam ettirebilecek midir? Olemp'i kemiren dert modern ferdiyetciliği kendi öz varlığında yıpratacak olan bir kötülüğün öncüsü müdür?

Doyuran, tatmin eden bu sahte, yaldızlı mitoloji içinde yok edilmeyen, karşılaşıp mücadele etmeyi gerektiren hayat güçlükleri belirmeyecek midir?

Şimdiden çatlaklar başlamıştır. Bir yanda, tabii ve maddi ihtiyaçlara daha az esir olan, öte taraftan geçici ve boş zevklerin kölesi bir hayat. Daha mükemmele yönelen bir yaşantı ve buna karşılık deruni bir tatminsizlik...

Daha az zor bir çalışmaya karşılık, ilgiçliğini kaybetmiş bir işhayatı. Baskısı azalan bir aile karşılığında, ağırlaşan çoğalan bir yalnızlık duygusu. Koruyucu, yardımcı bir devlet, ve öte yanda herzamankinden daha önlenemeyen ve anlamsız ölüm, bir yanda insanlar arası münasebet ve bağlantıların artışı, öte yanda bu bağların güvenilirsizliği gittikçe özgürleşen aşk ve öte yandan aşkların devamsızlığı, bir yanda kadının bağımsızlığı buna karşı, kadının yeni nevrozları. Bir yanda daha az eşitsizlik, öte yanda daha çok egoistlik. Bu çatlaklar, daha fazla derinleşecek midir? Bu mutluluk efsanesine ve emniyet felsefesine bağlı köksüz, sun'i eğlence ve zevke bu derece düşkün günü gününe ve sathi yaşantıya hangi ölçüye kadar tahammül edilecek?

Modern ferdiyetçiliğin tamamlanması, nereye kadar çözülüp dağılmadan gidebilecek?

Kütle kültürünün gelecekteki gelişimi hangi ölçüde bu problemleri maskeliyecek veya aksine yeni yaşantı zorlukları ile çatışacak?

Ana konu olan mutluluk sarhoşluğunu, mutluluk güçlükleri hangi ölçüde takip edecek?

Radyo ve mokrosilonlar Bach ve Albau Berg'i cep kitapları Malraux, Camus ve Sartre'i röprodüksiyonlar ise, Francesco, Masaccio, Cesanne ve Picasso'yu yüzbinlerce sayıda çoğaltmaktadırlar. Başka şekilde ifade edersek, yüksek kültür, ucuz kitaplar, plâklar ve röprodüksiyonlar sayesinde demokratlaşmıştır. Fakat gerçek kültürle kütle — kültürü arasında ayrılığın, tamamen şekli kaldığı bir bölge mevcuttur. Örneğin Camus'un eserleri, kütle—kültürü girse dahi yüksek kültür hürriyetini terketmemektedirler.

Entellektüeller, kütle—kültürünü, cehalet cehennemlerine fırlatmaktadırlar. Bazıları onu aşağı tabakaların adi eğlencesi, diğerleri kütle uyuşturucusu (afyon v.s. gibi bir esrar) saymakta, onu halkı kendi gerçek meselelerinden uzaklaştırmakla suçlandırmaktadırlar. Hernevi değer yargısını bir tarafa bırakarak, entellektüel, kültürlü sınıfın topyekün bu akıma karşı olduğunu teşhis edebiliriz.

Kültürlü adamın çektiği ızdırap tek servetinin elinden alınmış olması değil. Bu endüstrileşme in içinde kendisininde, küçük memur olarak hissesinin bulunması, nefret ettiği bir davaya hizmet eder duruma düşmüş olmasıdır. Bu yayma, genelleştirme sonunda, bütün bir sanat ve kültür anlayışı, endüstriyel teknikler sayesinde, değerini kaybetmiş kütle — kültürünün istihlâk maddesi haline gelmiştir. Kapitalizm büyük kültür haznesinin bağrına hesap makinelerini yerleştirmiş, bilgiyi ilmi, sanatı, kâr ve geçim vasıtası haline getirmiş, verimli bir alım satım konusu yapmıştır. Kültür sanayii yüksek istidatlı gazeteci ve yazarlara bol kazanç ve ücretler vermekle fakat bu istidatların sadece kendi istidatlarına uygun kısmını nemalandırmaktadır. Demek ki yaratıcı zekâ ve deha ağır bir bürokrasinin ve iş bölümünün altında az gelişmiş imkânlara sahip olabilmektir

France-Dimanche'in röportajcısı Margaret'in maceralarını yazdığı stilde Lenine'in tevkifini yazmakta, bir Dassin «Kanun» adlı filmi çevirmek için Gina Lollobrigida'ya tahammül zorunda kalmakta, bir Benedek unutulmaktan kurtulmak için, optales senaryoları kabullenmekte, senaristler kendilerinin dahi hor gördüğü senaryolar yazmaktadır. «Böylece sık sık, «Bu film benim sayılmaz, bu artisti almağa mecburdum, bu happy-end'i kabul etmem gerekiyordu v.s. v.s.» gibi mazeret ve bahanelerle» tenkitçilerden kurtulmaya çabalayan yazarlar, senaristler rejisörler görüyoruz. Kültür sanayiinin bağrında sade eserinden utanmakla kalmayıp, o eserinin kendilerine ait olduğunu dahi inkâr eden, imzadan kaçınan yazarlar belirmektedir. Yazarla eseri birbirini nakzeden iki unsur olmakta ve bir sanatkârın en büyük zevki, hissi tatmin olan eseriyle arasındaki bağ kopmakta, artist kendi öz benliğini eserine yansıtamamaktadır. Bu bakımdan sanayi işçisinin durumu ile sanatçınınki aynıdır. Yalnız körleştirilen sakatlanan kazancı çok daha yüksektir. En hor görülen, beğenilmeyen eser, en fazla alkış toplamakta ve bu moral bozucu olay, vicdan rahatsızlığı, tatminsizlik ve sinizm doğurmaktadır. Manevi tatminsizlik derinleşmekte ve en fazla para kazanan sanatkârlar dahi kapitalizme düşman kesilmektedir.

Zamanımızda mecmualar, sinema, radyo ve televizyon dünya yüzündeki bütün ülkelerde yerleşmiştir. Kütle haberleşme sistemi evrensel bir sistemdir.

A. Birleşik Devletlerinde bir şekil kazanan kütle—kültür diye adlandırılan kültür Batılı milletlerin film, basın, radyo ve televizyonunda yayılmıştır. Bu gelişme daha da ileriye gidiyor. Hollywood filmleri kürenin 2/3 üne gidiyor. İktisadi ayrılıklara rağmen kütle kültürü, Asya ve Afrikada gelişme yolundaki ülkelere sızıyor. Rusyada caz ve rock and roll denir. Demir perdenin deliklerinden geçiyor ve ta Sibiryaya kadar gençliğin karaborsa ağlarını takip ediyor. Ne olursa olsun Stalinci film konuları manevi değerlere, aşka ve eğlenceye yer veriyor. Daha iyisi: Sovyetlerin ilk feza uçuşu aynı za-

Türkiye'de Amerikan sansürü...

Yerli sansür derdi yetmiyormuş gibi bir de Türkiye'ye gönderilen ya da gönderilecek Amerikan filmlerine uygulanan Amerikan sansürü var. Bu sansür, Türkiye'de dolar sıkıntısı çekilmeğe başlandığı günlerde doğmuştur. 1956 da, iki yıldan beri Amerikan şirketlerine biriken borçlar iki milyon doları bulduğu vakit bunların ödenmesi imkânsızlığı belirmiş, Türkiye'ye hiç bir Amerikan filmi gönderilmemesi tehlikesi ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine, o zamanki Amerikan büyükelçisinin aracılığıyla Türkiye için de «Information Media Guaranty» programı uygulanmağa başlanmıştı. Buna göre, Birleşik Amerika'nın propaganda işlerini yürüten «United States Information Agency» ile anlaşma imzalıyan Amerikan dağıtımcıları, Türk ithalcilerinden filmlerinin bedelini Türk parası olarak alıyorlar, Amerikan hükümeti de bu bedelin 600 bin dolara kadar olanını dolara çevirmek taahhüdüne giriyordu. Her yıl yenilenen bu anlaşmada, *her yıl için ayrı bir* tutar tespit ediliyor, bunu aşan miktar Türk hükümetince dolar *olarak transfer ediyordu.* Meselâ son 1960—61 yılı anlaşmasında bu tutar 400 bin dolardı, yani *Amerikan hükümeti bu kadar* Türk parasının karşılığını Amerikan şirketlerine dolar olarak ödemeği üstüne alıyordu. Ayrıca Türk hükümeti de bunun dışında 400 bin dolar transfer etmeği taahhüt etmişti. Bunun dışında, 1954 ten beri biriken ve 5 Ağustos 1958 de Türkiye'de yapılan devalüasyonla üç misline fırlayıveren borçlar vardı ki, bu da yine «USIA» ile imzalanan anlaşmaya göre, 12 yıllık bir dönem içinde üçer aylık taksitlerle ödenecekti. Bu, işin mali yönü. Bir de, «USIA» nın işe karışmasından dolayı ortaya bir propaganda yönü çıktı. Türkiye'ye gönderilen filmlerin yarı bedelinin döviz karşılığını Amerikan şirketlerine ödeyen «United States Information Agency» ile bunun Türkiye'deki şubeleri «Unites States Information Service» (USIS), Türkiye'ye gönderilen Amerikan filmlerini süzgeçten geçirmeğe başladılar. Önce, «Amerika'yı yabancılara kötü tanıtan» Amerikan filmleri, yıllık ithal listelerinden silinmeğe, gözden kaçıp da Türkiye'ye gitmişse «USIS» tarafından burada gösterilmesine engel olunmağa başlandı. Nitekim 1956—57 mevsiminde gösterilmek üzere Türkiye'ye gönderilen «Blackboard Jungle - Karatahta cengeli» ertesi mevsim «Garment Jungle - Elbise cengeli» «Killer's Kiss Katilin busesi» «Written on the Wind - Rüzgâra yazılı» «USIS» tarafından geri çevrildi. Hattâ daha tuhafı, Türkiye'ye gelen, sansürden geçen, dublâjı yapılıp Anadolu sinemalarında gösterilmeğe başlanan «The Big Knife - Büyük bıçak» filmi, «USIS» in baskısıyla, getirici şirket tarafından sinemalardan çekildi. O vakit sinema yazarlarınca yapılan uyarmalar üzerine bir süre hızı dinen bu sansür, son yıllarda daha geniş ölçüde uygulanmağa başlandı. Artık, yalnızca «Amerika'yı kötü tanıtan» filmlerin listelerden silinmesiyle yetinilmiyor, bundan başka «Amerikan yaşayış tarzının iyi yönlerini yankılıyan, Amerika'yı iyi bir ışık altında gösteren» filmlerin listelerde yer almasına özel bir dikkat harcanıyordu. Bu, propagandanın kibarcasıdır ve bizim sansür tüzüğünün yasakladığı «her hangi bir devletin siyasî propagandasını yapan» hükmüne girer. Buna rağmen resmi makamlardan *en ufak bir itiraz yükselmemiştir.* Oysa «USIA» ile «USIS» bu sansür işini o kadar azıtmışlardır ki, doğrudan doğruya Amerikan şirketleri bundan sızlanmağa başlamışlardır. Nitekim geçen hafta İstanbul'a gelen «United Artists» in Avrupa ve Ortadoğu Satış Müdürü Auerbacher, bu yıl «USIA» ya sunulan otuz filmlik listeden ancak birine izin verildiğini açıklamıştır. Önemli olan nokta şudur: «United Artists» uzun bir süreden beri hemen yalnız dağıtımcılık işini yapmakta ve bağımsız sinema çalışmalarını desteklemektedir, yani bugün Amerika'da çevrilen en iyi, en bağımsız eserler «United Artists» eliyle dağıtılmaktadır. Buna göre, «USIA» ile «USIS», ya Amerikan propagandasını yapan ya da suya sabuna dokunmayan en «döküntü» Amerikan filmlerinin Türkiye'de gösterilmesine izin vermekte, en iyi Amerikan filmlerini ise yasaklamaktadır. Bunun her bakımdan yersiz ve yanlış olduğu açıktır. Önce şunu belirtelim: Bugün «Informational Media Guaranty» programıyla Amerikan filmleri alan yalnız dört ülke vardır: Yugoslavya, Polanya, Güney Viyetnam, Türkiye. Oysa, bunlardan Yugoslavya ile Polonya'nın tutumları, Türkiye ile Güney Viyetnam'ınkinin tamamiyle karşıtıdır. Yugoslavya ile Polonya'ya gönderilecek filmlerin seçimini «USIA» ile «USIS» yapmazlar, aksine bu ülkeler kendi topraklarında gösterilecek filmleri kendileri seçerler, istemediklerini de almazlar. Yılda 400 bin dolarlık döviz transferi karşılığı propaganda imtiyazı satmak, buna karşılık en «döküntü» filmleri almak akıl kârı sayılamaz. Kaldı ki, Türk film getirici şirketleri ve Türk seyircisi, Türkiye'ye gelen filmlerin bedelini Türk parası olarak kuruşu kuruşuna ödemektedir. Dövizin transferi için şu ya da bu «kombinezonun» bulunuşu onları hiç ilgilendirmez ve kötü mal satın almağa, kötü film seyretmeğe, açık bir propagandaya konu olmağa yeter sebep sayılamaz. İnsanın, Nasrettin Hoca hikâyesindeki gibi «Al abdestini ver pabucumu» diyeceği geliyor.

Nijat Özön

SİNEMA HABERLERİ

A.B.D.

1961 yılında Amerika Birleşik Devletlerin'deki sinema çalışmaları için Oscar ödülleri 9 Nisanda dağıtılmıştır. Bu 34 üncü Oscar dağıtımı şöyledir: En iyi film: «West Side Story — Batı mahallesi öyküsü» (Rejisör: Robert Wise, Jerome Robbins) — En iyi erkek oyuncu: Maximilian Schell («Judgemen. at Nüremberg — Nüremberg'te yargı», Stanley Kramer) — En iyi kadın oyuncu: Sophia Loren («Due donne — İki kadın» adlı İtalyan filmindeki oyunu için, Vittorio de Sica) — Yardımcı erkek oyuncu: George Chakiris («Batı mahallesi öyküsü») — Yardımcı kadın oyuncu: Rita Moreno («Batı mahallesi öyküsü») — Rejisör: Robert Wise ile Jerome Robinns («Batı mahallesi öyküsü») — Kamera çalışması (siyah-beyaz): Eugen Shuftan («The Hustler — Becerikli») — Kamera çalışması (renkli): Daniel L. Fapp («Batı mahallesi öyküsü») — Senaryo (orijinal): William Inge («Splendour in the Grass — Çimendeki ihtişam», Elia Kazan) — Senaryo *(adaptasyon):* Abby Mann (Nüremberg'te yargı») — Beste (müzikli film): Saul Chaplin, Johnny Green, Sid Raymond, Irwin Kostal («Batı mahallesi öyküsü») — *Beste* (dram ya da komedi filmi): Henry Mancini («Breakfast at Tiffany's — Tiffany's de kahvaltı», Blake Edwards) — Şarkı: Henry Mancini *ile* Johnny Mercer (Tiffany's'de kahvaltı») — Kısa konulu film (canlı-resim): «Ersatz» (Yugoslav filmi) — Kısa konulu film (oyunculu): «Seawards the Great Ships — *Denize* doğru büyük gemiler», Hilary Harris, İngiliz filmi) — Dokümanter (uzun): «Le ciel et la boue — Gök ve çamur» (Pierre-Dominique Gaisseau, Fransız filmi — Dokümanter (kısa) : «Project Hope — Umut tasarısı» (Frank Bibas) — En iyi yabancı film: «Sasom i en spegel — Karanlık camda öte» (Ingmar Bergman, İsveç filmi) — Montaj: Thomas Stanford («Batı mahallesi») — Kostüm (siyah-beyaz): Piero Gherardi («La dolce vita — Tatlı hayat», Federico Fellini, İtalyan filmi) — Kostüm (renkli): Irene Sharaff («Batı mahallesi öyküsü») — Sanat *direktörlüğü (siyah-beyaz):* Harry Horner ile Gene Callahan («Becerikli») — Dekor *(siyah-beyaz):* Albert Brenner («Becerikli») — Sanat direktörlüğü ve dekor (renkli): Boris Leven, Victor *Gangelin («Batı mahallesi* öyküsü») — Ses kaydı: Gordon Sawyer («Batı mahallesi hikâyesi») — Özel etkiler (görüntü): Bill Warrington «The Guns of Navarone — Navarone topları», J. Lee Thompson) — Özel etkiler (ses): Vivian C. Greenham («Navarone topları») — Özel şeref ödülleri: Yapımcı Stanley Kramer, rejisör George Seaton, Koreograf Jerome Robbins, «20 th Century-Fox» idarecisi Fred Metzler, «Warner Brothers» reklâm müdürü Bill Hendricks.

Hollywood'un emekli ve en verimli rejisörlerinden Michael Curtiz 11 Nisanda öldü. 1888 yılında Budapeşte'de doğan, Macaristan, Avusturya, İtalya, Almanya, İngiltere'de filmler çeviren Curtiz, 1926 da Hollywood'a yerleşmişti. En kötü filmlerden en iyilerine kadar her çeşitten film çevirmeği başaran Curtiz'in önemli eserleri «Angels With Dirty Faces — Kirli yüzlü melekler» (1938), «The Breaking Point — Denizciler kasırgası» (1950), Hemingway'in «To Have and Have Not» adlı romanından), «Mildred Pierce — Ömre bedel kadın» (1945), en «popüler» eserleri arasında da «Captain Blood — Kanlı korsan» (1935), «The Adventures of Robin Hood — Robin Hood» (1938), «Casablanca — Kazablanka» (1942) vardı.

manda Amerikanvari şaşaaya yer vermektedir. Titov'un güzel karısıyla samimi resmi özel hayatının resimle halka sunuluşu, bu ilk kozmonotu Doğu dünyasının ilk batıvari kahramanı yaptı.

Kütle kültüründe fevkalâde bir fethedici, baştan çıkarıcı vardır. Tabiî, mukavemeti dikkate almak lâzımdır. Çin gibi bazı milletler buna toptan kapalıdırlar. Diğer bazılarında din, devlet, aile bu istilâyı önlerler. «Her şeyden önce istihsal» gibi ideolojiler bu kültürü yasaklar. Kütle kültürünün mahiyetinde millilik, devlete ait olmak, biriktirici olmak sıfatları yoktur. Özü sevgiye ait (saadet, aşk), tahayyül edilen (maceralar, hürriyetler), veya maddî (refah) ihtiyaçlardır. Fakat bu aynı zamanda onun fethedici kuvvetidir de. İçtimaî ve teknik gelişmenin yeni hayat şartları yarattığı ve eski geleneksel kültürlerin yıkıldığı yerde yeni şahsî ihtiyaçlar, konforun saadetin ve refahın araştırılması ön plâna geçiyor.

20. Asırda, refah ve saadet ihtiyaçları yayıldıkları ölçüde kütle kültürünün *evrenselleşmesine* yardım ediyorlar. Buna karşılık ta kütle kültürü de bu ihtiyaçları yayıyor. Yani *kütle kültürünün yayılması* sadece bir yeni medeniyetin dünyaya yayılmasından meydana geliyor, üstelik bu yayılmayı *da geliştiriyor.*

Kütle kültürü folkloru tamamiyle yok etmiyor: eskilerini kozmopolit bir *yeni folklorla dolduruyor: Kapak erkekleri,* kapak kızları, rock and roll, samba, şarkılar, radyo ve televizyon oyunları va. *Bu yeni kozmopolit folklor* kendisiyle birlikte mahallî millî *ve* etnik folklor parçalarını da sürüklüyor: Bir mânasıyla evrensel bir yapı meydana getirmek için birleşen bir folklorlar kirmesidir bu: Zenci — Amerikan asıllı caz, napoliten şarkı, elevator neğmeleri (sambalar, bayanlar, cha-cha-cha'lar), Iiyed, *Fire* çocukları, Mustafa, bütün bunlar Avrupa Amerika, Asya, Afrika, Okyanusyada plâk kutularında bulunur.

Brigitte Bardot

Mahalli renk, tadı, koku, hava yok oluyor. Kültürel mahsül, kültürel konserve yayılıyor.

Bu kozmopolit kültürün iki gövdesi var. Gövdelerden biri bütün medeniyetler için ortak. Öbürü ise, şahsî saadetini arıyan, *daha iyi yaşamak istiyen ve evrenselleşen* yeni bir modern insan tipinin çıkışını temsil ediyor.

Bunun için kütle kültürü Asya ve Afrikaya kolayca yayılıyor. Oralarda, Batıda önceden gelişmiş, yeni yeni ihtiyaçlar uyandırıyor. Kütle kültürü, her alanda kültürel örnekler götürüyor. Aşkî münasebetler, güzellik, geyinme, teşhir etme, şehvet görgü; *evdöşemesi gibi. Bu* kişilik örnekleri çabuk tutmaktadır. Zira onlar, hızla yükselen dünya çapındaki büyük teknisyen medeniyetinin kültürel tarafını temsil etmektedir ve bir kurtuluşu müjdeler görünmektedir.

Burada bir soru akla geliyor: Batı toplumlarında, ekonomik değişiklikler, *özellikle sanayileşme hareketi* zihniyetleri değiştirdi. Az gelişmiş Dünyada ise, enbaşta sinema ve radyo olmak üzere haberleşme sanayii, bu çok hafif sanayi, toplum değişmeden, zihniyetlerde ihtilâl yaratmaktadır. Batıda, kulak ve göze hitaben kültür gelişmeden önce, okuma yazma meselesi çözülmüştür. «Fakir Dünya» da durum, tersinedir. Geniş çapta kara câhilliğe rağmen, göz ve kulağa hitab eden kültür yayınlamaktadır.

Tezat buradadır. Bir taraftan, dünya yüzünde Amerikan hayat tarzı veya burjura Ferdiyetçiliği değerleri yayılmakta, diğer taraftan bu kültür, Fakir Dünyanın uyanışını sağlıyarak, burjuva hakimiyetinin ve Amerikan üstünlüğünü tahrip edici bir rol oynamaktadır.

İtalyan sinemasında

ileri bir adım:

«Milano'da Mucize»

(Miracolo a Milano)

Azra Erhat

Avrupa şehirlerinin meydanlarında, gotik kliselerin binbir kabartmalarla süslü cephelerinin önünde oyunlar oynanırdı Ortaçağda. İsa'nın ya da azizlerin hayatı ile ilgili bu oyunlara «Mystères» veya «Miracles» denirdi. Mucize doluydu çünkü bu oyunlar, din gücüyle azizlerin şer kuvvetlerini nasıl yendikleri, tüyler ürpertici işkenceler pahasına insana, insanlığa nasıl yardım ettikleri, ölüleri diriltip, hastaları iyi ettikleri, açları doyurdukları, yoksulları barındırdıkları, dertlerin her türlüsüne deva buldukları gösterilirdi. Allah Baba, İsa, Meryem, azizler, melekler, şeytanlar renk renk, çeşit çeşit kılıklarla çıkardı oyuna, katedralların göklere yükselen oymalı kuleleri duvarlardan sarkan acayip hayvan heykellerinin ve ortalığı saran dinsel havanın arasında bu mucizeler birer mucize olmaktan çıkar, meydanda toplanmış, yüreği inanç dolu halka [illegible] azizlerin bu dünyada yaşadıkları, cennetin bir an için yer yüzüne yerleştiği kanısını verirdi. İnsan da öyle bir yaratıktır ki, gördüğü oyunun oyun olduğunu, yalan olduğunu bile bile inanır gerçekliğine, üstelik de oyunda gördüğü iyiyi güzeli çevresinde gerçekleştirmek için bir çaba gücü doğar içinde.

Bu mucize oyununu yirminci yüzyılın ortasında yeniden diriltmek olur mu? Ortaçağ insanını mucizeye ve dolayısıyla bu oyunlara inandıran dinsel inançlarıydı. Kötülüğü savunmak ve iyiyi yer yüzünde gerçekleştirmek için o insan dinden alıyordu gücünü. Bugünse nereden, hangi kaynaktan alabilir? İtalyan neo-realist filmcilik akımının büyük ustası Vittorio de Sica bu soruya cevap veriyor: mucize yaratacak güç halkın gücü, [illegible] gerçekleştiren halkın gücüdür, diyor. Ve bu inançla gerçekçi rejisör bir mucize filmi yaratıyor. Öyle güzel, öyle kandırıcı bir film ki, sinemadan çıkarken tüm umut, tüm iyimserlik kaplıyor benliğinizi, mucizenin gerçek olabileceğine inanıyorsunuz, çünkü filmin gözünüzün önüne serdiği güç yirminci yüzyılda dinleri de aşan dirilikte bir güçtür: Halkın gücü.

Filmi bölüm bölüm, sekans sekans anlatacağım:

1) Bir ihtiyar kadın bahçesinde [illegible]. Viyak viyak bebek sesleri. Kadın koşuyor, lahanaların arasında bir bebek, çırılçıplak, tombul bir oğlan. Bebeği atkısına sarıp evine götürüyor kadıncağız. Titrek ellerinin telâşında büyük bir sevinç var.

2) Bebek on yaşlarında gürbüz bir çocuk olmuş. Saçları dümdüz taranmış, üstü başı tertemiz, akıllı bir çocuk. Anası oyuncaklar getiriyor ona. İhtiyarın sevinci çocuğunkini bile aşıyor.

3) İhtiyar kadın yatağında, başucunda iki doktor, herbiri bir yandan nabzını tutmuş, bilgiç [illegible]. Ne olacağı belli.

4) Bir cenaze arabası, arkasında bir çocuk yürüyor, tek başına. Milano'nun yağmurlu sokaklarında. Sonra bir yetimhanenin kapısı, uzun boylu iki adamın ortasında çocuk giriyor kapıdan içeri.

5) Delikanlı olmuş çıkıyor yetimhaneden. Karlı bir kış günü, elinde bir çantacık var. İçi sevinçten fıkır fıkır, hayata atılıyorum diye. Önüne gelene «Bongiorno» diyor, kellifelli beyler anlamıyorlar niçin tanımadıklarına günaydın dediğini. Scala operasının önünde artistlerin çıkışını seyrediyor. Çantasını yere bırakıp alkışlıyor. Derken bakıyor ki çantası yok. Karşı kaldırımda üstü başı perişan bir adamın elinde çanta. Yetişiyor adama. Bu çanta benim, diyor. Adam ağlamaklı, dünyada bir çantası olsun istermiş. Delikanlı çantanın içindekileri alıp, veriyor çantayı. Adam da geceyi geçirmek için evine götürüyor onu.

6) Sabah. Bir gecekondu mahallesi, öyle fakir, öyle sefil ki bizim Taşlıtarla milyoner yatağı kalır yanında. Mahalle yavaş yavaş uyanıyor. Kar örtmüş ortalığı, çadırların, boruların, tenekelerin içinden çıkan sersefil insanlar titreşiyorlar. Isınmak için hep bir araya gelip zıp zıp zıplıyorlar birbirlerine sımsıkı sokularak. Şarkı söylüyorlar. Derken kasırga kıyamet, gecekondular uçuveriyor, trenin geçtiği tepenin dibinde ufacık bir yığın oluveriyor bütün mahalle.

7) Mahalle yeniden kuruluyor: delikanlı başlarına geçmiş, herkes vızır vızır çalışıyor, sokaklar çiziliyor, pencereli, pancurlu, balkonlu, kapısı çerçevesi olan güzelim evler yapılıyor. Mahallenin, meydan ve sokakların adları birer levhayla gösteriliyor. Her aileye nüfus sayısına göre bir ev veriliyor. Düşmüş bir artist iki çocuğu ve «hizmetçisiyle» en büyük evlerden birine yerleştiriliyor.

8) İki mahalleli kasırganın topladığı yığının içinde bir beyaz kadın heykeli buluyorlar. Bu da bir mucize. Önce senin benim olacak diye kavgaya tutuşurken, heykelin Piazza Grande'yi (Büyük Meydanı) süsliyeceğine karar veriyor. Derken iki büyük siyah otomobil çıkageliyor. Yakaları kürklü kalın paltolar giymiş, başlarında silindir şapkalı iki zengin. Haraç mezat mahalleyi satın alacaklar. En irisinde kalıyor pazarlık, adam arkasında bir sürü polisle sökün ediyor. Bütün mahalle ellerinde sopalarla karşı koyuyor polis saldırışına. Polisler kaçışıyor, iri zengin de anlıyor halkın gücüyle başa çıkamıyacağını, ahbap oluyor, kartvizitlerini dağıtıp halkın alkışları arasında uzaklaşıyor.

9) Mahallede şenlik var, bahar şenliği. Tombola tertipleniyor, büyük ikramiye bir kızarmış tavuk. Tavuk, dişsiz bir ihtiyara düşüyor, ihtiyar bir çırpıda yiyor tavuğu kıskançlık dolu bakışlar arasında. Meydana tepesi süslü bir direk dikilecek, toprak kazılırken, bir mucize daha: açılan delikten su fışkırıyor. Mahalle suya kavuştu diye millet bayram ederken, yere atılan bir kibrit tutuşuyor, alev yılan gibi sarıyor ortalığı ve su sanılan fışkı yanmıya başlıyor: petrol. İşte mahalleyi zengin edecek büyük mucize. Ama demeğe kalmıyor, mahallelinin biri iri zengine haber veriyor. İkinci polis baskını. Barikatlar kuruluyor, mahalle savaşadursun, başta delikanlının bulunduğu bir hayat iyi adam bildikleri zenginden yardım istemiye gidiyorlar. Zengin heyeti sarayında çaylar, pastalarla ağırlarken, polis dolu arabaları gönderiyor mahalleye. Heyet dönüp bakıyor ki mahalleden göç başlamış. Delikanlı başa geçince savaş bütün hızıyla yeni baştan başlıyor: polis vur emrini yerine getiremiyor, zengin kılıç çek, yürü diye buyuruyor komiserin birine, komiser kılıcını çekiyor ama havaya salıp bir opera aryası söylemekten ileri gidemiyor. O sırada dikilen direğe tırmanan delikanlı anasının ruhunu görüyor. Ruh bir beyaz güvercin veriyor ona. Beyaz güvercinle her dileği gerçekleştirebilecek delikanlı. Önce zenginle polisler püskürtülüyor, sonra mahallelilerin hepsi giydiriliyor, kürk yakalı paltolar, silindir şapkalar, kadınlara süslü süslü elbiseler. Meydandaki heykel canlanıp bale oynuyor. Bir şenliktir gidiyor. Delikanlı artistin evine «hizmetçiyi» görmeye gidiyor, bir o dilek dilememiştir. Oğlan kızı, kız oğlanı seviyor, bu mutluluğun sevinci içinde bakışırken, delikanlının pencereye dayadığı güvercini beyazlar giymiş iki genç - şeytanlar olacak - gelip çalıyorlar. Artık şer kuvvetlerine karşı koyacak güç kalmamıştır mahallede. Zengin adam polisleriyle giriyor ve alıyor mahalleyi. Delikanlıyı ve bütün erkekleri hapishane arabalarına doldurup götürüyorlar. Bir hizmetçi kız kalıyor, o arıyor güvercini, habire arıyor ve buluyor da. O sırada ananın ruhu da görünüyor, koşuyorlar güvercini delikanlıya ulaştırmıya. İki beyaz şeytan da arkalarında. Dört yol ağzında kırmızı ışık durduyor delikanlıları, kız arabaya yetişip güvercini uzatıyor delikanlıya. Gene mucize: arabaların kapakları açılıyor, mahalleli meydana dökülüyor. Meydan Milânonun büyük Domo meydanı. Klise bütün haşmetiyle dikilmiş, kol kanat açar gibidir yeni mucizeye. Çöpçüler meydanı süpürmekte. Delikanlı bir süpürge alıp kızla biniyor sapına, süpürge havalanıyor, öbür mahallelileri de aynı şeyi yapmıya çağırıyor. Hep havalanıyor süpürgeler, bütün mahalle Ortaçağ cadıları gibi uçuşuyorlar meydanın, klisenin göklere parmak uzatmış taş direklerinin üstünden...

Vittorio de Sicca «Bisiklet hırsızı» ile neo-realist denilen gerçekçi ve halkçı film geleneğinin kurucusu sayılır. Gerçekçi rejisörün yerden petrol fışkırtacâk, silindir şapkaları, süpürge saplarını uçurtacak, ruhları ak bulutlara sarılı olarak yer yüzüne indirtecek, heykelleri canlandırıp hora teptirecek, ak güvercinlere mucizeler yaratacak kadar hayal dünyasına sapması ve zamanımızın sinema tekniğinin bütün imkânları ile bir super-mucize filmi çevirmesi gerçekçilikle nasıl bağdaşabilir? De Sicca'nın burada bir mesajı, bir bildirisi var: gerçekle «gerçekleşebilecek» arasındaki köprü kıl kadar incedir, gücünü bilen, gücünün bilincine varıp da savaşı göze alan halkın önüne hiçbir kuvvet çıkamaz, yeter ki halk umutla, sevinçle, kendi koşullarındaki insanlarla omuz omuza vererek dikilsin yolunu kesmek istiyen çeşit çeşit sömürgenlerin karşısına.

gerçeği sinema sanatıyla dile getirmek için de Sicca günlük gerçeklerimizi aşan sembollere baş vuruyor. Ama dediği de şu ki, asıl büyük mucize insan güclerinin bir ülkü uğrunda toplanması ile meydana gelir. Seyirciyi de buna inan-

İtalyan Kültür Heyetinin dâvetlilerine gösterdiği bu filmi sinemacılarımızın satın alıp da bütün Türkiye halkına göstermeleri candan dileğimizdir.

KISIR SİNEMA

Bugün yerli filimlerimizin topunu diğer Avrupa uluslarının sinema alanında bizden daha ileri ve bizim sahip olmadığımız bir tarihi olan filimleriyle mukayese edince hayret içinde kalırız. Bunlardan meselâ Fransa, İtalya ve İngiltere senede 100 filmi güçlükle çıkarırken biz, eksik imkânlarımız, mahdut sermayemiz, dolmuş işleten piyasamıza rağmen bu mevsim 120 den fazla şerit meydana getirmiş bulunuyoruz. Keyfiyet, eğer üzerinde durmamız gereken vahim bir husus olmasa saçma görünürdü.

Şayet bir artış mevcutsa bunun bir sebebi vardır ve sonuç olarak yerli filmlerin artışı seneden seneye yabancı şeritlerin ithalini sınırlamakta ve sınırlama çeşitli sebepler yüzünden veya diğer tedbirlerle yaratılamıyan «plâfon» u kendiliğinden yaratmaktadır. (Kemiyetteki artış genel olarak keyfiyetteki artışı tevlit edermiş; buna rağmen biz yığını genişletirken bitevîye tekrardan statik kalacağına kısırlaşan bir sinemayla tam aksi bir durumda bulunduğumuzu görürüz. Bu, hem şekli hem de konusal tekrarlamanın neticesidir.

Sinema seviyemizin yükselmesi için en uygun görünen son mevsimler şekil yönünden hiçbir yenilik, istikrar, özellikle hiç değişik bir şey getirmediler. Bazı sinema sanatçılarımız hiçbir etki altında kalmadıklarından ve kendi kendilerini yetiştirip (hemen hemen) kimseye borçlu olmadıklarından dolayı öğünürler. Bu durumun akla sığmaz ve semeresiz olduğu aşikârdır.

Eğer bugün kısırlıktan bahsediyorsak bunun sadece her türlü etkinin dışında olduğumuz için değil —bunlara bize bazı avantajlar sağlıyabilecekler de dahildir— fakat, özel bir surette gerek ferden gerekse grup olarak herhangi bir estetik ve tematik yönden mahrum olduğumuz için yapıyoruz. Böyle bir neticeye varmak ne kolay ne de zevklidir. Fakat durum budur ve bunu olduğu gibi kabul etmek gerektir. Aksine, şuna kani olmalıyız ki: sinemamızın sayılı şahsiyetleri addedilenler hakikaten bir fikrin, bir tutumun mahsulü olan yapıtlar meydana getirmiye karar vermedikçe, bütün gayretleri, bütün eserleri ve teşebbüsleri her çeşit değerden yoksun olacaktır. Bize zekice, belki samimî, bazan uygun eserler de verebilirler (ve verdiler) fakat bunlar gişe kârı ve geçici rağbetten başka ne sanatçılar ne de sinemamız için uzun ömürlü yapıt olamazlar.

Dediğimiz gibi, «fikri sinema» (cinéma d'idées) isterse kişiliğe, telâkkiye, her kişinin görüşüne göre bir veya birkaç gayesi olan bir sinema olsun, özel surette, sosyal, moral ve estetik bir sorumluluğa bağlıdır.

Ortada bir sansür problemi mevcuttur, fakat şurası muhakkaktır ki, mevcut sınırlamalar dahilinde bazı şeylerin yapılabilmesi kabildir, yapıldı ve yapılmalıdır.

Bugün, sinema vasıtasıyla memleketimizin başlıca dâvalarının; toprak, ağa, gece kondu, sosyal adalet, köylerden büyük şehirlere akın, başı bozuk gençlik problemlerinin çözümü imkânsız gibi görülmekte. Fakat «fikri sinema» dan söz edildiği zaman bu kategoriye doğrudan doğruya söz konusu dâvalarla ilgili olmasalar da bunları bir zemin olarak kullanan veya başka yönden yararlı olabilen konuları da sokmak istediğimiz aşikârdır. Sanat değerine sahip bir film konu olarak hem grev problemini ele alabilir, hem de zengin - fakir, genç, - ihtiyar, ayrı cinsten kişilerin güneşli bir pazar gününde veya fırtınalı bir kış akşamındaki aşk macerasını nakledebilir.

Bugün öyle bir durumda bulunuyoruz ki, ârızi sebepler bir yolu bize açarken, diğer sebepler, diğer sınırlar bir başka yolu kapatıyorlar.

Sansür bir taraftan gereksinmelerimize veto kullanırken, produksiyon ve işletmecilik sistemi de diğer vetolar kullanmaktadır.

Şunu kabul edelim ki hiç bir yapımcı ticari sonuçları müphem olan bir maceraya atılmaz. Stroheim'in dediği gibi «Sucuk tacirleri» nin bile haklı mazeretleri vardır. Fakat hepsi «sucuk taciri» değildirler; öyleleri vardır ki önlerine çıkan ilk fırsattan sinemaya değişik bir şeyler getirmek için faydalanmaktan geri durmazlar. Fakat bunlar da kaç kişi? Sınırlamalar ve yasaklarla dolu iki yol arasındaki yaratıcı sinema adamlarının durumu da pek parlak değildir. Durumu olduğundan daha güç te görmek doğru sayılmaz: Sansürün sınırlamaları, bazı yapımcılar tarafından konan sınırlamalar ve mecburen seyirci ile ilgili sınırlamalar.

Adolf Zukor seyirci daima haklıdır demiş, Chaplin tarif etti: Seyirci yüz başı olan bir canavara benzer, bugün seni över yarın mahveder. Seyirci üçüncü bir sıkıntıdır. Oysa ki, seyircilerimiz bugüne değin verilen eserlerden çok daha iyilerini seyredip tedricen kabul etmeğe hazırdır.

Zaten biz ne «Aşkım Hiroşima» ne de «Bisiklet Hırsızları» gibi yapıtlar beklemiyoruz, şimdilik. Hayır, bizim istediğimiz sosyeteye mensup küçük hanımefendilerinin, iyi yapılmış fakat semeresiz filmlere konu olan zabıta vakalarının, sakatlara ve çocuklara yapılan eziyetlerinin, bugün ünlü olan fakat kısa bir süre sonra unutulacak yıldızların komik maceraları veya melodramatik aşk ihtilâflarının unutulmasıdır. Sinema sanatçılarımız artık sinemamıza yeni bir hava, özellikle eksikliğini duyduğumuz gerçeklik, gerçek hayat ve kişilere, içlerinde, kendi hayatlarında, çevrelerine bakarak, yeni şeylere, yeni konulara, çevrelere, insanlara itina, ilgi, anlayış ve insanlık aşkıyle —zira sinema bütün sanatlar gibi insancıl katılış ister— hikâyelere ve durumlara yer vermelidirler.

Gerçekten bizim olan âdet ve yaşantı şekillerinden ayrılmadan gözlerimizi dört açıp yurdumuza, halkımıza bakalım ve imkânlarımız dahilinde bunları gereğince perdeye aktarmaya ve gereken sonuçlara varmaya çalışalım. Fakat, kenar mahalle kabadayılarından, sokaktan gelen kadınlardan, ihtilâflı ve sahte aşk maceralarından, ecnebi filimlerden bolca aktarılan durum ve konulardan vazgeçelim artık.

G. Scognamillo

Bu filmi yapmakla ve memleket gerçeklerini apaçık göstermekle vatana hizmet ettiniz. CEMAL GÜRSEL

Cumhurbaşkanı

Milliyet

Kudret

Gürsel, "Yılanların Öcü„ Filmini beğendi

Siyasi

VATAN

Öncü

YILANLARIN ÖCÜ FİLMİ PERDEN KESİNTİSİZ ÇIKTI

Gürsel, "Yılanların öcü„ adlı eseri övdü

KİM

Cumhûriyet

Yeni Sabah

YILANLAR heyecanla

AKŞAM

İKDAM

YON

HAFTALIK GAZETE

DÜNYA

Son Havadis

Beyaz perdede

Gürsel "köy gerçekleri acıdır„ dedi

Hür Vatan

Gürsel, «Yılanların Öcü» adlı filmi çok beğendi

Gürsel Yılanların Öcü'nü beğendi

Son Saat

Ekspres

YILANLARIN ÖCÜ

36 Sinemada birden başladı

BE - YA FİLM Telefon: 49 38 49